

Journal of Management Theory and Practices Research

Cilt: 4 | Sayı: 1 | Haziran 2023
Volume: 4 | Issue: 1 | June 2023

ISSN: 2718-1006

**Journal of Management
Theory and Practices Research**

Cilt: 4 | Sayı: 1 | Haziran 2023
Volume: 4 | Issue: 1 | June 2023

ISSN: 2718-1006

İmtiyaz Sahibi / Publisher

Akademik Çalışmalar Derneği Adına
Doç. Dr. Osman Yılmaz

Dergi Editörü / Journal Editor

Doç. Dr. Gökben Bayramoğlu

Editör Yardımcısı / Assistant Editor

Dr. Nida Palabıyık
PhD. Logaiswari Indiran

Yayın Kurulu / Editorial Board

Doç. Dr. Mustafa Aslan
Doç. Dr. Osman Özdemir
Dr. Fatih Çağatay Baz
Dr. Çiğdem Çakır
Dr. Mehmet Kaplan
Dr. Saadet Sağtaş

Journal of Management Theory and Practices Research

ASOS - Academia Social Science Index

Google Scholar

Microsoft Academic Search

EuroPub

tarafından indekslenmektedir.

Bu dergi "Akademik Çalışmalar Derneği" çatısı altında yayınlanmaktadır.

www.journals.academicianstudies.com/jmtpr

Alan Editörleri

Prof. Dr. Özge Yalçiner Ercoşkun
Prof. Dr. Ufuk Karadavut
Doç. Dr. Derya Yayman
Doç. Dr. Fatma Fidan
Doç. Dr. Filiz Tufan Emmini Kurtuluş
Doç. Dr. Kayahan Tüm
Doç. Dr. Kemaleddin Eryeşil
Doç. Dr. Mehmet Kaplan
Doç. Dr. Mustafa Aslan
Doç. Dr. Murat Cihangir
Doç. Dr. Osman Özdemir
Doç. Dr. Taleh Halilov
Doç. Dr. Yaşar Akça
Dr. Ahmet Kaya
Dr. Aykut Yılmaz
Dr. Begüm Çimen
Dr. Berna Turak Kaplan
Dr. Cihat Kartal
Dr. Çiğdem Çakır
Dr. Emre Bilgin Sarı
Dr. Emre Dünder
Dr. Erhan Polat
Dr. Esra G. Kaygısız
Dr. Fatih Çağatay Baz
Dr. Fikret Işık
Dr. Gökhan Gürler
Dr. Kübra Müge Çakaröz
Dr. Kübra Mert
Dr. Kürşad Özkaynar
Dr. M. Bahar Başkır
Dr. Murat Akkaya
Dr. Mücahit Çayın
Dr. Münevver Bayar
Dr. Oğuzhan Aytar
Dr. Rabia Aktaş Şenkardeşler
Dr. Saadet Sağtaş
Dr. Semih Okutan
Dr. Tarık Yolcu
Dr. Yusuf Yıldırım

Hakemler

Prof. Dr. Aslı Uz Baş
Prof. Dr. Mehmet Deniz
Doç. Dr. Kıvanç Ertuğay
Doç. Dr. Menekşe Şahin
Doç. Dr. Mehmet Kaplan
Doç. Dr. Hatice Zekavet Topçu Kabasakal
Dr. Kübra Müge Çakaröz
Dr. Kürşad Özkaynar
Dr. M. Bahar Başkır
Dr. Neşe Yıldız
Dr. Nida Palabıyık
Dr. Şerife Durmaz

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Ufuk Karadavut
Prof. Dr. Özge Yalçiner Ercoşkun
Doç. Dr. Derya Yayman
Doç. Dr. Fatma Fidan
Doç. Dr. Filiz Tufan Emmini Kurtuluş
Doç. Dr. Kayahan Tüm
Doç. Dr. Murat Akkaya
Doç. Dr. Mustafa Aslan
Doç. Dr. Yaşar Akça
Dr. Ahmet Kaya
Dr. Alper Bahadır Dalmış
Dr. Berna Turak Kaplan
Dr. Cihat Kartal
Dr. Çiğdem Çakır
Dr. Emre Bilgin Sarı
Dr. Emre Dünder
Dr. Esra G. Kaygısız
Dr. Esra Kızıloğlu
Dr. Fatih Çağatay Baz
Dr. Kemaleddin Eryeşil
Dr. Kübra Müge Çakaröz
Dr. Kürşad Özkaynar
Dr. Münevver Bayar
Dr. Oğuzhan Aytar
Dr. Rabia Aktaş Şenkardeşler
Dr. Semih Okutan

Dr. Taleh Halilov

Dr. Tarık Yolcu

İndeks Sorumlusu

Yasin Şeşen

Ayşe Meriç Yazıcı

Nurdan Kalaycı

Güray Karacıl

Hukuk Danışmanı

Dr. Sadullah Özel

Sekretarya

Ömer Sezai Aykaç

Esin Ceylan

Özlem Şenlik

Tugay Yazgan

İÇİNDEKİLER

ARAŞTIRMA MAKALESİ

TURİZM İŞLETMELERİNDE NAKİT YÖNETİMİ VE NAKİT AKIMLARININ
FİRMA PERFORMANSINA ETKİSİ

Fatih KONAK - Merve ÇELİK.....1

ARAŞTIRMA MAKALESİ

ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA GÖREV YAPAN ÖĞRETMENLERİN
TOKSİK LİDERLİK ALGILARININ MENTAL İYİ OLUŞLARINI YORDAMA
DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ

Filiz ÜTKİNER - Abdullah BABAT - Erhan GÜVEN - Yunus PEKAZ

Selçuk ERTUĞRUL.....18

ARAŞTIRMA MAKALESİ

OKUL İDARECİLERİNİN YAŞAM DOYUMLARI VE PSİKOLOJİK İYİ
OLUŞLARININ ÖZ YETERLİKLERİNİ YORDAMA DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ

Murat ÜNER - Nuri ÖZBALCI - Elif BAYRAK ÖZBALCI - İhsan CAN

Yıldız ŞAHİNLER - Mehmet ALPHAN30

TEZ ÖZETİ

GASTRONOMİ TURİZMİNDE YÖRESEL YEMEKLERİN ETKİLERİ

Şükrü Sedat AKGÖZ.....45

TURİZM İŞLETMELERİNDE NAKİT YÖNETİMİ VE NAKİT AKIMLARININ FİRMA PERFORMANSINA ETKİSİ ¹

Fatih KONAK² Merve ÇELİK³

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 02.05.2023

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 05.05.2023

Atıf/©: Konak, F., Çelik, M. (2023). Turizm İşletmelerinde Nakit Yönetimi Ve Nakit Akımlarının Firma Performansına Etkisi. Journal of Management Theory and Practices Research, 4(1), 1-17

Özet

Nakit kavramı ve yönetilmesi firmaların buldukları sektör yapıları ne olursa olsun faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için hayati bir öneme sahiptir. İşletmeler üretim yaptıkları süreç boyunca nakitte ihtiyaç duydukları durumda finansman bulmaları, tam tersi durumda nakit fazlalıkları olduğunda da yatırım yaparak değerlendirmeleri gerekmektedir. Turizm işletmeleri ürettikleri ürün yapısına bakıldığında hizmet üreten firmalardır. Üretiminin büyük çoğunluğu hizmet olmasından dolayı diğer firmalardan farklı bir nakit yönetimi izlemesi gerekmektedir. Nakit yönetiminin önemi ve firma performansı üzerindeki olası etki dikkate alındığında, bu çalışmanın amacı turizm işletmelerinin nakit akımı ile firma performansları arasında kurduğu denge ve nakit tutarının performansı nasıl etkilediğini incelemektir. Borsa İstanbul Turizm Endeksi'nde (BİST) yer alan 7 turizm işletmesinin 2012-2021 yılları arasındaki verileri kapsamında, nakit yönetimi ve firma performansı arasındaki ilişki Panel Veri Analizi ile ortaya konmuştur. Elde edilen bulgulara göre, nakit yönetiminin firma performansına etkisi gözlemlenirken, işletme faaliyetlerinden sağlanan nakit akışlarının özellikle özkaynak karlılığı üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı öne çıkmıştır. Nihai olarak, turizm sektöründe faaliyet gösteren firmalar için, veri seti ve model kısıttan da, nakit yönetimi ve firma performansı arasındaki etkisi hakkında bilgi sağlayıcı bulgular piyasa katılımcılarının kullanımına sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Nakit Yönetimi, Firma Performansı, BİST Turizm Endeksi

JEL Kodu: G10, G18

CASH MANAGEMENT IN TOURISM ENTERPRISES AND EFFECT OF CASH FLOWS ON FIRM PERFORMANCE

Citation /©: Konak, F., Çelik, M. (2023). Turizm İşletmelerinde Nakit Yönetimi Ve Nakit Akımlarının Firma Performansına Etkisi. Journal of Management Theory and Practices Research, 4(1), 1-17

Abstract

The concept of cash and its management is of vital importance for companies to continue their activities regardless of their sectoral structure. During the production process, businesses need to find financing when they need cash, and on the contrary, they need to invest and evaluate when they have excess cash. Tourism enterprises are companies that produce services when the product structure they produce is considered. Since the majority of its production is services, it has to follow a different cash management than other companies. Considering the importance of cash management and its possible impact on firm performance, the aim of this study is to examine the balance established by tourism enterprises between cash flow and firm performance, and how cash amount affects performance. Within the scope of the data of 7 tourism enterprises included in the Borsa Istanbul Tourism Index (BIST) between 2012 and 2021, the relationship between cash management and firm performance was revealed by Panel Data Analysis. According to the findings, while the effect of cash management on firm performance was observed, cash flows from operating activities stood out as positive and statistically significant, especially on return on equity. Finally, for companies operating in the tourism sector, in the data set and model reduction, information providing information about the interaction between cash management and firm performance has been made available to market participants.

Keywords: Cash Management, Firm Performance, BIST Tourism Index.

JEL Classification: G10, G18

1 Bu çalışma Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı'nda "Turizm İşletmelerinde Nakit Yönetimi Ve Nakit Akımlarının Firma Performansına Etkisi" başlığı ile hazırlanan Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir.

2 Doç.Dr., Hitit Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, Çorum/Türkiye, E-mail: fatihkonak@hitit.edu.tr, Orcid No:0000-0002-6917-5082

3 İşletme ABD Bilim Uzmanı, Eskişehir/Türkiye, mervecelik5684@gmail.com, Orcid No: 0000-0002-6794-0393

1. GİRİŞ

Nakit, faaliyet ve kullanım yönünden bakıldığında büyük bir yelpazeye sahip varlık yapısını oluşturmaktadır. İşletmelerin, bireylerin veya ülkelerin devamlılıklarını ve büyüyebilmeleri için gerek duydukları hayati bir kavramdır. Nakit tek başına incelendiğinde getirisi olmayan varlık yapısına sahip olmasına rağmen işletmelerin ihtiyaç duyduğu bir kaynaktır. Firmaların faaliyetlerini sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyduğu çoğu gereksinimlerini nakit ile karşılamaktadırlar. Bundan dolayı da nakit firmalar için likiditeye sahip varlıktır. Her alanda kullanılan ve firmalar için önem düzeyi yüksek olan nakdin yönetilmesi gerekmektedir. Nakit yönetiminin yapılmasının asıl amacı firmaların nakit fazlalıkları ile eksiklikleri olduğu durumlarda yöneticilerin kararlar alması veya geleceğe yönelik yapılan nakit değişikliklerine dair tahminleri dikkate alarak bir yönetim planlamasının yapılmasıdır. Firmaların bu kapsamda yönetilmesinde ve yöneticilerin karşılaştıkları nakit eksikliği olduğu durumda nerelerden finansman sağlanacağı, fazla olduğu durumlarda nerelere yatırım yapılarak değerlendirileceği veya firmanın gelecek dönemlerde ne kadar nakit bulundurması gerektiğine dair analizler yapılması gerekmektedir. Nakit firmalar için büyük bir öneme sahip ve ne kadar çok değerli olsa da hiçbir yönetici fazla nakdi firmasında bulundurmak istemez. Fazla atıl fonların bulundurulması firmalara istenmedik maliyetleri yüklemektedir. Bu maliyetlerden kaçınmak içinde yöneticiler atıl fonları yatırımlara dönüştürerek gelir sağlamayı amaçlamaktadırlar.

Firmaların faaliyet yapıları içerisinde oluşabilecek girdi ve çıktılarının yanı sıra ülke ekonomisi, enflasyon veya faiz oranları çerçevesinde de belirli bir nakit yönetimi izlemesi gerekmektedir. dış etmenleri de dikkate alarak firmanın optimum nakit düzeyini belirlemesine yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir. Yöneticiler faaliyet dönemi içerisindeki nakdin durumunu yönetmekle birlikte firmanın gelecek nakit miktarını da tahmin etmektedir. Yüksek tutarlı nakit çıkışlarının olması, her zaman optimum düzeyde nakdin işletmede bulundurulmasını zorunlu tutmaktadır (Ulusoy vd., 2019) Bunun gerçekleştirilmesi içinde nakit giriş ve çıkışlarının tutulduğu nakit akımlarının alanında uzman kişiler tarafından firmanın değerini arttırmaya yönelik çalışmaların, yatırımların ve geleceğe dair planlamaların yapılmasını sağlamaktadır.

Nakit firmaların buldukları sektör yapısına veya ürettikleri ürün yapısına göre değişiklik göstermektedir. Firmaların nakit yönetimlerini borç oranları, alacaklarının süresi veya satış hacmine göre ellerinde bulundurulması gereken nakit miktarını belirlemektedirler. Bu kapsamda turizm işletmeleri hizmet yoğunluğundaki işletmeler olmasından ve somut bir mal üretimi olmamasından dolayı nakit bulundurma miktarı ve yönetimi diğer firmalara göre farklılık göstermektedir. Turizm işletmelerin faaliyet yapılarına ve sürelerine bakıldığında mevsimsel bir yapıya sahiptir. Yılın belirli dönemlerinde faaliyetlerinde çoğalma ve diğer zamanlarda azalma ve bazen duraklama da gerçekleşebilmektedir. Bundan dolayı dış etmenler tarafından çok çabuk etkilenmektedir. Buna örnek vermek gerekirse 2019'un son çeyrek döneminde gerçekleşen küresel salgının firmalar açısından incelendiğinde üretim firmalarından çok turizm işletmelerini daha fazla etkilemiştir. Seyahat yasaklarının getirilmesi ile birlikte birçok işletmenin faaliyetlerini durdurmasına neden olmuştur. Bu gibi olağan üstü durumları da göz önünde bulundurularak nakit yönetiminin yapılması gerekmektedir. Bu şekildeki işletmelerin nakit yönetimlerini iyi yapmaması veya geleceğe yönelik tahminlerinde yanlışlıkların yapılması firmaların iflasına kadar gitmelerine neden olmaktadır.

İlgili akademik yazında firmaların nakit yönetimi- firma performanslarının arasındaki ilişki ve turizm sektörü özelinde yapılan çalışmalar ortaya konmuştur. Karadeniz (2012) yapmış olduğu çalışmada 2002-2010 tarihleri arasında İMKB'de işlem gören otel ve lokantaların finansal verileri çerçevesinde,

firma performansı ile otel ve lokantaların nakit dönüşüm sürelerinin negatif bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, İMKB’de bulunan üç firmanın da nakit dönüşüm ortalamalarının negatif olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan, Aissa ve Goaid (2016) Tunus’ta bulunan 27 otelin karlılıklarını 2000-2010 yılları arasındaki finansal verilerini kullanarak analiz etmişti. Yapılan çalışmanın sonucunda firma yönetiminin firmaların karlılığında etkin bir rol oynadığını ve firmanın bulunduğu konum, destinasyona ulaşılabilirliğin ve çekiciliği, büyüklük, kaldıraç ve krizlere bağlı olarak firmaların karlılıkları da değiştiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde, Erdoğan (2018) BİST’te işlem gören turizm işletmelerinin 1988-2016 yılları arasındaki firmaların aktif karlılıklarının, öz kaynak karlılıklarının ve kar marjının firma performansını etkileme derecesi incelediğinde, işletme sermayesi devir hızı ve turizm sektöründeki firmaların sayıları ile aktif karlılığının negatif ilişkisinin olduğunu, ayrıca satış hacmindeki artışların firmaların yatırım ve karlılıkları ile pozitif ilişkisinin olduğu saptanmıştır. Jose, Lancaster ve Stevens (1996) firma karlılığı ile yöneticilerin nakit ihtiyaçları arasındaki ilişkiyi ön plan çıkardıkları çalışma sonucunda, etkin çalışma sermayesi yönetiminin firmaların karlılıklarını arttırdığını ortaya konmuştur.

Türkiye için büyük önem arz eden sektörlerin başında gelen turizm sektöründe faaliyet gösteren firmaların performans belirleyicilerinin tahin edilebilir olması, geleceğe yönelik atılacak adımların yanı sıra var olan durumun tespiti ve yönetiminin de ön plana çıkmaktadır. Bu perspektifte, bu çalışmada Borsa İstanbul Turizm Endeksinde işlem gören 7 turizm işletmesinin 2012-2021 yılları nakit yönetimleri ve nakit akımları incelenerek firmaların performanslarına yönelik değerlendirme yapılmıştır. Bu çalışmadaki temel amaç nakit yönetimin firma performansına olan etkisini ortaya çıkarmaktır.

2. TURİZM VE TURİZM İŞLETMELERİNİN GELİŞİMİ

Turizm kavramı her dönem kendini yenileyen bir gelişimim göstermektedir. Bireylerin çalışma saatlerindeki yoğunluklarından kaynaklı olarak stres atmak için veya dinlenmek amaçlı farklı bölgelere seyahat etmeleri sonucunda turizmin eylemini gerçekleştirmiş olurlar. Fakat turizmin gerçekleşebilmesi için belirli hususlar vardır. Bunlar (Yeşiltaş, 2018, s. 4-5):

- Bireylerin veya toplumların buldukları konumdan başka destinasyonlara seyahat etmeleri gerekmektedir.
- Gidilen destinasyonlarda 24 saatten fazla konaklanması ve belirli bir süre sonra yaşadıkları bölgelere geri dönmeleri gerekmektedir.
- Turizm için gidilen bölgelerde gelir elde edilmemesi ve turizm işletmelerin üretmiş oldukları mal ve hizmetlere ihtiyaç duymaları gerekmektedir.

Günümüzde turizm büyük bir ihtiyaç haline gelmesi ile birlikte turizm işletmelerine olan talepte artmaktadır. İnsanların turizmi gerekli bulmaları ile birlikte gelişim sürecinin bitmeyeceği sektör haline gelmiştir. Turizm işletmeleri üretim yapısına bakıldığında hizmet yoğunlukta olan işletmelerdir. Hizmetin ön planda olması ile firmaların imajını ve kalitesini büyük ölçüde etkilemektedir. Çünkü turizm işletmelerin üretmiş oldukları ürünler, üretildiği an tüketilmektedir. Bundan dolayı da ürün üzerinde yenileme veya telafi olanağı yok denilecek kadar azdır. Sunulan ürünün iyi ya da kötü olması turistler tarafında işletmeye yönelik algıların oluşmasına neden olmaktadır. Turizm işletmelerinin ürün yapısına bakıldığında yoğunlukla otel işletmelerinin sunduğu “konaklama”, acente işletmelerinin “seyahat” ürünlerini sunmaktadırlar. Turizm işletmelerinin üretmiş oldukları ürünler tek bir üründen ziyade hizmet toplamı olarak tanımlanması daha doğrudur (İçöz & İçöz, 2018, s. 97).

Turistik ürünü oluşturan belirli unsurlar ve bu unsurlara bağlı olarak ürünler çok fazla çeşitlilik göstermektedir. Bunlar;

- Turizm amacı ile gidilen destinasyon merkezine kadar kullanılan ulaşım araçları (hava, deniz, kara, demiryolu ile)
- Konaklama tesislerindeki çeşitlilik (otel, kamping, apart otel gibi)
- Seyahat süresi de ürünlerde değişikliğe sebep olan unsurlar arasında yer almaktadır. (aylık, haftalık gibi)
- Seyahatin işleyiş şekline göre (kalıcı sejour, gezici excursion)

Turizm işletmelerinin sunmuş oldukları ürünlerin üretilebilmesi için gerekli olan temel bileşenler bulunmaktadır. Tüm işletmelerin temel hususları arasında bulunan işgücü ve sermayenin yanı sıra doğal kaynaklar turizm işletmelerin temelini oluşturmaktadır. Faaliyetlerinin yoğun olduğu dönemler mevsimsel olmasından dolayı coğrafi konumuna göre üreteceği ve sunacağı hizmet yapısı da değişmektedir. Buna örnek olarak deniz turizmi, su kaynakları veya kayak turizmi verilebilmektedir. Kaynak yapısını şemasal göstermek gerekirse daha detaylı olarak şu şekildedir.

Şekil 1: Seyahat Ve Turizm İçin Önem Taşıyan Kaynaklar

Kaynak: İçöz, O., & İçöz, O. (2018). Turizm Arz ve Talebi. A. Üniversitesi içinde, Genel Turizm Bilgisi (s. 99). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Her işletmede olduğu gibi turizm işletmelerin kuruluş ve varoluş amaçları vardır. bu amaçlar doğrultusunda faaliyetlerini devam ettirerek geleceğe yönelik stratejik adımlar atarlar. Bu amaçlar içerisinde ilk olarak kar elde etme amacı ile firmalar kurulmaktadır. Daha sonrasında ise müşteri memnuniyetini sağlayabilmek için finansal gücüne sahip olmaları gerekmektedir. Bu da firmalar arasında rekabet üstünlüğü sağlamış olurlar. Diğer bir amaç ise günümüzde denemi artan sürdürülebilirlik konusudur. 1970'li yıllarda sürdürülebilirlik kapsamında toplantılar düzenlenmeye başlamıştır (Sarkım, 2008, s. 3). Turizm işletmelerin çevrenin korunması ve doğal kaynakları, tarihi mirasların korunmasını amaçlayan bir yönetim biçimi benimsenmiştir. Turizm işletmeleri ülkeler içinde büyük bir öneme sahiptir. Ülkeye gelen turistlerin harcama yapmaları ile ülke içerisine gelen dövizlerin parasal olarak hareketliliğe neden olmaktadır (Türkey, 2015, s. 8).

Turizmin ve turizm işletmelerinin aynı hizmetleri ve ürünleri devam ettirme ihtimali çok azdır. Sürekli gelişim gösteren bir sektördür. Turizmi etkileyen faktörler şu şekildedir.

- Teknolojik faktörler
- Turizm kredileri
- Eğitim ve kültür seviyesinin artması
- Ücretli tatil ve gelir faktörü
- Nüfus faktörü

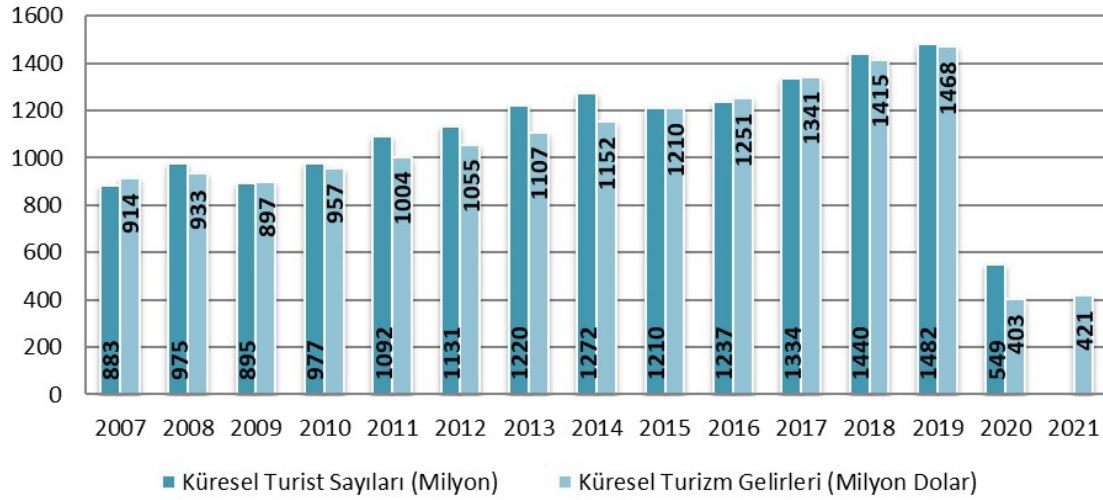
Küresel olarak sürekli olarak artış gösteren ve dünyayı etkilen birçok gelişme meydana gelmiştir. Teknolojik ilerlemeler, nüfustaki artış, gelir düzeylerindeki artışla insanların istediklerine ulaşma hızları ve her bütçeye uygun ürün yapılarıyla hizmet sunulması turizm işletmelerinin de gelişmesini ve sayılarında artışa neden olmuştur. Turizmin ülkeler için önemli olmalarından dolayı da yapılan yatırım izinleri teşviklerle birlikte ülke ekonomisini besleyen temel sektör haline gelmiştir. Dünyada turizmin gelişim yapısına bakıldığında ilk çağlardan itibaren insanların süreli olarak hareket halinde ve seyahat ettikleri görülmektedir. Bunun sebebi de insanların yaşam standartlarının devam ettirebilmeleri için uygun konumlar aramalarından kaynaklanmaktadır. Bu bakımdan M.Ö. 4000’lerde Sümerlilerin sabit yaşam hayatına geçmeleri önemli bir olgudur. Yerleşik hayata geçilmesiyle icat edilen tekerleğin, paranın, yazının ve ticaret faaliyetlerinde adımlar atılması turizme ilk büyük katkıyı sağlamıştır. Sümerlilerden sonra turizme katkı sağlayan Eski Mısır döneminde gerçekleşmiştir. Yaklaşık olarak M.Ö.2500’lü yıllarda inşasına başlandığı varsayılan mısır piramitleri turizme farklı bir açıdan bakıldığını göstermektedir. Piramitlerin kutsal ve tapınak olarak görülmesi ile birlikte insanların o destinasyonlara seyahat etmelerini arttırmıştır. Ayrıca mısırlıların deniz yolu ile ticaret yapmaları ve seyahat etmeleri de ayrıca önemli bir gelişim sağlamıştır (Akoğlan, vd. 2013, s.12)

Diğer bir turizm gelişimine katkı oluşan dönem M.Ö. 776 yılında Antik Yunan uygarlığında düzenlenen olimpiyat oyunlarıdır (Şentürk & Özdilek, 2007, s. 218). İnsanların olimpiyatları izlemek için destinasyon değiştirmesi sonucunda spor, eğlence kavramlarını turizm ile birleştirmiştir. Antik Yunan ve dundan önceki dönemlerde yapılan seyahatlerin çoğunluğunda ticari, dini ve askeri sebeplerden gerçekleşmiştir. Daha sonrasında insanların sınıflandırılması ve hiyerarşik bir yaşam sürdürülmesi ile birlikte insanlar özellikle üst kademe insanların fazlaca boş zamanlarının kalması onları farklı arayışlar içerisine girmelerini sağlamıştır. Özellikle Roma İmparatorluğu döneminde üst kesim bireylerin köle sınıfını çalıştırarak gelir elde etmeleri ve boş zamanlarının artması seyahat etmelerine neden olmuştur (Toskay, 1983, s. 79). Turizm gelişimde bu dönemin önemli görülmesindeki diğer bir etmen de zaman ilerlemeli ile birlikte turizmin temelinden biri olan ulaşımın da kolaylaşması ve daha güvenilir hale getirilerek ulaşım yollarına hanların yapılması gelişimi hızlandırmıştır (Eralp, 1983, s. 3).

Eski çağ ve orta çağda oluşan sınıflandırılmanın ortadan kaldırılmasına sebep gösterilebilecek dönem ise sanayi devrimi dönemidir. Bu devrim ile birlikte insanların tarım topluluğundan çıkarak sanayileşmesi ve buharlı makinelerin icadı insanların kırsal bölgelerden kente göçüne neden olmuştur (İşevi & Çelme, 2002, s. 2-3). İnsanların gelir elde etmeleri ile yakın çevrelerine seyahat etmeleri ve üst gelir düzeyi insanların ülke dışlarına seyahat etmeleri ile turist kavramı oluşmuştur. Ülke dışına seyahatlerin aydınlanma çağı ile birlikte bilim, sanat, kültürel ve eğitim amaçlı seyahatler yapılmaya başlamıştır (Roney, 2011, s. 16). Geçmişten günümüze bakıldığında kara yolların yapılması ve diğer ulaşımında (deniz, hava) yapılan gelişmeler hızlı ve güvenli seyahatleri başlatmıştır. Birçok yaşanan gelişmelerden

sonra turist sayılarında artış ve bunla birlikte turizm gelirlerinde de ciddi artışlar gerçekleşmiştir.

Grafik 1: Küresel Turist Sayısı ve Turizm Gelirleri

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü (<https://www.unwto.org/tourism-data/global-and-regional-tourism-performance>)

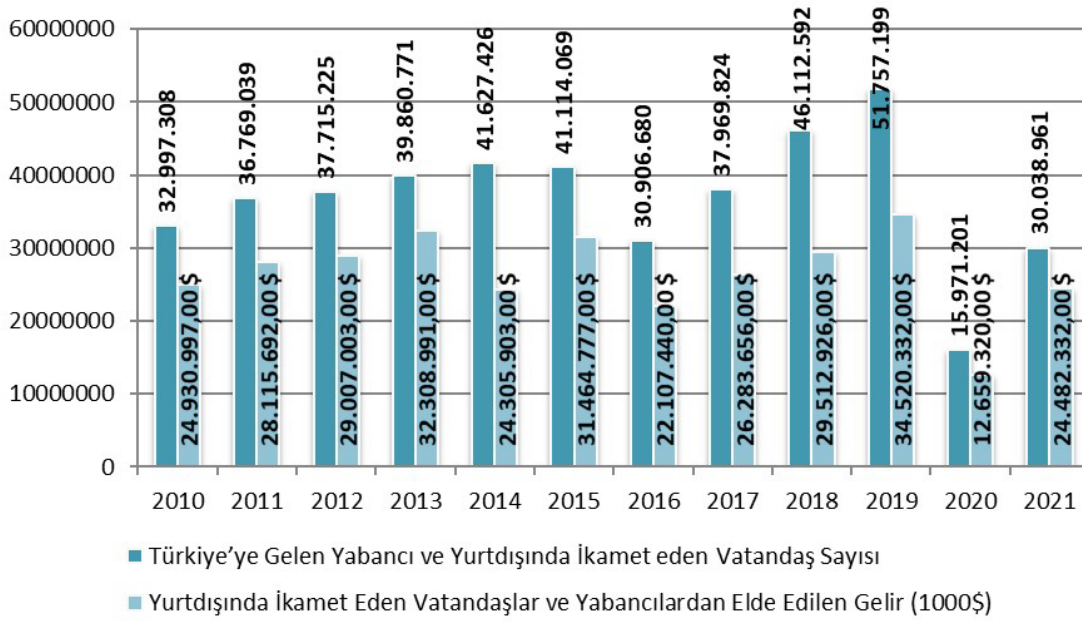
2007-2021 yılları arasında turizmin gelir ve turist sayıları yukarıdaki grafikte gösterilmektedir. Seyahat eden turist sayıları ile gelirler arasında doğrusal bir ilişki görülmektedir. 2009 yılında gerçekleşen azalma küresel finansal kriz nedeni ile turist sayılarında ve azalma gerçekleşmesi ile gelirlerde de gerileme görülmüştür. 2009 yılından 2019 yılları arasında sürekli ve istikrarlı bir şekilde büyüme ve gelişme göstermiştir. Fakat 2019 yılının döneminde gerçekleşen ve dünyayı tamamen her konuda etkileyen küresel salgın nedeni ile ülkeler arası seyahat yasakları nedeni ile turizm çok derinden etkilenmiştir. Yukarıdaki grafikte 2021 yılına dair turist sayıları UNWTO tarafından yayınlanmamıştır.

Turizmin gelişimini Türkiye ölçeğinde incelediğimizde küresel gelişmelerle aynı doğrultuda ilerlediğini söyleyebiliriz. Türkiye'nin coğrafi yapısı ve konumu nedeniyle ve özellikle üç tarafının da denizlerle kaplı olmasından dolayı turist çeken bir ülkedir. Sadece deniz kum güneş üçlüsünden ziyade Türkiye tarihi geçmişiyle birçok medeniyete de ev sahipliği yapmıştır. Bundan dolayı da birçok tarihi esere, mimari yapılara da ev sahipliği yapmaktadır. Bu kadar çok önemli ve özel yapılar bulundurmasına rağmen Türkiye 1980'li yıllarda turizm kavramı daha fazla gündeme gelmiş ve dinamik bir yapıya geçmiştir (Çımat & Bahar, 2003, s. 6). Geçmişten günümüze Türkiye'nin turizm kapsamında gelişimine bakıldığında ise en önemli önem Osmanlı İmparatorluğu dönemidir. O dönemde ticaret yollarının sıkça kullanılması ve birçok tüccarın o yolları kullanması seyahat hareketliliğine neden olmuştur. Turizm açısından bu yollara kurulan kervansarayların yapılması büyük öneme sahiptir. Tüccarların dinlenmek ve temel ihtiyaçlarını karşılamak amacı konakladıkları sonucunda mal ve hizmet satın almaları önemli bir husustur.

1. Dünya Savaşı ve 2. Dünya Savaşı döneminde küresel olarak turizm hareketliliği durdurmuştur. Savaşın bitmesi ile birlikte 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile turizmi gündemi getirmiş ve dünyaya kendinden söz ettirmeye başlamıştır. İlk olarak 1934 yılında İktisat Bakanlığı adı altında resmi bir turizm ofisi açılmış daha sonrasında 1963 yılında ayrı bir bakanlık olarak Turizm Bakanlığı adı altında faaliyetlerine devam etmiştir. Turizmin aktif bir şekilde kendinden bahsedilmesi 1980'li yıllarda olmuştur. Geçmiş dönemde Türkiye hak ettiği değeri görmemiştir. Bu dönemde yapılan

yatırımlarla (yollar, konaklama işletmeleri ve yiyecek-içecek işletmeleri gibi) birlikte yabancı yatırımların gelmesi turizmi geliştirmiş ve seyahat edilmek istenen bir bölge olmasını sağlamıştır. Daha sonrasında gerçekleşen ve benimsenen politikalar ile canlanmalar başlamıştır (Duman & Kozak, 2013, s. 110). Türkiye'nin turizm kapsamında gelen turist sayıları ve turizmden sağlanan gelirlerin 12 yıllık olarak aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Grafik 2: Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı ve Turizm Gelirleri

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (<https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/93664,2021yillikbultenxlsx.xlsx?0>) ve TÜİK (<http://www.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-IV.Ceyrek:-Ekim-Aralik-veYillik,-2021-45785>)

Türkiye'ye gelen turist sayıları ve gelirlerine dair veriler yukarıdaki grafikte verilmiştir. Turizm gelirlerindeki dalgalanmanın ana sebebi kur dalgalanmaları olarak ifade edilebilir. Ayrıca 2016 yılında turist sayılarındaki azalış da Türkiye'de yaşanan iç karışıklıktan kaynaklı olarak turistler tarafından tercih edilmemesine neden olmuştur. Olayların önlenmesi işe tekrardan artış eğilimine geçmiştir. 2019 da ortaya çıkmış olsa da etkilerini 2020 yılında gösteren küresel salgında ciddi oranda turizmi hem turist sayısı hem de gelir açısından gerilemeye geçmesine neden olmuştur. 2019 yılında yayılmaya başlamasından dolayı turizm açısından küresel salgın sayı ve gelir olarak kendini verilerde göstermemiştir.

3. NAKİT VE NAKİT YÖNETİMİ

Bireylerin ve firmaların faaliyetlerine devam ettirebilmeleri ve ilerlemeleri için belirli varlıklara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyaçların başında ise nakit kavramı ortaya çıkmaktadır. Firmaların nakitti nasıl kullandıkları önem taşımaktadır. Bu yüzden uzman kişiler tarafından yönetilmesi gerekmektedir. Geçmişten günümüze gelen ve önemini hiç yitirmeyen varlık yapısı da nakittir. Günümüze kadarda çok fazla şekillenmiştir. Nakit kavramı düşünüldüğünde ilk akla gelen varlık yapısı para gelmektedir. Fakat finansal olarak nakit kavramı içerisinde çekler, hazine bonosu, satılabilir hisse senetleri ve tahvillerde girmektedir (Kürklü, 2014, s. 376). Aralarındaki fark ise kasa ve bankada bulunan nakitlerin yanında kullanılabilir olmasıdır.

Firmaların buldukları birçok varlığın getirisi varken firmaların elinde nakit bulundurmasının getirisi yoktur. Bulundurulmuş nakdin elde tutulmasının firmaya getirisi olmadığından dolayı bulundurulmuş nakit miktarının optimal seviyede tutularak fazlasının değerli yatırımlara dönüştürülmesi gerekmektedir. Firmalar faaliyetlerini devam ettirebilmek için ellerinde nakit bulundurmaları gerekmektedir. Buldukları sektör ve firma yapısına göre nakit miktarlarında farklılık gözlenmektedir. Nakit bulundurma nedenlerinin arasında ücret ödemeleri, hammadde alımları, yatırım gerçekleştirmek veya borçların ödenmesi gibi örnekler verilebilir. Bu çerçevede firmaların nakit bulundurma ihtiyaçlarını Keynes'in likidite tercihi teorisindeki para talebindeki güdülere benzetebiliriz (Keynes, 1937, s. 241-242). Bu güdüler ise ihtiyat, işlem ve spekülasyon güdüsüdür.

- İşlem güdüsü: firmaların devamlılıklarını sağlayabilmeleri için sabit veya günlük ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bulundurulması gereken nakit miktarını oluşturmaktadır. Bunlara örnek vermek gerekirse vadesi gelen kredi borçlarının anaparasının ve faizinin ödenmesi, vergi giderleri ve çalışanların ücretlerinin ödenmesi gibi çoğaltılabilir.
- İhtiyat güdüsü: firmaların gelecekte ihtiyaç duyacakları nakit miktarının giderilmesine yönelik bulundurulması gereken miktardır. Buldukları sektöre göre farklılık gösteren ve gelecekteki ödemelerde veya mevsimsel dalgalanmalardan kendilerini güvenceye aldıkları nakit miktarını ifade eder (Erdoğan, 2008, s. 14). Buna örnek olarak da grev, doğal afetler, hammadde fiyat artışları ve teknolojik gelişmeler verilebilir.
- Spekülasyon güdüsü: diğer iki güdü firmanın ihtiyaç duyabilecekleri nakit miktarını kapsarken spekülasyon güdüsü ise firmaların gelecekte karşılaşılabilecekleri yatırım fırsatlarını kaçırmamasına yönelik bulundurulması gereken nakit miktarıdır. Firmalar için spekülasyon amacıyla para bulundurulmasının önemi diğerlerine göre azdır (Niyazi, 2002, s. 113).

İşletmelerdeki nakit miktarı veya nakit akımlarını etkileyen etmenler farklılık göstermektedir. Hatta firmaların aynı sektörde olmaları bile nakit miktarlarına yönelik almış oldukları kararlarda bile farklılık gösterir. Bu faktörler şunlardır.

- İşletmelerin faaliyet yapıları
- İşletmelerin kredibilitesi
- İşletmelerin stok yönetimi ve alacak yönetimi uygulamaları
- İşletmelerin alış ve satış politikaları
- İşletmelerin buldukları endüstri kollarındaki rekabet yoğunluğu
- İşletmelerin borçlarının vade yapısı ve yabancı para ile yaptıkları borç tutarları
- Makro ekonomik faktörler

Yukarıdaki faktörler çerçevesinde firmaların nakit bulundurmaları ve nakit miktarının belirlenmesi konusu önemlidir. Çünkü firmaların nakit miktarlarının fazla olması veya yetersiz olması sonucunda firmaları belirli yükümlülükler getirmektedir. Fazla nakit bulundurulması sonucunda maliyetler ortaya çıkmaktadır. Bunlardan en önemlisi de fırsat maliyetidir (Usta, 2008, s. 178). Diğer taraftan firmalarda yetersiz nakit bulunmaması da faaliyetlerin devam edebilmesi için ihtiyaçların aksaması anlamına gelmektedir. İşletmelerin finansal verileri düzenli tutmaları ve kontrol etmeleri gerekmektedir. Bunun için nakit giriş çıkışlarının takip edebilmeleri için nakit akım tablolarını kullanırlar. Kısaca nakit akımı

firmaların girdi çıktılarından oluşmaktadır. Girdi ve çıktıların ayrı olarak düzenlenerek aynı anda takip edilmesi gerekmektedir. Girdi ve çıktıları arasındaki fark karlılıklarını veya zarar ettiklerini ortaya koymaktadır. Fakat firmaların karlı olduğu nakit akımlarında sorun olmadığını göstermez. Karlılıklarının yüksek olması nakit akımlarının yeterli olduğu anlamına gelmemektedir. İşletme faaliyetleri açısından nakit akımı; işletmelerin belirli bir zaman dilimi içerisinde işletmeye giren net nakit miktarı olarak açıklanmaktadır. Net nakit girişi de satış döneminde nakit girişleri ile nakit çıkışları arasındaki fark anlamına gelmektedir. Bir işletmenin faaliyetleri kapsamında nakit akımının belirlenmesi 3 başlık ile açıklamak mümkündür. Bunlar (Ercan & Ban, 2010, s. 32):

- Faaliyet ile ilgili aktivite (Operating activity),
- Yatırım ile ilgili aktivite (Investment activity),
- Finanslama ile ilgili aktivitedir (Financing activity).

Nakit yönetimi kapsamında yöneticiler sadece nakit girişleri ve çıkışları arasında dengeyi kurmaktan ziyade geleceğe dair tahminlerde bulunarak yönetim stratejileri yaparak büyümeyi hedeflemektedirler. Geleceğe dair teminler nakit bütçelerinden ve finansal verileri dikkate alınarak matematiksel yöntemler kullanılması sonucu bir değerlendirme ve tahminlerde bulunurlar. Yapılan tahminler ne kadar matematiksel ve istatistiksel yöntemler olsa da belirsizlik içermektedir. Bu belirsizliklere rağmen nakit yöneticileri geleceğe an yakın tahminlerde bulunmaları firmaların faaliyet yapısını ve stratejilerine yönelik ön bilgi sağlamaktadır. Nakit yönetimi faaliyetleri süresi boyunca geleceğe dair bir belirsizliğin varsayımından kaçınmazlar ve bu da risk kavramının her zaman olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda da nakit yönetimin önemi ilk olarak 1970'li yıllarda yaşanan kısa vadeli faiz oranlarının yükselmesi ile firmaların ellerinde bulundurdukları nakit fazlalıklarından dolayı fırsat maliyetlerini ortaya çıkarmıştır (Weston & Copeland, 1992, s. 761). Bununla birlikte nakit varlıkların takip edilerek düzenlenmesinin önemi ortaya çıkmıştır.

Önemli olan nakit yönetiminin etkin ve verimli bir şekilde yapılmasıdır. Çünkü firmaların ellerinde fazla nakit olmasının veya firmaların karlılık oranlarının yüksek olması firmaların devamlılıklarını sağlamaya yetmemektedir. Buna bir örnek ile anlatmak gerekirse; etkin ve verimli bir nakit yönetiminin yapılmaması durumunda borçlarını vadesi geldiğinde ödeyemeyen bir işletme aynı yönetim şeklinde devam ettiği sürece borçlarını duruma gelecektir. Bu işletmenin çevreye olan güvenini ve değerinde düşüşe neden olacaktır. Fon ihtiyaçlarını karşılama konusunda da kredi kuruluşları ve tedarikçilerinden mal alma açısından riskli bir işletme olarak görülmesine eden olacaktır. Ayrıca müşterilerde huzursuzluğa yol açması, mal teminin zorlanmasından dolayı maliyeti piyasa üstüne çıkacaktır ve karlılık kavramı gerçekleşmeyecek duruma gelmesi ile birlikte üretimin durması ve finansman sağlayamadığı takdirde işletmenin iflasına kadar gitmektedir (Kaya, 2007, s. 29). İşletmeler için karlılık kavramı ne kadar önemli ise nakit kavramı ve yönetilmesi bir o kadar öneme sahiptir.

Genel olarak nakit yönetimi faaliyetleri devam ettirebilmeleri için gerekli ihtiyaçların giderilmesi ve gelecek dönemlere dair tahminlerde bulunmayı amaçlamaktadır. İşletmelerin nakit yönetiminde ki asıl amaçları finansal sorumluluklarını yerine getirilmesi ve nakit yönünden sıkıntılı dönemlere önlemesi bu sayede maliyetlerden kaçınılarak işletmenin varlıklarında karlılığı arttırmayı amaçlamaktadır (Tokaç, 2018, s. 137-138).

4. VERİ SETİ VE METODOOJİ

Nakit akımları ve firma performansı arasındaki ilişki baz alındığında, 2012-2021 yılları arasında veri devamlılığı sağlayan BİST Turizm Endeksi'nde yer alan 7 firma çalışma dahil edilmiştir. Olası etkinin saptanabilmesi için Panel Veri Analizi yöntemi tercih edilmiştir. Bu model, birden çok değişkenin daha detaylı ve daha serbestlik seviyesini sağlayan modeldir (Gujarati, 2016, s. 406). Zaman serilerinin ve yatay kesit verilerinin kullanımı ile ekonomik tahminlerde bulunulmasında kullanılan yöntem "panel veri analizi" denilmektedir (Çelik & Kıral, 2018, s. 1013).

Genel olarak panel veri analizinin modeli şu şekildedir.

$$Y_{it} = a + \sum_{k=1}^k \beta_k X_{kit} + u_{it} \quad i=1, \dots, N; t=1, \dots, T; k=1, 2, \dots, q$$

Yukarıdaki modelde N birim sayısını T ise dönem sayısını göstermektedir. Şöyle ki, i yatay kesiti (firmaları, ülkeleri veya şehirlerini) belirtirken t ise zamanı (gün, hafta, ay gibi) belirtmektedir. Hata kavramının da sıfır ve sabit olduğu varsayılmaktadır (Çelik & Kıral, 2018, s. 1015). Denklem üzerindeki diğer bilinmeyenler ise Y bağımlı değişken, X_k bağımsız değişkenler, a: sabit parametre, β_k eğim parametreleri ve u_{it} hata anlamına gelmektedir. Yukarıdaki denklemde bağımsız değişkenlerinin yatay kesitlerinin aynı etkilendiği varsayılmaktadır. Fakat bu denklem yetersiz kalmaktadır. bu aşamada da iki model oluşmaktadır. Bunlardan birisi sabit etkili diğeri ise tesadüfi etkili modeldir. Sabit etkili modelde yatay kesitlerinin başlangıçlarının sabit olarak varsayıldığı modeldir:

$$Y_{it} = \beta_{1i} + \beta_{2i}X_{2it} + \beta_{3i}X_{3it} + u_{it}, \quad \beta_{1j} \neq \beta_{1i}$$

Diğeri ise tesadüfi etkili modelde ise başlangıç noktalarının rassal değişken olarak kabul edilmesidir:

$$Y_{it} = \beta_{1i} + \beta_{2i}X_{2it} + \beta_{3i}X_{3it} + u_{it}, \quad \beta_{1j} \neq \beta_{1i} + \mu_i$$

Tablo 1'de araştırma kapsamında ele alınan bağımlı, bağımsız ve kontrol değişkenleri ile birlikte ilgili kısaltmalar yer almaktadır.

Tablo 1: Araştırma Değişkenleri

Bağımlı Değişkenler	Aktif Karlılık	ROA
	Öz Sermaye Karlılığı	ROE
	Tabin's Q Oranı	Tobin'q
Bağımsız Değişkenler	İşletme Faaliyetlerinden Nakit Akışı	IFN
	Yatırım Faaliyetlerinden Nakit Akışı	YFN
	Finansal Faaliyetlerden Nakit Akışı	FFN
Kontrol Değişkenleri	Asit-Test Oranı	ATO
	Toplam Varlık	TV

Bu bilgiler doğrultusunda araştırma bünyesinde, nakit akımları ve firma performansı arasındaki ilişkinin tespiti amacıyla kurgulanan 3 farklı model aşağıda gösterilmektedir.

$$ROA_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 IFN_{it} + \beta_2 FFN_{it} + \beta_3 YFN_{it} + \beta_4 ATO_{it} + \beta_5 TV_{it} + \varepsilon_{it} \quad (\text{Model 1})$$

$$ROE_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 IFN_{it} + \beta_2 FFN_{it} + \beta_3 YFN_{it} + \beta_4 ATO_{it} + \beta_5 TV_{it} + \varepsilon_{it} \quad (\text{Model 2})$$

$$TOBİN'SQ_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 IFN_{it} + \beta_2 FFN_{it} + \beta_3 YFN_{it} + \beta_4 ATO_{it} + \beta_5 TV_{it} + \varepsilon_{it} \quad (\text{Model 3})$$

5. ANALİZ VE BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, öncelikle dikkate alınan değişkenler için tanımlayıcı istatistik bilgileri ve korelasyon analizine yer verilmiştir. Sonrasında, bahsi geçen 3 model için Havuzlanmış OLS testi yapılmıştır. Hausman Testi sonuçları dikkate alınarak baskın olan modele ilişkin (sabit etkiler veya tesadüfi etkiler) bulgular paylaşılmıştır.

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistik Bilgileri

	TOBINS	ROA	ROE	IFN	YFN	FFN	ATO	TV
Ortalama	10,41075	3,828	-6,07675	5504,775	7807,825	5192,875	2,702875	11,6123
Medyan	1,935	1,495	0,74	1854,5	2148,5	-1	0,93	11,44366
Maksimum	184,2	48,1	95,1	84581	135945	107922	17,53	14,49396
Minimum	0,21	-77,35	-356,52	-50717	-29537	-45353	0,1	8,516993
Standart Sapma	29,0931	15,73387	52,8901	19633,17	21893	21915,29	4,249867	1,389179
Çarpıklık	4,538006	-0,815491	-4,01662	1,723868	3,409108	2,326088	2,177209	0,217203
Basıklık	24,31756	11,73953	26,46514	8,468786	18,26203	11,97036	6,753606	2,556856
Jarque-Bera	1789,375	263,4652	2050,492	139,315	931,3925	340,3667	110,1684	1,283615
Olasılık	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,05263
Gözlemler	80	80	80	80	80	80	80	80

Tablo 2’de tüm değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistik bilgileri gösterilmektedir. Her bir değişkenin, ortalama, medyan, maksimum, minimum, standartta sapma, basıklık ve çarpıklık değerleri ile birlikte normal dağılımın varlığı ve istatistiksel olarak anlamlılık dereceleri Jarque-Bera testiyle incelenerek sunulmuştur.

Tablo 3: Kullanılan Değişkenlere Ait Korelasyon Matrisi

	TOBINS	ROA	ROE	IFN	YFN	FFN	ATO	TV
TOBINS	1							
ROA	0,278053	1						
ROE	0,188382	0,495632	1					
IFN	0,326484	0,161253	0,311625	1				
YFN	0,053988	-0,11575	0,026354	0,16442	1			
FFN	-0,08364	-0,08799	-0,16056	-0,36107	0,679634	1		
ATO	0,337107	0,26358	0,234534	0,223595	-0,08596	-0,02634	1	
TV	0,08588	0,079924	-0,21625	0,23277	0,369234	0,2179	-0,150	1

Tüm değişkenler arasındaki korelasyon matrisinin yer aldığı Tablo 3'e göre, değişkenler arasında 0.80 kritik eşikini aşan veriye rastlanmamış olması çoklu doğrusal bağlantı sorunun elemine edilmesine katkı sağladığı söylenebilir. Ayrıca, firma ve zaman boyutunda veri setinin görece olarak küçük olması nedeniyle durağanlık testleri yapılmamıştır (Yerdelen Tatoğlu, 2018, s. 267). Bu aşamayı takiben, Havuzlanmış OLS, Hausman Testi ve Sabit Etkiler Modeli'ne ait sonuçlar gösterilmiştir.

Tablo 4: Modellere İlişkin Havuzlanmış OLS Sonuçları

	Model 1 Bağımlı Değişken Tabins'q		Model 1 Bağımlı Değişken ROA		Model 1 Bağımlı Değişken ROE	
	Kat Sayı	P-Değeri	Kat Sayı	P-Değeri	Kat Sayı	P-Değeri
IFN	0,000323	0,1669	0,00013	0,3206	0,000751	0,0738*
FFN	-5,99E-05	0,821	8,76E-05	0,5572	-0,00028	0,5548
YFN	6,39E-05	0,7985	-0,000187	0,1874	0,000443	0,3244
ATO	2,06902	0.0108**	0,852268	0.0596*	1,733433	0,2255
TV	1,517951	0,5416	1,660783	0,237	-11,54363	0.0112**
C	-14,77294	0,6091	-17,47493	0,284	117,1467	0,026
R-kare	0,185601		0,117911		0,208652	
Prob(F-istatistik)	0,008451		0,091759		0,003406	

*, ** ve *** sırasıyla %10, %5 ve %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 4' de Havuzlanmış OLS testi sonuçları yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre, Asit-Test Oranının Model 1 ve Model 2 'de sırasıyla %10 ve %5 düzeyinde pozitif etkisi tespit edilirken, TV değişkeni ise yalnızca Model 3 de anlamlı çıkmıştır. Nakit akımları kapsamında baktığımızda, işletme, yatırım ve finansman faaliyetlerinden sağlanan nakit akımlarının pozitif etkisi söz konusu olsa da sadece ROE üzerinde %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar kendini göstermiştir.

Tablo 5: Hausman Testi Sonuçları

	Model 1 Bağımlı Değişken Tabins'q	Model 1 Bağımlı Değişken ROA	Model 1 Bağımlı Değişken ROE
Ki-Kare İstatistiği	19,786657	13,363203	24,6304
Prob.	0.001***	0.0202***	0.0002***

*, ** ve *** sırasıyla %10, %5 ve %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Zaman ve firma boyutunda yapılacak analizlerin daha uygun sonuçlar verebilmesi adına, sahip olunan veriler için en uygun modelin tespiti için Hausman Testi yapılmıştır. Tablo 5'da yer verilen Hausman Test sonuçlarına göre, veri setimiz ve amacımız için en uygun yöntemin Sabit Etkiler yöntemi olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Tablo 6: Sabit Etkiler Modeline İlişkin Sonuçlar

	Model 1 Bağımlı Değişken Tobins'q		Model 1 Bağımlı Değişken ROA		Model 1 Bağımlı Değişken ROE	
	Kat Sayı	P-Değeri	Kat Sayı	P-Değeri	Kat Sayı	P-Değeri
IFN	0,000167	0,4469	4,65E-05	0,7109	0,00072	0,064*
FFN	5,33E-05	0,8292	8,48E-05	0,5494	-0,000232	0,5915
YFN	0,000107	0,6492	-0,000127	0,3472	0,000435	0,2924
ATO	-0,069867	0,9554	1,285892	0,0754*	2,495958	0,2557
TV	17,37092	0,002***	10,76086	0,001***	8,091821	0,4053
C	-193,1481	0,0033	-124,3125	0,0011	-112,9373	0,3128
R-kare	0,378187		0,303439		0,423627	
Prob(F-istatistik)	0,000656		0,010905		0,000087	

*, ** ve *** sırasıyla %10, %5 ve %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Hasuman Testi sonuçları kapsamında uygulanan Sabit Etkiler Yöntemine ait bulgular Tablo 6'de sunulmaktadır. Ulaşılan sonuçlar incelendiğinde, TV kontrol değişkeninin Tobins'q ve ROA bağımlı değişkenlerini %1, ATO değişkeninin de ROA' yı %10 düzeyinde pozitif etkilediği söylenebilmektedir. Nakit akımı değişkenlerine ait bulguları ele aldığımızda, Havuzlanmış OLS sonuçlarına benzer şekilde, yalnızca IFN değişkeninin ROE bağımlı değişkeni üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisinin olduğu gözlemlenmiştir.

SONUÇ

Ulusal ve uluslar arası birçok alanda önemi belli eden bireylerin ve ülke ekonomilerinde nakit kavramı bel kemiği görevini görmektedir. Artan rekabet koşulları ile birlikte firmaların nakit hareketliliklerine yönelik yardım almaları gereklilik haline gelmiştir. Nakit yönetimin doğru ve verimli bir şekilde yapılması firmaların birçok faaliyet yapılarını hatta finansal güçlerini artırmıştır. Finans yöneticilerin firma bünyesinde bulunan nakit miktarını belirlemede ve nakdi kullanacağı kaynaklarını belirlemesi firmayı olumlu ya da olumsuz olarak etkimektedir. Nakit yönetimi ile firma yöneticilerinin firmaya giren ve çıkan nakit miktarlarını belirlemek dışında firmanın geleceğe dair sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik hayati kararlar almaktadırlar.

Turizm işletmeleri sektör içerisinde incelendiklerinde hassas bir yapıya sahiptir. Yaşanılacak birçok faktörden etkilenmektedirler. Faaliyet yapıları gereğince de incelendiğinde mevsimsel ve sezonluk talep artışları olduğu ve diğer dönemlerde talepteki azalmalar nedeni ile nakit yönetimleri konusunda dikkatli olmaları gerekmektedir. Turizm verileri incelendiğinde de 2019 yılında yaşanan küresel salgın ile ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Özellikle sektör içerisinde bulunan oteller, apart otel ve pansiyon gibi firmaların faaliyetlerini durdurmuştur. Bundaki temel etmende salgınla birlikte seyahat yasaklarının getirilmesi ve ülke giriş ve çıkışlarının yasaklanma dönemine girmesinden kaynaklanmaktadır. Yapılan analizde küresel salgının etkileri dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

Turizm işletmelerinin nakit yönetimin ve nakit akımların firma performansına yönelik çalışmada BİST Turizm Endeksi'nde yer alan 7 işletmenin finansal verileri alınarak yapılmıştır. 2012-2021 yılları arasında firmaların nakit akımlarındaki değişimleri dikkate alarak finansal analiz yöntemlerinden biri olan Panel Veri Analiz Yöntemi kullanılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda nakit yönetimlerinin ve buna bağlı nakit akımlarının firma performansına etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiye bakıldığında ise işletmelerin faaliyetlerinden sağladığı nakit akımlarının firma performansına ilişkin bağımlı değişken ile anlamlı olduğu fakat finansal faaliyetlerden sağlanan nakit akımları ve yatırımlardan sağlanan nakit akımlarının arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı görülmektedir. Kontrol değişkenlerinin bağımlı değişkenler arasında ilişki incelendiğinde asit test oranının ve toplam varlıkların aktif karlılık kapsamında anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Firmaların karlılıklarını ve performanslarını arttırabilmeleri için işletmenin faaliyetlerden sağladığı nakit akımları, asit test oranı ve toplam varlıkları konusunda dikkatli etmeleri gerekmektedir. Bu değerlerde gerçekleşebilecek düşüşlerin firma performansını olumsuz etkileyeceği aksi durumda ise firma performansını arttırıcı etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aissa, S. B., & Goaid, M. (2016). Determinants of Tunisian Hotel Profitability: The Role of Managerial Efficiency. *Tourism Management*, 52, 478-487.
- Akgüç, Ö. (1998). *Finansal Yönetim*. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.
- Akoğlan Kozan, M., Evren, S., & Çakır, O. (2013). Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması. *Turizm Araştırma Dergisi*, 7-22.
- Albayrak, A. S., & Akbulut, R. (2008). Karlılığı Etkileyen Faktörler: İMKB Sanayi ve Hizmet Sektörlerinde İşlem Gören İşletmeler Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 4(7), 55-83.
- Aytürk, Y., & Yanık, S. (2015). Çalışma Sermayesi Yönetimi Türkiye'deki KOBİ'lerde Karlılığı Nasıl Etkiler? *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(68), 157-168.
- Borsa İstanbul A.Ş. (tarih yok). <https://borsaistanbul.com/tr/> adresinden alınmıştır
- Çanakçıoğlu, M., & Ersan, O. (2020). İşletme Sermayesi Yönetiminin Firma Performansı Üzerindeki Etkisi: Çimento Şirketi. *Journal of Business Research-Turk*, 3(12), 2749-2763.
- Çelik, C., & Kırıl, G. (2018). Panel Veri Analizi ve Kümeleme Yöntemi İle Türkiye'de Konut Talebinin İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(4), 1009-1026.
- Çımat, A., & Bahar, O. (2003). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri Ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 1-18.
- Duman, T., & Kozak, M. (2013). Türk Turizm Ürünü: Rekabet ve Farklılaşma. *Anatolia: Turizm Araştırma Dergisi*, 109-121.
- Eralp, Z. (1983). *Genel Turizm*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Yayın Yüksekokulu Yayınları.
- Ercan, M. K., & Ban, Ü. (2010). *Finansal Yönetim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Erdinç, S. B. (2008). Konaklama İşletmelerinde Nakit Yönetimi Etkinliğinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Erdoğan, M. (2018). Turizm İşletmelerinin Finansal Performanslarını Etkileyen Firmaya Özgü, Sektörel ve Makroekonomik Belirleyiciler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(41), 101-127.
- Gujarati, D. N. (2016). *Örneklerle Ekonometri*. (N. Bolatoğlu, Çev.) Ankara: BB101 Yayınları.
- İçöz, O., & İçöz, O. (2018). Turizm Arz ve Talebi. A. Üniversitesi içinde, *Genel Turizm Bilgisi* (s. 90-123). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- İşevi, A. S., & Çelme, B. (2002). Bilgi Çağında Yeni Hazine: Entellektüel Sermayeye Rekabeti Yakalamak. 1. ÜNAK Genel Konferansı, (s. 1-16). Samsun.
- Kamuyu Aydınlatma Platformu. (tarih yok). <https://www.kap.org.tr> adresinden alınmıştır
- Karadeniz, E. (2012). Turizm Sektörünün Nakit Dönüşüm Süresinin Analizi: İMKB Turizm Şirketleri ve TCMB Sektör Bilançoları Üzerinde Bir Araştırma. *Cag Universtiy Journal of Social Sciences*,

1(9), 122-145.

Kaya, B. (2007). İşletmelerde Nakit Yönetimi ve Bursa'daki Sanayi ve Ticaret İşletmelerine Yönelik Bir Araştırma. T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 1-227.

Keynes, J. M. (1937). Alternative Theories of the Rate of Interest. The Economic Journal, 241-252.

Kürklü, E. (2014). Nakit Yönetiminin Başarısının Sağlanmasında İç Kontrolün Rolü: Üretim ve Hizmet İşletmeleri Arasındaki Farklılıkların Tespiti. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 375-392.

Niyazi, B. (2002). Finansal Yönetim . İstanbul: Türkmen Kitapevi.

Pamukçu, A. B. (1999). Finans Yönetimi. İstanbul: Der Yayınları.

Roney, S. A. (2011). Turizm: Bir Sistemin Analizi. Ankara: Detay Yayıncılık.

Sağlam, M., & Karaca, S. S. (2015). Çalışma Sermayesi Unsurlarının Firma Karlılığına Etkisi: Borsa İstanbul Şirketleri Üzerine Bir Uygulama. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 10(1), 119-132.

Sarkım, M. (2008). Değişen Seyahat Eğilimleri Kapsamında Sürdürülebilir Turizm Anlayışının Turizm politikaları Üzerine Etkileri. 2. Ulusal İktisat Kongresi (s. 1-11). İzmir: DEÜ İ.İ.B.F. İktisat Bölümü.

Şentürk, A., & Özdilek, Ç. (2007). Antik Ve Modern Olimpiyat Oyunlarında Olimpiyat Atesinin Yakılması Sebepleri Ve Bu Güne Kadar Düzenlenen Oyunlarda Meşaleyi Taşıma Seremonileri. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 217-230.

T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı. (tarih yok). Nisan 28, 2022 tarihinde [yigm.ktb.org.tr: https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249709/yillik-bultenler.html](https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249709/yillik-bultenler.html) adresinden alındı

Tokaç, A. (2018). İşletmelerde Finansal Yönetim Becerileri. İstanbul: Der Kitapevi.

Toskay, T. (1983). Turizm: Turizm Olayına Genel Yaklaşım. İstanbul: Der Yayınları.

Türkay, B. (2015). Turizm İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Kalkınma Sağlayacağı Katkıların Analizi: Tekirdağ İli Örneği. T.C. Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 1-75.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022, Ocak 30). Mart 21, 2022 tarihinde [tuik.gov.tr: http://www.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-IV.Ceyrek:-Ekim-Aralık-ve-Yillik,-2021-45785](http://www.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-IV.Ceyrek:-Ekim-Aralık-ve-Yillik,-2021-45785) adresinden alındı

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği. (tarih yok). [tursab.org.tr: https://www.tursab.org.tr/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri](https://www.tursab.org.tr/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri) adresinden alınmıştır.

Ulusoy, T. , Esmer, Y. ve Dayı, F. (2019). Spor İşletmelerinde Nakit Yönetimi: Bist'de Bir Uygulama . MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi , 8 (2) , 1889-1905 . DOI: 10.33206/mjss.460899

Usta, Ö. (2008). İşletme Finansı ve Finansal Yönetim . Ankara: Detay Yayıncılık.

Weston, J. F., & Copeland, T. E. (1992). Managerial Finance. Orlando-Florida: Dryden Pres.

Yerdelen Tatoğlu, F. (2013). Panel Veri Ekonometrisi-Stata Uygulamalı. İstanbul: Beta Yayınları.

Yerdelen Tatoğlu, F. (2018). İleri Panel Veri Analizi. İstanbul: Beta Yayınları.

Yeşiltaş, M. (2018). Turizmin Genel Yapısı ve Temel Kavramlar. A. Üniversitesi içinde, Genel Turizm Bilgisi (s. 2-18). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.

ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA GÖREV YAPAN ÖĞRETMENLERİN TOKSİK LİDERLİK ALGILARININ MENTAL İYİ OLUŞLARINI YORDAMA DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ

Filiz ÜTKİNER¹ Abdullah BABAT² Erhan GÜVEN³

Yunus PEKAZ⁴ Selçuk ERTUĞRUL⁵

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 05.05.2023

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 26.05.2023

Atıf/©: Ütkiner, F., Babat, A., Güven, E., Pekaz, Y., Ertuğrul, S., (2023). Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Toksik Liderlik Algılarının Mental İyi Oluşlarının Yordama Düzeyinin Belirlenmesi Journal of Management Theory and Practices Research, 4(1), 18-29

Özet

Bu araştırmada ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin toksik liderlik algıları ile mental iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi ve toksik liderlik algılarının mental iyi oluşu yordama düzeyini belirlemek için yordayıcı korelasyonel model kullanılmıştır. Araştırmada İstanbul ilinin üç farklı ilçesinde ortaöğretim kurumlarında görev yapan 321'i kadın (%70,7) ve 133'ü erkek (%29,3)'tir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 140'ı (%30,8) kadrolu, 139'u (%30,6) sözleşmeli ve 175'i (%38,5) ücretli olarak çalışmaktadır. Araştırmanın katılımcıları uygun örnekleme yöntemi ile seçilen gönüllü öğretmenlerden oluşmaktadır. Verilerin analizinde regresyon ve korelasyon analiz deseni kullanılmıştır. Toksik davranışların mental iyi oluşu yordama düzeyini belirlemek için standart çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Çalışma sonucunda; toksik liderlik algısı alt boyutlarından değerbilmezlik, çıkarıcılık, bencillik ve olumsuz ruhsal durumlar arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Ayrıca toksik liderlik algılarının mental iyi oluşu anlamlı bir şekilde yordadığı görülmüştür. Araştırmada elde edilen bu bulgulara uygun olarak önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen, Mental İyi Oluş, Toksik Liderlik

CASH MANAGEMENT IN TOURISM ENTERPRISES AND EFFECT OF CASH FLOWS ON FİRM PERFORMANCE

Citation /©: Ütkiner, F., Babat, A., Güven, E., Pekaz, Y., Ertuğrul, S., (2023). Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Toksik Liderlik Algılarının Mental İyi Oluşlarının Yordama Düzeyinin Belirlenmesi Journal of Management Theory and Practices Research, 4(1), 18-29

Abstract

In this study, a predictive correlational model was used to examine the relationship between toxic leadership perceptions and mental well-being of teachers working in secondary schools and to determine the predictive level of mental well-being of toxic leadership perceptions. In the research, 321 women (70.7%) and 133 men (29.3%) working in secondary education institutions in three different districts of Istanbul. 140 (30.8%) of the teachers participating in the research are permanent, 139 (30.6%) are contracted and 175 (38.5%) are paid. The participants of the study consist of volunteer teachers selected by convenient sampling method. Regression and correlation analysis design was used in the analysis of the data. Standard multiple regression analysis was performed to determine the level of toxic behaviors in predicting mental well-being. In the results of working, it has been determined that there is a negative and significant relationship between the sub-dimensions of toxic leadership perception, worthlessness, self-interest, selfishness and negative mental states. In addition, it was observed that toxic leadership perceptions significantly predicted mental well-being. Suggestions were made in accordance with these findings obtained in the study.

Keywords: Teacher, Mental Well-Being, Toxic Leadership.

1 Arnavutköy Bilim ve Sanat Merkezi, İstanbul/Türkiye, filizutkiner@hotmail.com, Orcid:0000-0003-1650-0184

2 Arnavutköy İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, İstanbul/Türkiye, abduhbabat4265@gmail.com

3 İstanbul/Türkiye, guvenhan@gmail.com, Orcid:0000-0003-1148-5552

4 İstanbul/Türkiye, yunuspekaz@gmail.com, Orcid:0000-0003-4216-6554

5 Arnavutköy İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, İstanbul/Türkiye, selcukertugrul34@yahoo.com, Orcid: 0000-0003-2323-8014

1. GİRİŞ

Kurumsal yapılarda lider pozisyonunda olan bireyler, buldukları kurumun ekonomik durumu, değişken iş ortamı ve değişken olan tüketici ihtiyaç ve sektörleri etkileyen karmaşık yapılarla başa çıkmak zorunda kalmaktadırlar (Masood vd., 2006). Kurumların en değerli sermayesi çalışanlardır. Bundan dolayı kurumlara liderlik yapmak her dönemde aynı zorluklarla yürümektedir. Kurum liderlerinin zorlu süreçlerle mücadelede oluşturdukları kurum kültürü çok önemlidir. Liderlerin, çalışanların motivasyonlarını yüksek tutmaları kurumun enerji ve verimliliğini olumlu olarak etkilemektedir (Hewitt Associates, 2005). Bu durum, kurumlardan etkili verim alınması için liderlerin özelliklerinin önemli olduğunu göstermektedir. Liderlerin buldukları kurum çalışanlarının verimini etkilemesi mental iyi oluşlarını da etkilemektedir. Bundan dolayı öğretmenlerin mental iyi oluşlarının artırılması için kurum idarecilerinin toksik liderliklerinin bilinmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bu durumdan dolayı bu araştırmanın problem cümlesi “Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin toksik liderlik algıları, mental iyi oluşlarını anlamlı bir şekilde etkilemekte midir?” şeklinde belirlenmiştir. Bu noktada alan yazında mental iyi oluş ve toksik liderlik ile ilgili kavramsal ve kuramsal çerçeve araştırılmış ve araştırmanın yordayıcı korelasyonel model ile yapılmasına karar verilmiştir. Araştırma sonucunda nicel yöntemle toplanan veriler, istatistiksel analizlerle değerlendirilmiştir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın amacına uygun olarak alan yazında yer alan araştırmalar incelenmiş ve mental iyi oluşun pozitif psikolojinin temel kavramları arasında olduğu görülmüştür. Bundan dolayı bu çalışmanın temel kuramsal çerçevesi pozitif psikoloji üzerine inşa edilmiştir. Alan yazında yer alan çalışmalar incelendiğinde Kırbaç'ın (2013) yaptığı çalışmada eğitim örgütlerinde toksik liderlik incelemiş, Demirel (2015) okul müdürlerinin toksik liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel sinizm tutumları arasındaki ilişkiyi ele almış, Arlı (2019) ise öz kendilik değerlendirmesinin sinizm, iş tatmini ve tükenmişliğe etkisinde toksik liderliğin aracı rolünü araştırmıştır. Eğitim alanında ve diğer bilim alanlarında yapılan çalışmalar incelendiğinde; Eriş (2019) ve Arlı (2019) tarafından yapılan farklı çalışmalarda farklı değişkenler de olmakla birlikte, toksik liderlik ve iş tatmini ilişkisinin incelendiği; İskit (2019) tarafından yapılan çalışmada ise toksik liderlik motivasyon ilişkisinin ele alındığı görülmüştür. Bu çalışmada ise alan yazında yer almayan mental iyi oluş ve toksik liderlik kavramları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin toksik liderlik algıları olan değerbilmezlik, bencillik, olumsuz ruhsal durum ve değerbilmezlik ile mental iyi oluş arasındaki ilişkinin belirlenmesi için toksik liderlik kavramının kuramsal alt yapısından faydalanılmıştır.

2.1. Mental İyi Oluş

Pozitif psikolojide önemli bir kavram olan mental iyi-oluş, alan yazında mental sağlık olarak da tanımlanmaktadır (Tennant vd., 2007). Mental iyi-oluş, kişinin kendini huzurlu hissettiği, bilişsel ve duyuşsal olarak yaşamından doyum aldığı, aynı zamanda mental olarak bir karmaşadan etkilenmemesidir (Sawyer vd., 2001).

Pozitif psikoloji bilim dalı psikopateoloji kuramlarına etki olarak oluşmuş; bireylerin olumsuz özellikleriyle baş etmesini sağlamak ve psikolojik iyi olma durumlarını arttırmak amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu durumdan dolayı, mutluluk terimi hayat standartlarının bir göstergesi olarak gösterilmeye çalışılmış, toplumların mental iyi oluş seviyelerinin karşılaştırılması artmıştır (Osmanoğlu ve Kaya, 2013). Bu noktada mental iyi oluşun odak noktasını bireylerin mutluluk seviyeleri oluşturmaktadır (Seligman ve Csikzentmihalyi, 2000). Pozitif psikolojinin temel yaklaşımı da bu noktada bireylerin

olumsuz özelliklerine yoğunlaşmaktan ziyade olumlu özelliklerini ortaya çıkarmaktır. Bu noktadan dolayı mental iyi oluş önem arz etmektedir (Peterson, 2009). Seligman ve Csikzentmihalyi (2000) mental iyi oluşu olumlu kişilik gelişiminin, biyolojik, özel, bağlantısal, kurumsal, sosyal gibi durumların bilimsel incelemesi olarak tanımlamaktadır. Bireylerdeki olumlu özellikler göz önüne alındığında bireylerin mental iyi oluşlarının nasıl ortaya çıktığı ve mental iyi oluş üzerinde etkili olan nedenlerin neler olduğu dikkat edilen noktalardandır (Lyubomsky, Sheldon ve Schkade, 2005).

Mental iyi oluş kavramı aslında Ünlü filozof Sokrates'in M.Ö. 4. Yy. öğrencilerinden olan Aristo'ya kadar uzandığı söylenebilir. Bu kavram; bireylere mutluluk veren deneyimlerin sayısını arttırmayı, kırgınlık oluşturan deneyimleri azaltmayı konu eden ve tatmin olunan zamanların tümünün barındığı bir kavramdır (Şahin, 2013). Bu noktada çalışmaları bulunan alan çalışanları mental iyi olmayı mutluluk ve zevk almaktan çok daha üst bir çatı kavram olduğuna dikkat çekmişlerdir. Mental iyi oluş kavramına bu açıdan bakan uzmanlar, bu kavram için haz düşüncesine karşı çıkmışlardır (Anlı, 2011).

Mental iyi oluş kavramını tanımsal olan Bradburn (1969) ilk olarak kullanmıştır. Bradburn (1969) mental iyi oluşu, kişilerde mevcut olan pozitif ve negatif hislerin birbirinden ayrı olduğunu ve bu hislerin seviyesinin de bireyin mental iyi olma halini meydana getirdiğini belirterek açıklamıştır. Mental iyi olma hâli, kişilerde olumlu psikolojik halin olumsuz psikolojik halden daha fazla olmasıdır (Akdoğan ve Polatçı, 2013). Bu kavram farklı kaynaklarda kendini geliştirme olarak da daha sonra tanımlanmıştır (Kuyumcu, 2013). Ryff'e göre mental olarak iyi olma ise kişinin kendisini pozitif hissetmesine, kendi sınırlarının bilincinde olduğu zamanlarda dahi kendinden memnun olmasına ve yaşam amacına yardımcı olmaktadır (Özen, 2010).

2.2. Toksik Liderlik

Liderlik kavramının alan yazında farklı şekillerde tanımlanması, bu noktada bir ortak anlayış olmadığını göstermektedir. Bunun yanı sıra tanımlarda genel olarak liderliğin, buldukları kurumdaki bireylerin davranışlarını etkileyen bir yapısının olduğu söylenebilir (Avery, 2004). Liderlik, alan yazında kurum çalışanlarının duygu, düşünce ve davranışlarını bütünsel olarak etkileyen, kurumların gelişimini olumlu veya olumsuz olarak etkileyen, kurumların vizyon ve misyonunu etkileyen kişiler (Bakan, 2008); liderlerin ve çalışanların değer ve motivasyon düzeylerini etkileyen ve aynı zamanda kurumun ihtiyaçlarını ve beklentilerini hedeflere doğru harekete geçmeye teşvik eden kişilik (Gregoire ve Arendt, 2004) olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımların yanı sıra liderlik, buldukları kurum çalışanlarını da etkileyerek kurumları başarıya götürmesi (Piccolo ve Colquitt, 2006) ve başarıya ulaşmak için çalışanlarında istek ve heyecan uyandırma yeteneği olarak da tanımlanmaktadır (Koontz ve Weihrich, 2008). Liderlik, genel olarak yukarıda yer alan tanımlardan da anlaşıldığı üzere buldukları kurum çalışanlarını olumlu veya olumsuz etkileyerek kurumların misyon ve vizyonlarını gerçekleştirmesinde etkili olan bir takım kişisel özelliklerdir.

Liderlik kavramının ortaya çıkışında olumlu veya olumsuz özellikler beraber değerlendirilmiştir. Yapılan son çalışmalar kurumlara olumsuz etki eden ve kurum motivasyonunu düşüren bazı yönlerin arttığını göstermektedir. Toksik liderlik kavramı da olumsuz liderlik olarak tanımlanabilecek bir noktadır (Kırbaç, 2013). Toksik kavramı Yunanca ve Latince kökenli olup zehir veya zehirden kaynaklı ölüme neden olan madde olarak tanımlanabilir (Kırbaç, 2013). Türk Dil Kurumuna (2021) göre ise toksik, bireylerin ölümüne veya engelliliğine neden olan olgu olarak tanımlanır. Bu tanımlar, toksik kavramının kişilerde olumsuz yaşam durumlarına neden olduğunu göstermektedir.

Toksik liderlik kavramının, alan yazında farklı tanımlamaları bulunmaktadır. Whicker'a (1996) göre

toksik liderlik, toplumsal uyumda sorun yaşayan, negatif duygu durumu içinde olan ve olumsuz tutumlarıyla buldukları kurumlarda yetersizlik sergileyerek ben merkezci bir yönetim anlayışı benimseyen liderlerdir. Wilson Starks'a (2003) göre ise toksik liderlik, buldukları kurumlarda yaratıcılığı engelleyen ve kurum enerjisini negatif etkileyip kurumlara zarar vererek çalışanlarda benlik saygısını azaltan liderliktir. Padilla, Hogan ve Kaiser (2007) göre yönetsel yetersizliğin, örgütsel çevikliği ve etkinliği zayıflattığı için toksik olmaktadır. Ayrıca toksik liderlik ile ilgili yapılan tanımlarda olumsuz niteliklerin sık ve kasıtlı olduğu ve alan yazında sadece grupları değil bireyleri de etkileyen bir liderlik biçimidir (Lipman-Blumen, 2005). Bayrakçı'ya (2017) göre ise toksik liderlik, bireylerin bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde çalışma arkadaşlarına zarar veren, lider merkezli yıkıcı, negatif ve zararlı liderlik şeklidir. Bu tanımlamaların yanı sıra bu liderlerde pasif-agresif davranışlar olduğu söylenebilir (De Angelis, 2009). Bu pasif-agresif tavır ve davranışlarında kurumsal yapıların işleyişini negatif etkilediği söylenebilir (Tepper, 2007). Bu noktada alan yazında yapılan bir araştırmaya göre katılımcıların %94'ünün, çalışma hayatlarında bu özelliklere sahip toksik liderlerle çalıştığı görülmüştür (Kusy ve Holloway, 2009). Kurumlarda çalışanların refahını düşünmeme, olumsuz bir kültür oluşturarak iletişimi etkileme, çalışanlarına çıkarıcılığı empoze etme toksik liderliği oluşturan üç etmendir (Reed, 2004). Toksik anlayışla yönetilen bu kurumlar, birey, aile veya toplulukların üzerinde olumsuz ve işlevsel olmayan davranışlarının sonuçlarının ağır, etkili ve toksik etki bırakmaktadır (Lipman-Blumen 2005). Bu durumun toksik liderlik özelliklerinin benimsendiği kurumlarda kalıcı problemler olduğu söylenebilir.

Toksik liderlik, kurumlarda farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Alan yazında toksik liderlik; bencillik, değer bilmezlik, çıkarıcılık ve olumsuz ruhsal durum olarak dört boyuta ayrılabilir. Bu boyutlar farklı kurumlarda farklı özelliklerde görülebilir. Bazen tek başına görülebildiği gibi bazen de hepsi bir arada görülebilir.

- a. **Bencillik:** Bencil liderler, kurumların kendileri olmadan bir hiç olduğunu düşündüğünden kurumların başarılarını tamamen kendilerine mal ederler. Başarının kendisine bağlı olduğuna dair düşüncelerinden dolayı kurumu tamamen kendi tekellerine almak isterler. Başarıyı kendilerine başarısızlığı ise çalışanlara yüklerler. Bu durum bencil liderin en büyük kaygısının egosu olduğunu göstermektedir. Egosunun şişirilmesi için sürekli dıştan övgü bekler ve bu durum ciddi bir performans sergilemesine neden olabilir (Kırbaç, 2013).
- b. **Değer bilmezlik;** Toksik liderler başkalarına güvenmediklerinden dolayı kontrolün kendi ellerinde olmasını isterler. Bu düşüncenin kuruma toksik bir düşünce yaydığı genellelikle farkında olmazlar. Bu kişilerin her şeyi kontrol etme endişesi; kendisi ile aynı düşünmeyen çalışanların cezalandırılmasına, aynı düşünenlerin ise ödüllendirilmesine neden olur. Bu noktada kendisinden önce çalışanların geçmiş başarı ve performansı ödül verilmeye değerlendirilmez. Kendisiyle beraber çalışıp kısa zamanlı etkileri başarıda değerlendirilir (Wilson Starks, 2003). Bu durum toksik liderlerin çalışanlarına yönelik bütünsel değerlendirmenin dışında bir değerlendirme benimseyerek çalışanların kıymet görmesini engeller.
- c. **Çıkarıcılık;** Toksik liderin yüksek olduğu kurumlarda, çalışanların arasında kaygı, korku ve güven problemleri vardır. Bu durum çalışanların kişisel sağlıklarına zarar vermekte ve iletişimlerini ve kurumsal bağlılıklarına zarar vermektedir (Wilson Starks, 2003). Kurumun vizyonu ile kişinin hedefleri arasındaki bir uyumsuzluktan ziyade toksik liderlerin kurum içinde yaymış olduğu çıkarıcı anlayışın etkili olduğu söylenebilir.
- d. **Olumsuz ruhsal durum;** Kurumlarında toksik lider bulunan çalışanlar, kişisel onuru zedeleyici

tepkilerle karşılaşmaları olasıdır. Toksik liderler, kendi çıkarları için kurum çalışanlarının zarar görmesi için her türlü şeyi yapabilirler. Bu durum ise çalışanların duygu durumları üzerinde kalıcı etkiler bırakabilir (Neuman ve Baron, 2005). Toksik liderler, aşırı kontrolcü bir yapı sergileyerek, kurum içinde yaşanacak olumsuz bir durumda hemen çalışanları suçlamaktan geri durmazlar. Bu durum kendilerini hatasız görmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu liderler işlerine o kadar odaklanmışlardır ki çalışanların duygu ve düşünceleri onlar için önemsizdir. Bundan dolayı çalışanlarla sıcak ilişki kurmaya asla yanaşmazlar (Appelbaum ve Girard, 2007).

3. ARAŞTIRMA

Bu başlık altında, araştırmanın konusu, amacı, evreni, örnekleme, varsayımları ve modeli açıklanmalıdır.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin toksik liderlik ve mental iyi oluşları arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve toksik liderliğin mental iyi oluş üzerindeki etkisinin araştırılmasıdır. Buna dair elde edilen sonuçların literatüre ve alanda çalışan uzmanlara katkıda bulunacağı düşünülmüştür. Ayrıca bu çalışmanın öğretmenlerin mental iyi oluşlarının artırılması amacıyla kurum müdürlerine yönelik yapılabilecek çalışma ve projelerin tasarlanması noktasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu noktada araştırmanın soruları şu şekildedir;

Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin toksik liderlik algıları ile mental iyi oluşları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin toksik liderlik algıları mental iyi oluşlarını anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Bu araştırmanın evrenini İstanbul İli Ümraniye, Çekmeköy ve Sultanbeyli ilçelerinde bulunan farklı okullarda görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu ise uygun örnekleme yöntemi ile gönüllü olan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem sayısı, Bryman ve Cramer'in (2001) belirttiği gibi madde sayısının en az beş katına ulaşılarak belirlenmiştir. Bu sayede verilerin analizinin sağlıklı bir şekilde yapıldığı söylenebilir. Araştırma, araştırmanın amacına uygun olarak belirlenmiş ölçme araçları kullanılarak nicel araştırma ile yapılmıştır. Araştırmaya katılanların 321'i kadın (%70,7) ve 133'ü erkek (%29,3)'tir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 140'ı (%30,8) kadrolu, 139'u (%30,6) sözleşmeli ve 175'i (%38,5) ücretli olarak çalışmaktadır.

3.3. Araştırmanın Modeli

Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin toksik liderlik algıları ile mental iyi oluşları arasındaki ilişkiyi belirlemeyi ve toksik liderlik algılarının mental iyi oluşu yordama düzeyini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada yordayıcı korelasyonel desen kullanılmıştır. Yordayıcı korelasyonel desen değişkenler arasındaki ilişkilerin incelendikten sonra bilinen değerden yola çıkarak bilinmeyen değişkenin yordama gücünün tespit edilmesi amacıyla kullanılır (Büyüköztürk vd., 2014).

3.4. Veri Toplama Araçları

Bu bölümde çalışmada kullanılan mental iyi oluş ölçeği ve toksik davranışlar ölçeği hakkında bilgiler verilmiştir.

Mental İyi Oluş Ölçeği: Tennant ve diğerleri (2007) tarafından 14 madde olarak geliştirilmiştir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 14, en yüksek puan ise 70'tir. Ölçeğin 1-hiç katılmıyorum, 2-katılmıyorum, 3- biraz katılıyorum, 4- katılıyorum, 5-tamamen katılıyorum beşli likert puanlaması bulunmaktadır. Örneklem Uygunluk katsayısı .85 ve Barlett Küresellik Testi χ^2 değeri ise 2110,179 (df = 91, p = .000) olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar verilerin faktör analizi için uygun olduğunu ve puanların normallik gösterdiğini sağlamaktadır. Yapılan analiz sonucunda toplanan varyansın % 51'nin açıklandığı ve ölçeğin özgün formunda olduğu gibi tek boyutlu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ölçeğin bütün maddeleri pozitif puanlanır. Ölçeğin iç tutarlılık güvenilirliği 348 kişiden elde edilen verilerle hesaplanmış ve Cronbach Alfa katsayısı .89 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Keldal (2015) tarafından yapılmıştır. Ayrıca ölçeğin açıkladığı toplam varyansın %51' ini açıkladığı saptanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum indekslerinin $X^2/sd = 3.71$, RMR = .05, NNFI = .95, RFI = .93, CFI = .96 olarak saptanmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması 16 yaş ve üstündeki kişilerden toplanan verilerle yapılmıştır. Bu araştırma için tekrar yapılan Cronbach alfa iç tutarlılık değeri .885 olarak saptanmıştır.

Toksik Liderlik Ölçeği: Bu ölçek öğretmenlerin toksik liderlik algılarını ölçmek amacıyla Çelebi, Güner ve Yıldız (2015) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek değer bilmezlik, çıkarıcılık, bencillik ve olumsuz ruhsal durum olarak dört alt boyut ve 30 maddeden oluşmaktadır. Ölçek beşli likert olup 1-kesinlikle katılmıyorum, 2-katılmıyorum, 3-kararsızım, 4-katılıyorum ve 5-kesinlikle katılıyorum şeklinde cevaplanıp ölçekten alınabilen en yüksek puan 150 en düşük puan ise 30'dur. Ölçek geliştirilmesinde iki ayrı örneklem grubunda veriler toplanmıştır. İlk örneklem grubu 132 kadın ve 74 erkek olmak üzere toplam 206 öğretmenden oluşmaktadır. Toplanan bu ilk grup verilerle açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizine başlamadan önce verilerin uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik Testi ile denetlenmiştir. Yapılan analize göre KMO değeri .95, Bartlett testi değeri ise binde birlik anlamlılık düzeyinde anlamlı çıkmıştır ($\chi^2=7596.473$ p< .001). Yapılan analizde hiçbir maddenin madde-toplam korelasyon puanınının 0.40'ın altında olmadığı, değerlerin .510-.791 (p< .001). Madde-Faktör korelasyonunda değerleri birinci alt boyut için .77-.88, ikinci alt boyut için .65-.86, üçüncü alt boyut için .76-.84 ve dördüncü alt boyut için .81-.89 arasında olduğu görülmüştür. Daha sonra doğrulayıcı faktör analizi için 214'ü kadın ve 120'si erkek olmak üzere 334 kişiden veri toplanmıştır. Ölçeğin bu grupla yapılan analizlerde uyum indeksleri [$\chi^2 = 846.91$ (sd = 398, p < .001), (χ^2/sd) = 2.13, RMSEA = .058, GFI = .86, CFI = .99, NNFI= .98, RMR= .084] olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirliği için cronbach alfa değerlerine bakılmış ve çıkarıcılık alt boyutu için .95, değer bilmezlik alt boyutu için .93, olumsuz ruh hali alt boyutu için .87, bencillik alt boyutu için .91 ve ölçeğin toplam puanı için .96 olduğu görülmüştür. Bu çalışma için tekrardan cronbach alfa değerlerine bakılmış ve çıkarıcılık alt boyutu için .947, değer bilmezlik alt boyutu için .935, olumsuz ruh hali alt boyutu için .865, bencillik alt boyutu için .858 ve ölçeğin toplam puanı için .973 olduğu görülmüştür

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan veriler SPSS 25.0 programı ile analiz edilmiştir. Veriler çözümlenmeden önce uç değerler incelenmiş ve list wise deletion ile uç değer olduğu belirlenen 26 veri analizden çıkarılmıştır. Araştırmanın normallik sayıltısı olarak çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılmış ve Tablo 2'de görüldüğü üzere +1,5 ve -1,5 aralığında normal dağılım sergilediği saptanmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Öğretmenlerin toksik liderlik algısı ve mental iyi oluş arasındaki ilişkinin belirlenmesi için Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Son olarak öğretmenlerin toksik liderlik algılarının mental iyi oluşu yordama düzeyini belirlemek için standart çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 1. Betimleyici İstatistikler

	N	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık
1. Mental İyi Oluş Toplam	454	55.0000	7.34366	-.627	.507
2. Değer Bilmezlik	454	22.5705	7.56360	.626	.033
3. Çıkarıcılık	454	19.1498	7.30022	.937	1.105
4. Bencillik	454	11.8018	4.40052	.343	.031
5. Olumsuz Ruhsal Durum	454	11.5374	4.59985	.434	-.540

Standart regresyon analizi yapılmadan önce normallik sayılına bakıldıktan sonra otokorelasyon durumu incelenmiştir. Bu durumun belirlenmesi için Durbin- Watson d değeri incelenmiştir. Bu Durbin Watson d kabul edilebilir aralığı 1.5 - 2.5'dir (Field, 2005; Uysal ve Günay, 2001). Bu araştırmada Durbin Watson d değerinin 1.51 bulunması kabul edilebilir değer aralığında olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu durum standart çoklu regresyon analizi varsayımının karşılandığını göstermektedir.

Normallik sayılı ve otokorelasyon durumuna bakıldıktan sonra Varyans Büyütme Faktörü ve Tolerans değerlerine bakılmıştır. Bu iki değer korelasyonel ilişkiyi değerlendirdiği için değişkenler arasında yüksek ilişki olması değişkenlerin aynı şeyleri ölçtüğü anlamına geldiğinden değişkenlerden birinin analizden atılması gerekmektedir. Varyans Büyütme Faktörü değerinin kabul edilebilir aralığı 10'dan küçük, Tolerans değerinin ise 0.2'den büyük olması gerekmektedir (Field, 2005). Bu araştırmada mental iyi oluşun yordanmasına ilişkin analizde Tolerans değeri .271 - .614 aralığında, Varyans Büyütme Faktörü değerinin ise 1.630 – 3.691 olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu bulgular değişkenler arasında çoklu korelasyon olmadığı şeklinde olduğu saptanmıştır.

Yukarıdaki üç varsayımda herhangi bir soruna rastlanmadıktan sonra yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Çoklu regresyon analizi için varsayımlar sağlandıktan sonra analiz yapılmaya başlanmıştır.

Araştırma kapsamında toplanan veriler SPSS 25.0'dan faydalanılarak yapılmıştır. Verilerin analizinde toksik liderlik algılarının mental iyi oluşu yordamadaki gücünün belirlenmesinde ise standart çoklu regresyon analizi ve mental iyi oluş ve toksik liderlik davranışları arasındaki ilişkinin belirlenmesi için ise korelasyon değerlerine bakılmıştır.

4. BULGULAR

Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin mental iyi oluş ve toksik liderlikleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi için pearson korelasyon analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Toksik Liderlik Toplam ve Alt Boyutları İle Mental İyi Oluş Arasındaki Korelasyonel İlişki

	1	2	3	4
1. Mental İyi Oluş Toplam	1			
2. Değer Bilmezlik	-,225**	1		
3. Çıkarıcılık	-,174**	,825**	1	
4. Bencillik	-,415**	,518**	,607**	1
5. Olumsuz Ruhsal Durum	-,436**	,437**	,400**	,595**

** $p < .01$ * $p < .05$

Tablo 11’de görüldüğü üzere ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin mental iyi oluşları ile toksik liderlik alt boyutlarından değerbilmezlik ($r = -.225, p < .01$), çıkarıcılık ($r = -.174, p < .01$), bencillik ($r = -.415, p < .01$) ve olumsuz ruhsal durum ($r = -.436, p < .01$) arasında negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişkin olduğu saptanmıştır. Yani ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin toksik liderlik algıları arttıkça mental iyi oluşlarının azaldığı söylenebilir.

Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin toksik liderlik algılarının mental iyi oluş düzeylerini yordama düzeyinin belirlemek için standart çoklu regresyon analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Mental İyi Oluşun Yordanmasına İlişkin Standart Regresyon Analizi Bulguları

	B	Standart Sapma	β	T	p	İkili r	Kısmi R
(Sabit)	64,856	1,056		61,406	0,000		
2. Değer Bilmezlik	-0,140	0,072	-0,145	-1,947	0,052	-0,225	-0,091
3. Çıkarıcılık	0,258	0,079	0,257	3,264	0,001	-0,174	0,152
4. Bencillik	-0,549	0,099	-0,329	-5,570	0,000	-0,415	-0,254
5. Olumsuz Ruhsal Durum	-0,447	0,083	-0,280	-5,356	0,000	-0,436	-0,245
R= .496							
R²= .246							
F(4,449)= 36.696							
p= .000							

Tablo 3 incelendiğinde, ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin toksik liderlik alt boyutlarından değer bilmezlik, çıkarıcılık, bencillik ve olumsuz ruhsal durum birlikte mental iyi oluş ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır, $R = 0.496$, $R^2 = 0.246$, $p < .05$. Bu noktada toksik liderlik alt boyutlarından değerbilmezlik, çıkarıcılık, bencillik ve olumsuz ruhsal durum mental iyi oluş düzeyindeki toplam varyansın yaklaşık %25’ ini açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin mental iyi oluş üzerindeki göreceli önem sırası; bencillik, olumsuz ruhsal durum, çıkarıcılık ve değerbilmezliktir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, değerbilmezlik, çıkarıcılık, bencillik ve olumsuz ruhsal durumun mental iyi oluş üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir.

5. SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu çalışmada, ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin toksik liderlik algıları ile mental iyi oluşları arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve toksik liderlik algılarının mental iyi oluşu yordama düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu noktada toplanan verilerle yapılan analizlerde ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin mental iyi oluşları ile toksik liderlik alt boyutlarından değerbilmezlik, çıkarıcılık, bencillik ve olumsuz ruhsal durum arasında negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişkin olduğu saptanmıştır. Yani ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin toksik liderlik algıları arttıkça mental iyi oluşlarının azaldığı görülmüştür. Ayrıca ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin toksik liderlik alt boyutlarından değerbilmezlik, çıkarıcılık, bencillik ve olumsuz ruhsal durumun mental iyi oluş üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu saptanmıştır.

Alan yazında yer alan çalışmalar incelendiğinde doğrudan mental iyi oluş ile toksik liderlik arasındaki ilişkinin incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak mental iyi oluş ile ilişkili olan psikolojik iyi oluş ve duygusal iyi oluş ile toksik liderlik kavramının ilişkisinin incelendiği çalışmalara rastlanılmıştır. Kılıç’ın (2019) farklı kuşaklar arasında yapmış olduğu çalışmasında toksik liderliğin

psikolojik iyi oluş üzerinde negatif bir etkisinin olduğunu saptamıştır. Hudson'ın (2013) yapmış olduğu çalışmada da liderliğin işle ilgili duygusal iyi oluş üzerinde olumsuz etkisinin olduğu görülmüştür. Aynı şekilde Hadadian ve Sayadpour'un (2018) yapmış oldukları diğer bir çalışmada da duygusal iyi oluş ile toksik liderlik arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Bu çalışmalar araştırmamızda elde edilen bulguları dolaylı olarak destekler niteliktedir.

Ryff (1989)'in iyi oluş kuramında iyi oluş altı faktör ile açıklanmaktadır. Bunlar; kendini kabul, olumlu ilişkiler kurma, otonomi (özerklik), çevre hâkimiyeti, yaşam amacı ve kişisel gelişimdir. İyi oluşun, bireyin kendini ve geçmiş yaşamını olumlu olarak değerlendirmesini, birey olarak gelişimini devam ettirmesini, yaşamda bir amacı olmasını ve yaşamın anlamlı olduğuna inanmasını, diğer kişilerle olumlu ilişkilere sahip olmasını, kendi yaşamını ve çevresini etkili bir şekilde yönetebilmesi ve kararlarını bağımsız olarak verebilmesini içerdiği görülmektedir (Malkoç, 2011). Ayrıca alan yazında yer alan çalışmalar, toksik liderlik davranışlarının çalışanlarına acı çektirerek gereksiz örgütsel stres, olumsuz değerler ve ümitsizliğe (Reed, 2004), işten ayrılma oranında artış, üretkenlikte düşüş, yenilikte azalma ve bölümler arası çatışmaya (Wilson-Starks, 2003), astlarını hiçe sayma ya da hor görmeye; pozisyonlarını ve yetkilerini sürekli yanlış kullanma, örgütün itibarına zarar vermeye (Wright, 2009; akt. Aubrey, 2013), gereksiz güç kullanımı sonucu örgüt atmosferini bozulmasına (Lipman – Blumen, 2005) sebep oldukları saptanmıştır. Bu durum toksik liderlik davranışlarının mental iyi oluş üzerindeki olumsuz etkisini açıklamaktadır.

Sonuç olarak bu çalışmada ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin toksik liderlik algılarının mental iyi oluşa etkisi belirlenmiştir. Bunun yanı sıra araştırmacılara mental iyi oluşa etki eden diğer durumlarının saptanmasına yönelik çalışmalar yapılması önerilebilir. Ayrıca politika yapıcılara öğretmenlerin mental iyi oluşlarının arttırılması için kurum idarecilerine yönelik toksik liderlik davranışlarından kaçınmalarına yönelik politikalar üretmeleri sağlanabilir. Ayrıca kurum idarecilerine yönelik toksik liderlik ve etkilerinin anlatıldığı seminerler düzenlenebilir. Mental iyi oluşun toksik liderlik algıları açısından yordanmasına ilişkin bu çalışma bazı sınırlılıklara sahiptir. Verilerin üç ilçeden toplanmasıdır. Ayrıca, araştırmada kullanılan ölçekler öğretmenlerin kendileri hakkında bilgilendirmelerde bulunmalarını gerektirdiğinden dolayı öğretmenlerin kendilerinden beklenen cevapları verme eğilimlerini etkileyebilmesi bir sınırlılık oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra bu araştırma sadece ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlere yönelik yapılmıştır. Araştırma ilerleyen zamanlarda tüm kademelerde uygulanarak daha genel sonuçlar elde edilebilir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, A. ve Polatçı, S. (2013). Psikolojik sermayenin performans üzerindeki etkisinde aile yayılımı ve psikolojik iyi oluşun etkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (1), 273-293.
- Anlı, G. (2011). Kendini sabotaj ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 328048).
- Appelbaum, S. H., & Roy-Girard, D. (2007). Toxins in the Workplace: Affect on organizations and employees. *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*, 7(1), 17-28. doi: <https://doi.org/0.1108/14720700710727087>
- Arlı, Ö. (2019). Öz kendilik değerlendirmesinin, sinizm, iş tatmini ve tükenmişliğe etkisinde toksik liderliğin rolü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Aubrey, D. W. (2013). Operationalizing the construct of toxic leadership in the united states army. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Phoenix (357857).
- Avery, G. C. (2004). *Understanding leadership: Paradigms and cases*. London: Sage Publication.
- Bakan, İ. (2008). Örgüt kültürü ve liderlik türlerine ilişkin algılamalar ile yöneticilerin demografik özellikleri arasındaki ilişki. *KMU İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(14), 13-40.
- Bayrakçı, E. (2017). Zehirli liderlik, örgütsel zehirlenme ve zehirlenmeyi gidermede ifşa olasılığı üzerine nitel bir araştırma. *Route Educational and Social Science Journal*, 4(6), 34-56
- Bradburn, N. M. (1969). *The structure of psychological well-being*. Chicago: Aldine.
- Bryman, A., & Cramer, D. (2001). *Quantitative data analysis with SPSS release 10 for Windows: A guide for social scientists*. London: Routledge.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö.E., Çakmak, E.K. Demirel, F. ve Karadeniz, Ş. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (17. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çelebi, N., Güner, H. Ve Yıldız, V. (2015). Toksik liderlik ölçeğinin geliştirilmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 249-268. Doi: 10.14686/BUEFAD.2015111056
- De Angelis, P. M. (2009). *Blindsided-recognizing and dealing with passive-aggressive leadership in the workplace*. CreateSpace Independent Publishing, USA.
- Demirel, N. (2015). Öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin toksik liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel sinizm tutumları arasındaki ilişki (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Eriş, Y. (2019). Toksik liderliğin örgütsel bağlılığa ve iş tatminine etkisi: bir kamu bankası örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ.
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using SPSS*. London: Sage Publication.
- Gregoire, M. B. & Arendt, S. W. (2004). Leadership: reflections over the past 100 years. *Journal Of*

- The American Dietetic Association, 104, 395-403. doi: 10.1016/j.jand.2014.02.023
- Hadadian ve Sayadpour (2018). Relationship between Toxic leadership and job related affective well-being: The mediating role of job stress. *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, 7(1), 137-145.
- Hewitt Associates LLC. (2005). Employee Engagement. Retrieved June 19, 2012, From [Http://Www.Hewitt.Com/Hewitt/Services/Talent/Subtalent/Employee_Engagement.Htm](http://www.Hewitt.Com/Hewitt/Services/Talent/Subtalent/Employee_Engagement.Htm).
- Hudson, D. L. (2013). Attachment theory and leader-follower relationships. *The PsychologistManager Journal*, 16(3), 147.
- İskit, B. (2019). Liderliğin karanlık yüzüne bir bakış: toksik liderlik kavramı ve toksik liderliğin işgören motivasyonu ve tutumları üzerindeki etkileri (Yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Keldal, G. (2015). Warwick-Edinburgh Mental İyi Oluş Ölçeği'nin Türkçe Formu: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 103-115.
- Kılıç, M. (2019). X ve Y kuşaklarındaki toksik liderlik algılarının örgütsel bağlılık, psikolojik iyi oluş ve bireysel performans üzerindeki yansımaları. (Doktora Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı, Kocaeli.
- Kırbaç, M. (2013). Eğitim örgütlerinde toksik liderlik (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Koontz, H. & Wehrich, H. (2008). *Essentials of management: An international perspective*. New Delhi: Tata Mcgraw-Hill Publishing.
- Kusy, M. & Holloway, E. (2009). *Toxic workplace! managing toxic personalities and their systems of power*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Kuyumcu, B. (2013). Üniversite öğrencilerinin pozitif ve negatif duygu durumlarının psikolojik iyi oluşlarını yordama gücü. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 6(1), 62-76.
- Lipman-Blumen, J. (2005). The allure of toxic leaders: why followers rarely escape their clutches. *Ivey Business Journal*, 69(3), 1-8.
- Lyubomksky, S., Sheldon, K. M. ve Schkade, D. (2005). Pursuing happiness: The architecture of sustainable change. *Review of General Psychology*, 9(2), 111–131. doi: <https://doi.org/10.1037/1089-2680.9.2.111>
- Malkoç, A. (2011). Öznel iyi oluş müdahale programının üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeylerine etkisi. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Masood, S. A., Dani, S. S., Burns, N. D., & Backhouse, C. J. (2006). Transformational leadership and organisational culture: the situational strength perspective. *Journal Of Engineering Manufacture*, 220, 941-949. doi: 10.1243/09544054JEM499
- Neuman H. J. ve Baron, R. (2005). Aggression in the workplace: A socialpsychological perspective. *Counterproductive Work Behavior: Investigations Of Actors And Targets*, 7(2005), 13-40. doi: 10.1037/10893-007
- Osmanoğlu, D. E. ve Kaya H. İ. (2013). Öğretmen adaylarının yükseköğretime dair memnuniyet

- durumları ile öznel iyi oluş durumlarının değerlendirilmesi: Kafkas Üniversitesi örneği. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (12), 45-70.
- Özen, Y. (2010). Kişisel sorumluluk bağlamında öznel ve psikolojik iyi oluş (sosyal psikolojik bir değerlendirme). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(4), 46-58.
- Padilla, A., Hogan, R. & Kaiser, R. B. (2007). The toxic triangle: Destructive leaders, susceptible followers, and conducive environments. *The Leadership Quarterly*, 18, 176–194. doi: <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2007.03.001>
- Peterson, C. (2009). Positive psychology. *Reclaiming Children and Youth*, 18(2), 3-7.
- Piccolo, R. F. & Colquitt, J. A. (2006). Transformational leadership and job behaviors: The mediating role of core job characteristics. *Academy Of Management Journal*, 49, 327-340. doi: <https://doi.org/10.5465/amj.2006.20786079>
- Reed, G. E. (2004). Toxic leadership. *Military Review*, 84(4), 67-71.
- Ryff, C.D. (1989). Happiness is everything or is it? explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069-1081.
- Sawyer, M. G., Arney, F. M., Baghurst, P. A., Clark, J. J., Graetz, B. W., Kosky, R. J. and Rey, J. M. (2001). The mental health of young people in Australia: key findings from the child and adolescent component of the national survey of mental health and wellbeing. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 35(6), 806–814. doi: 10.1046/j.1440-1614.2001.00964.x
- Seligman, M.E. ve Csikzentmihaly, M. (2000). Pozitive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5-14. doi: 10.1037//0003-066x.55.1.5
- Şahin, M. (2013). Affedicilik ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 336038).
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.), Boston: Allyn and Bacon.
- Tennant, R., Hiller, L., Fishwick, R., Platt, S., Joseph, S., Weich, S., Parkinson, J., Secker, J., & Stewart-Brown, S. (2007). The Warwick-Edinburgh Mental Well-Being Scale (WEMWBS): Development and UK validation. *Health and Quality of Life Outcomes*, 5(1), 50-63
- Tepper, B. J. (2007). Abusive supervision in work organizations: Review, synthesis, and research agenda. *Journal Of Management*, 33(3), 261-289. doi: <https://doi.org/10.1177/0149206307300812>
- Türk Dil Kurumu. (2021, Aralık 30). Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü. Türk Dil Kurumu Websayfası: <https://sozluk.gov.tr/?q=&aranan=toksik> Adresinden Elde Edildi.
- Uysal, M. ve Günay, S. (2001). Durbin-watson ölçütüne göre kararsızlık bölgesinde bulunan negatif otokorelasyon için bazı testler. *Anadolu University Journal Of Science and Technology*, 2(2), 277-284.
- Whicker, M. L. (1996). *Toxic leaders: When organizations go bad*. Wesrport Ct.: Quorum Books.
- Wilson-Starks, K. Y. (2003). Toxic Leadership. [Http:// Www.Transleadership.Com/](http://www.transleadership.com/) Toxic Leadership [11 Haziran 2020].

OKUL İDARECİLERİNİN YAŞAM DOYUMLARI VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞLARININ ÖZ YETERLİKLERİNİ YORDAMA DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ

Murat ÜNER¹ Nuri ÖZBALCI² Elif BAYRAK³

İhsan CAN⁴ Yıldız ŞAHİNLER⁵ Mehmet ALPHAN⁶

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 12.05.2023

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 30.05.2023

Atıf/©: Üner, M., Özbacı, N., Bayrak, E., Can, İ., Şahinler, Y., Alphan, M. (2023). Okul İdarecilerinin Yaşam Doyumları ve Psikolojik İyi Oluşlarının Öz Yeterliliklerini Yordama Düzeyinin Belirlenmesi, Journal of Management Theory and Practices Research, 4(1), 30-44

Özet

Bu araştırmada okul yöneticilerinin psikolojik iyi oluş, öz yeterlik ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve öz yeterlik ve psikolojik iyi oluşun yaşam doyumu üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yordayıcı korelasyonel model kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini İstanbul ilindeki devlet ve özel okullarda görev yapan okul idarecileri oluşturmaktadır. Çalışma grubunu ise uygun örnekleme yöntemi ile gönüllü olan 151 kadın (%62,9) ve 89 erkek (%37,1)'tir. Yine çalışmaya katılan okul idarecilerinin 116'sı (%48,3) ilkökul, 74'ü (%30,9) ortaokul ve 50'si (%20,8) lise kademesinde görev yapmaktadır. Okul idarecilerinin psikolojik iyi oluş, yaşam doyum ve öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi için pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan bu analiz sonucunda Okullara görev yapan idarecilerin yaşam doyumları ile öz yeterlik arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yine okul idarecilerinin yaşam doyumları ile psikolojik iyi oluşları arasında da orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Okul idarecilerinin öz yeterlikleri ile psikolojik iyi oluşları arasında da yüksek düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Son olarak okul idarecilerinin psikolojik iyi oluş ve öz yeterliklerinin yaşam doyumlarını yordama düzeyini belirlemek için standart regresyon analizi yapılmış ve psikolojik iyi oluş ve öz yeterliğin yaşam doyumunu anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır. Araştırmada elde edilen bu bulgulara uygun olarak önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Okul İdarecileri, Psikolojik İyi Oluş, Yaşam Doyum, Öz Yeterlik

1 Arnavutköy Rehberlik ve Araştırma Merkezi, İstanbul/Türkiye, munerpr@gmail.com, Orcid:0000-0001-6918-6913

2 İstanbul/Türkiye, nuri131@gmail.com, Orcid:0009-0003-6648-7077

3 İstanbul/Türkiye, elifbayrak06@hotmail.com, Orcid:0009-0009-5063-3387

4 İstanbul/Türkiye, ihsancan_1985@hotmail.com, Orcid:0009-0007-5277-8294

5 İstanbul/Türkiye, yldzguven@gmail.com, Orcid: 0009-0001-5632-0412

6 İstanbul/Türkiye, malphanster@gmail.com, Orcid: 0009-0007-4376-8481

CASH MANAGEMENT IN TOURISM ENTERPRISES AND EFFECT OF CASH FLOWS ON FIRM PERFORMANCE

Citation /©: Üner, M., Özbalcı, N., Bayrak, E., Can, İ., Şahinler, Y., Alphan, M. (2023). Okul İdarecilerinin Yaşam Doyumları ve Psikolojik İyi Oluşlarının Öz Yeterliliklerini Yordama Düzeyinin Belirlenmesi, Journal of Management Theory and Practices Research, 4(1), 30-44

Abstract

In this study, a predictive correlational model was used to examine the relationship between psychological well-being, self-efficacy and life satisfaction of school administrators and to determine the level of psychological well-being and self-efficacy predicting life satisfaction. The universe of the research consists of school administrators working in public and private schools in Istanbul. The study group consisted of 151 women (62.9%) and 89 men (37.1%) who volunteered with the appropriate sampling method. Again, 116 (48.3%) of the school administrators participating in the study work in primary school, 74 (30.9%) in secondary school and 50 (20.8%) in high school. Pearson correlation analysis was conducted to determine the relationship between school administrators' psychological well-being, life satisfaction and self-efficacy. As a result of this analysis, it was determined that there is a moderately positive and significant relationship between the life satisfaction of the administrators working in the schools and their self-efficacy. It was also found that there is a moderately positive and significant relationship between school administrators' life satisfaction and their psychological well-being. Finally, it was determined that there was a high level of positive and significant relationship between school administrators' self-efficacy and psychological well-being. Finally, standard regression analysis was performed to determine the predictive level of school administrators' psychological well-being and self-efficacy on life satisfaction, and it was found that psychological well-being and self-efficacy predicted life satisfaction in a significant way. Suggestions were made in accordance with these findings obtained in the study.

Keywords: School Administrators, Psychological Well-Being, Life Satisfaction, Self-Efficacy

1. GİRİŞ

Eğitim kurumlarında görev yapan yöneticiler buldukları kurumun yapı ve işleyişindeki yetersizliklerin aşılabilmesini sağlamakla sorumludurlar. Nitekim alan yazında yer alan çalışmalar okullardaki başarının anahtarının okul yöneticileri olduğunu göstermektedir (Açıklan, 1998, Karip ve Köksal, 1999). Okul yöneticilerinin öğrencilerin başarısında kritik bir öneme sahip olması yöneticilerin psikolojik durumlarının önemli olduğunu göstermektedir. Çünkü alan yazında yer alan çalışmalar okul yöneticilerinin iş yaşamlarında mutlu olmasının yaşama pozitif bakmasına ve bu psikolojik durumun ise tüm okula yayıldığını ortaya koymaktadır (Goleman, Boyatzis ve Mckee, 2017). Bu durum öğretmenlerin başarısında kurumun genel psikolojik yapısının önemli olduğunu ve okul yöneticilerinin kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı okul yöneticilerinin psikolojilerini olumlu etkileyecek durumların bilinmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bu araştırmanın problem cümlesi “Okul yöneticilerinin psikolojik iyi oluş ve öz yeterlikleri yaşam doyumlarını anlamlı bir şekilde etkilemekte midir?” şeklinde belirlenmiştir. Bu noktada alan yazında yaşam doyumunu, psikolojik iyi oluş ve öz yeterlik ile ilgili kavramsal ve kuramsal çerçeve araştırılmış ve araştırmanın yordayıcı korelasyonel model ile yapılmasına karar verilmiştir. Araştırma sonucunda nicel yöntemle toplanan veriler istatistiksel analizlerle değerlendirilmiştir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu çalışmada belirlenen amaca uygun olarak literatürde yer alan çalışmalar incelenmiş ve psikolojik iyi oluşun ve öz yeterliğin yaşam doyumunu etkileyen temel kavramları arasında olduğu görülmüştür. Bundan dolayı bu çalışmanın temel kuramsal çerçevesi yaşam doyumunu üzerine inşa edilmiştir. Ayrıca okullardaki yöneticilerin psikolojik iyi oluş ve öz yeterlikleri konusunda ise pozitif psikoloji ve Bandura'nın kuramının alt yapısından faydalanılmıştır.

3. LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde araştırmanın kuramsal alt yapısını oluşturan yaşam doyumunu, psikolojik iyi oluş ve öz yeterlik ile ilgili alan yazında yer alan bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Yaşam Doyumu

Neugarten tarafından ilk kez 1961 yılında ortaya atılan yaşam doyumunu kavramı (Dilmaç ve Ekşi, 2008) pozitif psikoloji alanında sıklıkla tartışılmaktadır (Çelebi ve Çelebi, 2018). Yaşam doyumunu genel olarak, beklentilerin, ihtiyaçların ve isteklerin karşılanması (Vara, 1999); bireyin hayat kalitesini kendi belirlediği ölçütlere göre olumlu olarak değerlendirmesi ve yaşamında geniş bir mutluluk yelpazesine sahip olması olarak da tanımlanmaktadır (Veenhoven, 1996). Ayrıca yaşam doyumunu, bireyin yaşamını bilişsel olarak değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır (Shin ve Johnson, 1978). Bilişsel varoluş sürecinde kişinin sosyal ilişkilerinden etkilenecek duygusal ve psikolojik durumlara girmesi ve kendi hayatını mutlu olarak değerlendirmesi bu doyumun temelinde yer alır (Balcı, Gölcü ve Arsal Gölcü, 2019).

Yaşam doyumunu çevresel ve kişisel özelliklerin baskın olduğu bir tepki olduğundan kendiliğinden oluşmaz (Johnson ve ark., 1986). Yaşam doyumunu, kişinin hayatına nasıl baktığı ve hayatını nasıl değerlendirdiği ile ilgilidir (Pavot ve ark., 1991). Başka bir deyişle, bireyin kendi yaşamı hakkındaki algısı, yaşam doyumunu belirlemektedir (Park ve Huebner, 2005). Yaşam doyumunu iki ana türe ayrılmıştır. Aşağıdan yukarıya teoriler, iş, ilişkiler, aile ve arkadaşlar, kişisel gelişim, sağlık ve zindelik gibi hayatın çeşitli alanlarındaki tatminin hepsinin bizim mutluluğumuza ve tatminimize katkıda bulunduğunu ileri

sürer. Öte yandan yukarıdan aşağıya teoriler, toplam yaşam doyumumuzun çeşitli alanlarda yaşam doyumumuzu etkilediğini ve hatta belirlediğini iddia etmektedir (Headey ve Wearing, 1991).

Teoriler kapsamında yapılan çalışmalar incelendiğinde Chapman Üniversitesi araştırmacıları tarafından yapılan yakın tarihli bir araştırmaya göre, yaşam doyumuna daha düşük ölüm riski ile ilişkilidir. Ayrıca, yaşam doyumundaki sık değişikliklerin kişinin sağlığına ve uzun ömürlülüğüne son derece zarar verdiği gösterilmiştir (akt., Boehm ve ark., 2015). Veenhoven'a (1996) göre, zihinsel ve fiziksel sağlık göstergelerine ek olarak yaşam doyumunu, insanların nasıl geliştiğini yansıtan yaşam kalitesinin en yaygın göstergelerinden biridir.

Yaşam doyumunu ya da yaşam kalitesini hissetme, yaşamımızda sıklıkla kullanılan terimlerden birisidir (Diener vd., 1985). Bu terimler, ruh sağlığının göstergelerinden biri olarak, bireylerin yaşamlarında yaşam doyumunu duygularının artmasına katkıda bulunan farklı yönleri ve yaşamdan memnun hissetmenin önemli yönleri arasında sağlıklı yaşam, maddi rahatlık yönleri olduğunu da göstermektedir. Aile üyeleri ile arkadaşlar ve toplum arasındaki yakın ilişkiler ve akademik uyum gibi konular yaşam doyumunu başlığı altında araştırılan temel alanlar olarak sayılabilmektedir. Kendini geliştirme ve anlama, uyum sağlama ve yaşamdan memnuniyet dört yönü içerir: (a) yaşamı kabul etme, (b) başarıları, (c) kendini kabul etme ve (d) başkalarını kabul etme. Sonuç olarak, yaşam doyumunu genel olarak bir kişinin yaşamından ne kadar memnun olduğunun bir değerlendirmesidir (Pavot ve Diener, 1993). Yaşam doyumunu bu noktada bir anlamda bireyin belirlediği hedeflere ulaşma derecesi olarak da tanımlanmaktadır (Aysan ve Bozkurt, 2004). Öz-yeterlik ile yaşam doyumunu arasındaki olumlu ilişki, öz-yeterliği yüksek kişilerin stresli durumların üstesinden gelmeye yönelik başa çıkma yeterliklerine sahip olmalarından anlaşılabilir. Onlar "Ben onu yapabilirim." tutumuna sahiptirler (Azar, Vasudeva ve Abdollahi, 2006).

3.2. Öz Yeterlik

Yaşamda başarılı bir performans için bilgi, beceri ve uygulama yeterli değildir. Bireylerin kişisel öz yeterlikleri ve becerileri hakkındaki düşünce ve inançları, motivasyonları ve davranışları da başarılı bir performansı etkilemektedir (Bandura, 1986). Sosyal Öğrenme Teorisi'nin en önemli kavramlarından biri olan yeterlik inancı, başlangıçta Bandura (1997, s.247) tarafından, "bireylerin istediği sonuçları elde edebilmesi için gerekli davranışları başarılı bir biçimde gerçekleştirebileceğine ilişkin inancı" olarak tanımlanmıştır. Öz yeterlik inançları; bireylerin kişisel tecrübelerinden ve başkalarının tecrübelerinden, diğer bireyleri sözel olarak ikna etmelerinden, kendi fiziksel ve duygusal durumlarından etkilenir (Bandura, 1986; Bandura, 1997). Öz yeterlik kavramı ayrıca, bireyin yaşamında karşılaşılabileceği engellerle ve başarısızlıklara karşı direnç oluşturmaya yardımcı olur (Balci, 2014). Öz yeterlik inançları, kişilerin beklentilerini ve amaçlarına bağlılıklarını olumlu etkilerken, aynı zamanda bireylere zorluklar ve engeller karşısında durabilme gücü sağlamaktadır (Zimmerman, 2000).

Yine Bandura'ya (1988) göre öz yeterlik, bireyin kendi dışındaki insanların yaşam dünyası ile sınırlandırılmış ve sabitlenmiş davranışlar değildir. Yani öz yeterlik, bireyin davranışsal, bilişsel ve sosyal bileşenlerinden oluşmaktadır. Bu inanç, kişilerin toplumsal çevrelerinden etkilenebildiğinden motivasyon ve davranışlarını da etkileyebilmektedir. Öz yeterlik inancı düşük olan kişiler, yaşamış oldukları sorunlarla mücadele edebilecek strateji geliştirmede kendilerini yetersiz hissetmelerine neden olabileceği gibi, olumsuz sonuçlar karşısında hemen umutsuzluk yaşamalarına, çaba ve gayretin sonucu değiştirmeyeceğine inanmalarına neden olmaktadır (Linnenbrink ve Pintrich, 2002). Düşük öz yeterlik inancı bireyin yeni bir davranışa girişmekten kaçınmasına, güçlük ve engellere karşı dirençlerinin zayıflamasına ek olarak hemen pes etme eğilimi taşımaya, zorluklar karşısında gerilim yaşamaya ve performansının etkilenmesine neden olabilir (Bong ve Skaalvik, 2003). Bunların yanı

sıra kişilerin hayata yönelik kötümser ve endişeli düşünceleri, hayata umutsuz bakışları ve kaygılı halleri de olumsuz öz-yeterliğin göstergesi olarak görülebilir (Bandura, 1991).

Bunun yanı sıra öz yeterlik inancı yüksek olan kişiler, beceri ve davranışlarını en iyi şekilde yapmak için içsel güdüleyiciye sahiptirler. Öz yeterliği yüksek olan kişiler hedefler geliştirir ve hedeflerini devam ettirmede dirençlidirler. Yüksek öz-yeterlik düzeyine sahip bireyin amaçlarına bağlılıkları, güdülenmeleri, amaçlarına ulaşma da gösterdikleri gayretleri, sorunla karşılaştıklarında esneklikleri ve dirençleri de daha güçlüdür (Holcomb-McCoy, Harris, Hines ve Johnston, 2008).

3.3. Psikolojik İyi Oluş

Yaşam doyumunu söz konusu olduğunda hem öznel faktörler hem de nesnel faktörler kullanılır. Öznel faktörler, bireyin hayatındaki deneyimler sonucunda ortaya çıkan duygu durumlarından oluşurken, nesnel göstergeler, insanların hayatındaki deneyim ve deneyimlerin yarattığı duygu ve duyguların temelini oluşturan, besleyen faktörleri içerir. Bu duyguları canlı tutmaktır (Gökdemir ve Veenhoven, 2014). İyi oluş, öncelikle mutluluk, olumlu ruh sağlığı ve yaşam doyumunu içeren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireysel iyi oluş, iyi oluşun en önemli kavramlarından biri iken bazen psikolojik iyi oluşun yerine kullanılmakta ancak kavramlar birbirinden ayrılmaktadır (Dursun, 2012).

Psikolojik iyi oluş kavramı, bireyin ruh halini etkileyen anksiyete ve depresyon gibi psikolojik rahatsızlıkları yaşamama durumu olarak tanımlanmaktadır (Çankır ve Yener, 2017). Bireyin olumlu ve olumsuz duyguları karşılaştırıldığında, olumlu duyguları daha ağır basıyorsa, bireyin yaşamıyla ilgili düşünce ve duygularının olumlu olması ve genel yaşam açısından olumlu bir psikolojik bakış açısına sahip olması, bireyin psikolojik olarak iyi durumda olduğunu göstermektedir (Yılmaz ve Büyükcebeci, 2019). Psikolojik iyi oluş kavramı, duygusal ve zihinsel olarak daha iyi olmayı içermekle birlikte, genel olarak kendini iyi hissetme veya iyi performans gösterme anlamında da kullanılabilir (Doğan, 2018; Göcen, 2013).

Dünya Sağlık Örgütü, “sağlık, yalnızca hastalık veya sakatlığın olmayışı değil, fiziksel, zihinsel ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir” der. (WHO, 1946). WHO’ya göre ruh sağlığı, sağlığın temel faktörlerinden biridir. Eudaimonik ve hedonik iyi oluş, zihinsel iyi oluşu oluşturmaktadır (Keyes, Shmotkin ve Ryff, 2002). Eudaimonik iyi oluş, anlamın varlığı ile ilgilidir. Kendini gerçekleştirme ve kişinin potansiyelini geliştirme, eudaimonik refahta büyük önem taşır. Eudaimonik iyi oluşun psikolojik iyi oluş ile ilişkili olduğu kabul edilmektedir (Keyes vd., 2002). Hedonik esenlik, olumlu duyguların, zihnin ve vücudun zevklerinin, hedonik esenlik için gerekli olduğunu vurgular. Ayrıca, acıdan kaçınma hedonik iyi oluşa odaklanmaktadır (Ryan ve Deci, 2001).

Ryff ve Keyes (1995), kendini kabul, çevresel hakimiyet, yaşam amacı, başkalarıyla olumlu ilişkiler, kişisel gelişim ve özerkliği içeren altı faktörlü bir psikolojik iyi olma modeli önermektedir. Ryff (1989), yaşam boyu gelişim teorilerinin bir entegrasyonu olan bir psikolojik iyi oluş ölçeği geliştirmiştir. Ryff, teorisini oluştururken farklı psikologların görüşlerinden yararlanmıştır. Roger’ın tam işlevli kavramı, Maslow’un Kendini gerçekleştirme kavramı, Erikson’ın Kişisel gelişim kavramı, Jung’un Bireycilik kavramı ve Allport’un olgunluk kavramı bunlardır.

4. ARAŞTIRMA

Bu başlık altında, araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın evreni ve örnekleme, araştırmanın modeli, kullanılan ölçme araçları ve verilerin analizi konusunda açıklamalara yer verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, okul yöneticilerinin öz yeterlik, psikolojik iyi oluş ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve özyeterlik ve psikolojik iyi oluşun yaşam doyumu üzerindeki etkisini belirlemektir. Buna dair elde edilen sonuçların alan yazına ve alanda çalışan uzmanlara katkıda bulunacağı düşünülmüştür. Ayrıca bu çalışmanın okul müdürlerinin yaşam doyumlarının artırılması amacıyla kurum müdürlerine yönelik yapılabilecek çalışma ve projelerin tasarlanması noktasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu noktada araştırmanın hipotezleri şu şekildedir;

- Okul yöneticilerinin yaşam doyumları, öz yeterlilikleri ve psikolojik iyi oluş arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.
- Okul yöneticilerinin öz yeterlilikleri ve psikolojik iyi oluşları yaşam doyumlarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır.

4.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu ise uygun örnekleme yöntemi ile gönüllü olan okul müdür ve müdür yardımcıları oluşturmaktadır. Bryman ve Cramer'in (2001) belirttiği gibi madde sayısının en az beş katına ulaşılarak belirlenmiştir. Bu sayede verilerin analizinin sağlıklı bir şekilde yapıldığı söylenebilir. Bu çalışma, araştırmanın amacına uygun olarak belirlenmiş ölçme araçları kullanılarak nicel araştırma ile yapılmıştır. Araştırmaya katılanlara ilişkin bilgiler tablo 1'de sunulmuştur.

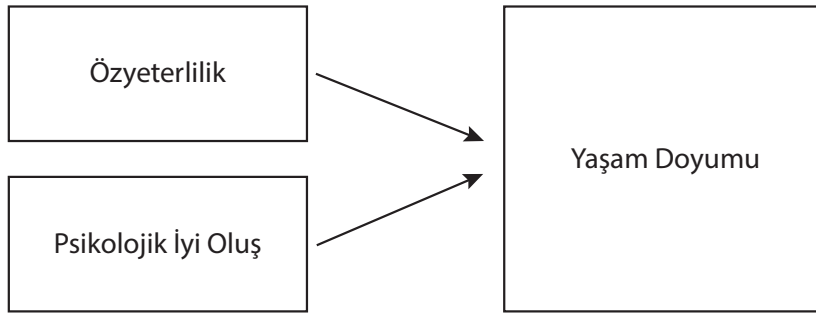
Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

	N	%
Cinsiyet	Kadın	151 62,9
	Erkek	59 37,1
Görev Yapılan Okul Kademesi	İlkokul	116 48,3
	Ortaokul	74 30,9
	Lise	50 20,8
Meslekteki Görev Süresi	0-5 Yıl Arası	122 50,8
	6-10 Yıl Arası	75 31,3
	11-15 Yıl Arası	25 10,4
	15 Yıl ve Üstü	18 7,5

4.3. Araştırmanın Modeli

Okul yöneticilerinin yaşam doyumları, psikolojik iyi oluşları ve öz yeterlikleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi ve öz yeterlik ve psikolojik iyi oluşun yaşam doyumunu yordama düzeyini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da günümüzdeki bir durumu var olduğu şekliyle betimleyen, öğrenmenin gerçekleşmesi ve bireyde istendik davranışların oluşturulması amacıyla uygulanan süreçlerin tamamıdır. Genel tarama modelinde, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak için evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde tarama yapılmaktadır. İlişkisel tarama modeli ise, iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını belirlemeyi amaçlayan tarama yaklaşımına denir. İlişkisel tarama modelinde, değişkenlerin birlikte değişip değişmediği; değişme varsa bunun nasıl olduğu saptanmaya çalışılır (Karasar, 2021). Araştırmanın modeli şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1: Araştırmanın Modeli

4.4. Veri Toplama Araçları

Bu bölümde çalışmada kullanılan kişisel bilgi formu, yaşam doyum ölçeği, psikolojik iyi oluş ölçeği ve yaşam doyum ölçeği hakkında bilgiler verilmiştir.

Psikolojik İyi Oluş Ölçeği

Bu ölçek Diener ve diğerleri (2010) tarafından bireylerin psikolojik iyi oluş düzeylerini saptamak için geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Telef (2011) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlanmasında toplanan verilerle yapılan açımlayıcı faktör analizi sonunda toplam açıklanan varyansın %42 olduğu görülmüştür. Bu çalışmada uyarlanan ölçeğin madde faktör yük değerlerinin .54 ile .76 arasında olduğu görülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizinde uyum indeksi değerleri RMSEA= 0.08, SRMR= 0.04, GFI= 0.96, NFI= 0.94, RFI= 0.92, CFI= 0.95 ve IFI= 0.95 olarak saptanmıştır. Ölçeğin güvenilirlik çalışmasında elde edilen Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .80 olduğu görülmüştür. Bu ölçek yedili likert tipi bir ölçektir (1- kesinlikle katılıyorum, 7- Kesinlikle katılmıyorum). Ölçekte ters madde bulunmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 8, en yüksek puan ise 56’dır. Ölçekten alınan puan arttıkça psikolojik iyi oluş da artmaktadır (Diener vd., 2010).

Öz-Yeterlilik Ölçeği

Schmitz (2000) tarafından Almanya’da geliştirilen bu ölçek, öz yeterliliğin öğretmenliğe olan etkilerinin

anlaşılabilmesi için geliştirilmiştir. Ölçek iki uygulama ile geliştirilmiştir. İlk uygulama Almanya'da yaşayan 273 öğretmene uygulanmıştır. Bu uygulamada Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .81 olarak bulunmuştur. İkinci uygulama ise 276 öğretmene uygulanmış ve Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .76 olarak bulunmuştur. Türk kültürüne uyarlanması Yılmaz ve diğerleri (2004) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin orijinali 10 maddeden oluşmaktadır. Türk kültüründe uygulanmasında iki madde madde toplam korelasyonları düşük olduğundan ölçekten çıkarılmıştır. Ölçek nihai olarak sekiz maddeden oluştuğu saptanmıştır. Ölçeğin açıkladığı toplam varyansın %58'ini açıkladığı saptanmıştır. Bu araştırma için tekrar yapılan Cronbach alfa iç tutarlılık değeri .764 olarak saptanmıştır.

Yaşam Doyum Ölçeği

Bu ölçek Diener vd. (1985) tarafından yaşam doyumunu ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu ölçek beş maddeden oluşan tek boyutlu bir yapıya sahiptir. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Dağlı ve Baysal (2016) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlamasında uyum iyiliği değerleri $\chi^2/sd = 1.17$, NFI=.99, NNFI=1.00, CFI=1.00, GFI= .99, AGFI=.97, RMSEA= .030, SRMR=.019 olarak bulunmuştur. Ayrıca uyarlama çalışmasında Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .88 ve iki kez uygulamalar arasındaki korelasyona katsayısı ise .97 olarak bulunmuştur.

4.5. Verilerin Analizi

Okul yöneticilerinden toplanan veriler öncelikle SPSS 25.0 programına aktarılmıştır. Çevrimiçi ortamda toplam 256 kişiden veriler toplanmıştır. Uç değer olan 16 veri çıkarıldıktan sonra kalan 240 veri ile analizler yapılmıştır. Araştırmanın normallik sayıltısı olarak çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılmış ve Tablo 2'de görüldüğü üzere +1 ve -1 aralığında normal dağılım sergilediği saptanmıştır (Morgan vd., 2019). Okul yöneticilerinin öz yeterlik, yaşam doyum ve psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkinin belirlenmesi için korelasyon analizi yapılmıştır. Okul yöneticilerinin öz yeterlik ve psikolojik iyi oluşlarının yaşam doyumlarını yordama düzeyini belirlemek için standart regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 2. Öz Yeterlik, Yaşam Doyumu ve Psikolojik İyi Oluşun Ortalama, Standart Sapma, Basıklık ve Çarpıklık Değerleri

	N	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık
1. Öz Yeterlilik	240	24.5417	3.57091	-.103	.377
2. Yaşam Doyumu	240	18.9208	3.44927	-.371	.354
3. Psikolojik İyi Oluş	240	18.8917	3.18941	-.604	.911

5. Bulgular

Okullarda görev yapan yöneticilerinin yaşam doyum, öz yeterlik ve psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkinin belirlenmesi için pearson korelasyon analizi yapılmış ve sonuçlar tablo 3'te sunulmuştur.

	1	2	3
1.Öz yeterlik	1		
2.Yaşam Doyum	,484**	1	
3. Psikolojik İyi Oluş	,426**	,858**	1

** $p < .01$

Okullara görev yapan yöneticilerin yaşam doyumları ile öz yeterlik arasında orta düzeyde pozitif yönlü ($r = .484, p < .01$) anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu durum okul yöneticilerinin öz yeterliklerinin artması sonucu yaşam doyumlarının da arttığını göstermektedir. Yine okul idarecilerinin öz yeterlilikleri ile psikolojik iyi oluşları arasında da orta düzeyde pozitif yönlü ($r = .426, p < .01$) anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Okul yöneticilerinin yaşam doyumları arttıkça psikolojik iyi oluşlarının da arttığı söylenebilir. Son olarak okul yöneticilerinin öz yeterlikleri ile psikolojik iyi oluşları arasında da yüksek düzeyde pozitif yönlü ($r = .858, p < .01$) anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu durum okul yöneticilerinin yaşam doyumları arttığında psikolojik iyi oluşlarının da arttığı söylenebilir.

Okullarda görev yapan yöneticilerin öz yeterlik ve psikolojik iyi oluşlarının yaşam doyumlarını yordama düzeyini saptamak için standart çoklu regresyon analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4 'te sunulmuştur.

Tablo 4. Yaşam Doyumunun Yordanmasına İlişkin Standart Regresyon Analizi Bulguları

	B	Standart Sapma	β	T	p	İkili r	Kısmi R
(Sabit)	-0,792	0,855		-0,926	0,355	-0,792	0,855
1. Öz Yeterlik	0,140	0,034	0,145	4,070	0,000	0,140	0,034
2. Psikolojik İyi Oluş	0,862	0,039	0,797	22,375	0,000	0,862	0,039
R= .868	R²= .754						
F(2,237)= 363.268	p= .000						

Okullarda görev yapan yöneticilerin yaşam doyumlarının psikolojik iyi oluş ve öz yeterlik düzeyleri tarafından yordanmasına ilişkin yapılan standart regresyon analizi bulgularına göre öz yeterlik ve psikolojik iyi oluş yaşam doyumunu anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır, $R = 0.868, R^2 = 0.754, p < .05$. Bu noktada okul yöneticilerinin öz yeterlikleri ve psikolojik iyi oluşları yaşam doyumlarındaki varyansın yaklaşık %75'ini yordamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin yaşam doyum üzerindeki görece önem sırası; psikolojik iyi oluş ve öz yeterliktir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, öz yeterlik ve psikolojik iyi oluş yaşam doyum üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu çalışmada, okullarda görev yapan yöneticilerin yaşam doyumları ile psikolojik iyi oluşları arasındaki korelasyonel ilişkinin belirlenmesi ve öz yeterliğin ve psikolojik iyi oluşun yaşam doyumunu yordama düzeyinin saptanması amaçlanmıştır. Okullarda görev yapan müdür ve müdür yardımcılardan toplanan verilerle yapılan analizlerde okul yöneticilerinin öz yeterlik ile psikolojik iyi oluş ve yaşam doyumları arasında pozitif yönlü orta düzeyde, psikolojik iyi oluş ile yaşam doyumları arasında ise yüksek düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Okul yöneticilerinin psikolojik iyi oluş ve yaşam doyumlarının öz yeterliliklerindeki varyansın yaklaşık %75'ini yordamaktadır. Yani okul yöneticilerinin öz yeterlik ve psikolojik iyi oluşları arttıkça yaşam doyumları da artmaktadır. Alan yazında yer alan çalışmalar incelendiğinde yaşam doyumunu, psikolojik iyi oluş ve öz yeterlik değişkenleri arasındaki ilişkilerin ikili ilişkiler olarak yer aldığı çalışmalar olsa da tüm değişkenlerin birlikte incelendiği bir araştırmaya rastlanmamıştır. İkili ilişkiler olarak yaşam doyumunu ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkinin incelendiği Özbek (2016) ve Çiçek'in (2021) yapmış oldukları farklı çalışmalarda psikolojik iyi oluş ile doyum arasında pozitif yönlü ilişki tespit etmiştir. Bu bulgular araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Yine Demir ve arkadaşlarının (2021) üniversiteli öğrenciler üzerinde yapmış oldukları çalışmada

psikolojik iyi oluş ile yaşam doyumu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunması araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Kermen, Tosun ve Doğan'ın (2016) psikolojik danışmanlar üzerinde yapmış oldukları çalışmada da psikolojik danışmanların yaşam doyumları ve psikolojik iyi oluşları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunması araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Urquijo, Extremera ve Villa'nın (2016) üniversite mezunu bireyler üzerinde yapmış oldukları çalışmada yaşam doyumu ve psikolojik iyi oluş arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunması araştırma bulgularını desteklemektedir. Heo ve arkadaşlarının (2016)) yaşlı bireyler üzerinde yapmış oldukları çalışmada da yine yaşam doyumu ve psikolojik iyi oluş arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunması araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir.

Okul yöneticilerinin yaşam doyumu ve öz yeterlikleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yani okul yöneticilerinin öz yeterlikleri arttıkça yaşam doyumları da artmaktadır. Alan yazında yer alan çalışmalar incelendiğinde öz yeterlik arttıkça yaşam doyumunun da arttığı çalışmalar olduğu görülmüştür (Demirel, 2014; Sahraç, 2007; Şahin, 2019; Telef, 2011). Bu bulgular araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Bunun yanı sıra Barlow, Powell ve Gilchrist'in (2006) ve Williams, Cullen ve Barlow'un (2005) yapmış oldukları farklı çalışmalarda, geliştirilen öz yeterlik programlarının yaşam doyumu üzerinde pozitif yönlü anlamlı bir etkisinin olduğu saptanmıştır. Bu bulgular araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Alan yazında araştırma sonuçlarını desteklemeyen herhangi bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Bu noktada Sarı'ya (2017) göre kendine güvenen ve verilen görevleri eksiksiz yerine getiren kişilerin yaptıkları işleri eksiksiz yapmanın verdiği gurur yaşam doyumunu da etkileyebilmektedir. Bu durum okul yöneticilerinin kendi yaptıkları işleri beklenen yeterlikte yapması mutlu olmasına ve yaşam doyumlarının da artmasını sağladığı söylenebilir.

Son olarak okul yöneticilerinin öz yeterlikleri ve psikolojik iyi oluşları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuç okul yöneticilerinin öz yeterlikleri arttıkça psikolojik iyi oluşlarının da arttığını göstermektedir. Alan yazında yer alan çalışmalar incelendiğinde öz yeterliğin psikolojik iyi oluşu anlamlı bir şekilde yordadığına dair araştırma sonuçlarının olduğu görülmektedir (Barlow, Cullen ve Rowe, 2002; Çiçek ve Almalı, 2020; De Caroli ve Sagone, 2014; Ersöz, 2017; Siddiqui, 2015; Türkdoğan, 2021; Yüksel ve Bayrakçı, 2019). Bu araştırma bulguları sonuçları destekler niteliktedir. Sorumluluk makamında olan bireylerin sorumluluklarının bilincinde olması öz yeterliklerini arttırabilmektedir. Bu durum bu bireylerin rahat bir şekilde işlerini yerine getirmelerini ve psikolojik olarak da olumlu etkilenmelerini sağladığı söylenebilir.

Sonuç olarak bu çalışmada okul yöneticilerinin psikolojik iyi oluş ve öz yeterliklerinin yaşam doyumuna etkisi belirlenmiştir. Bu çalışma ile ilgili bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. İlk olarak çalışma grubunun sayı itibarıyla yüksek olmaması bir sınırlılıktır. Bundan dolayı yapılacak başka çalışmalarda bu çalışma grubundan daha geniş kitleye ulaşılabilir. Demografik değişkenlerle analiz yapılmaması bir sınırlılıktır. Araştırmacılar okul yöneticilerinin yaşam doyumlarını etkileyen demografik faktörlerin neler olduğu üzerine çalışmalar yapabilir. Diğer bir sınırlılık ise bu çalışmanın İstanbul ilinde görev yapan okul yöneticileriyle sınırlandırılmış olmasıdır. Bu çalışmanın Türkiye geneline yayılıp veri toplanması sağlanabilir. Ayrıca bu çalışmanın karma yöntemlerle tekrar yapılması ve nitel verilerle desteklenmesi sağlanabilir. Okul yöneticilerinin yaşam doyumlarının arttırılması için hizmet içi eğitim modüllerinin geliştirilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı düzeyinde bir komisyon kurulup bu komisyonun buna yönelik çalışmalar yapmaları sağlanabilir. Bu sayede bir program çerçevesinde yapılması sağlanarak öz yeterlikleri arttırılabilir. Bu sayede öz yeterlikleri artan okul yöneticilerinin yaşam doyumları da arttırılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Açıklan, A. (1998). Toplumsal, kurumsal teknik yönleriyle okul yöneticiliği. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Aysan, F. ve Bozkurt, N. (2004). Okul psikolojik danışmanlarının yaşam doyumu, stresle başa çıkma stratejileri ile olumsuz otomatik düşünceleri: İzmir ili örnekleme. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, (6–9 Temmuz 2004) İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Azar, I.A.S., Vasudeva, P., & Abdollahi, A. (2006). Relationship between quality of life, hardiness, self-efficacy and self-esteem amongst employed and unemployed married women in zabol. *Iran J Psychiatry*, 1, 104–111.
- Balcı, S. (2014). Okul psikolojik danışmanların psikolojik danışma öz yetkinlikleri: kültürler arası bir çalışma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Bandura, A., (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. NY: Freeman
- Bandura, A. (1988). Self-efficacy conception of anxiety. *Anxiety Research*, 1, 77-98. doi: <https://doi.org/10.1080/10615808808248222>
- Bandura, A. (1991). Self-regulation of motivation through anticipatory and self-reactive mechanisms. In R. A. Dienstbier (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation, 1990: Perspectives on motivation* (pp. 69–164). University of Nebraska Press
- Barlow, J.H., Cullen, L.A., & Rowe, I.F. (2002). Educational preferences, psychological well-being and self-efficacy among people with rheumatoid arthritis. *Patient Education and Counseling*, 46(1), 11-19. doi: 10.1016/s0738-3991(01)00146-x.
- Barlow, J., Powell, L., & Gilchrist, M. (2006). The influence of the training and support programme on the self-efficacy and psychological well-being of parents of children with disabilities: A controlled trial. *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 12(1), 55-63. doi: 10.1016/j.ctcp.2005.02.005.
- Boehm, J.K., Chen, Y., Williams, D.R., Ryff, C., & Kubzansky, L.D. (2015) Unequally distributed psychological assets: Are there social disparities in optimism, life satisfaction, and positive affect?, *Plos One*, 10(2), 1-16. doi: 10.1371/journal.pone.0118066
- Bong, M., & Skaalvik, E. M. (2003). Academic self-concept and self-efficacy: How different are they really? *Educational Psychology Review*, 15(1), 1–40. doi: <https://doi.org/10.1023/A:1021302408382>
- Bryman, A., & Cramer, D. (2001). *Quantitative data analysis with SPSS release 10 for Windows: A guide for social scientists*. London: Routledge.
- Çankır, B., ve Yener, S. (2017). İş'te pozitif davranış. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Çiçek, İ. (2021). Mediating role of the self-esteem in the association between loneliness and psychological and subjective well-being in university students. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 8(2), 83-97. doi: <https://doi.org/10.33200/ijcer.817660>
- Çiçek, B., ve Almalı, V. (2020). COVID-19 pandemisi sürecinde kaygı öz-yeterlilik ve psikolojik

- iyi oluş arasındaki ilişki: özel sektör ve kamu çalışanları karşılaştırması. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 241-26 .
- Dursun, P. (2012). The Role of meaning in life, optimism, hope and coping styles in subjective well-being [Ph.D. - Doctoral Program]. Middle East Technical University.
- Dağlı, A. ve Baysal, N. (2016). Yaşam doyum ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1250-1262.
- De Caroli, M. E., ve Sagone, E. (2014). Generalized self-efficacy and well-being in adolescents with high vs. low scholastic self-efficacy. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 141, 867-874. doi: 10.1016/j.sbspro.2014.05.152
- Demir, R., Tanhan, A., Çiçek, İ., Yerlikaya, İ., Çırak Kurt, S. ve Ünverdi, B. (2021). Yaşam kalitesinin yordayıcıları olarak psikolojik iyi oluş ve yaşam doyumunu. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(1), 192-206. doi: 10.33308/26674874.2021351256
- Demirel, Y. (2013). Psikolojik danışman öz yetkinlik ölçeğinin hazırlanması. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, Ankara.
- Demirel, H. (2014). An investigation of the relationship between job and life satisfaction among teachers. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 116(21), 4925-4931. doi: 10.1016/j.sbspro.2014.01.1051
- Dilmaç, B. ve Ekşi, H. (2008). Meslek yüksek okullarında öğrenim gören öğrencilerin yaşam doyumları ve benlik saygılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 279-289.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71–75. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4901_13
- Ersöz, G. (2017). The role of university students' general self-efficacy, depression and psychological well-being in predicting their exercise behavior. *Journal of Education and Training Studies*, 5(3), 110-117.
- Gölcü, A., Balcı, Ş. ve Arsal Gölcü, A. (2019). Sosyal medya kullanımı ile kendini gizleme ve yaşam doyumunu arasında bir bağlantı var mı?. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 173-190.
- Göcen, G. (2013). Pozitif psikoloji düzleminde psikolojik iyi olma ve dini yönelim ilişkisi: yetişkinler üzerinde bir araştırma. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 7(13), 97- 130.
- Goleman, D., Boyatzis, R. & Mckee, A. (2017). *Yeni liderler*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gökdemir, Ö., & Veenhoven, R. (2014). Kalkınmaya farklı bir bakış: İyi oluş. Yayına hazırlayanlar: Ahmet Faruk Aysan & Devrim Dumludağ "Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar", (pp.337-363). Ankara, Turkey, 2014. Ankara: İmge Yayınevi.
- Heo J., Chun S., Lee S., Kim J. (2016). Life Satisfaction and Psychological Well-Being of Older Adults With Cancer experience: The role of optimism and volunteering. *The International Journal of Aging and Human Development*, 83(3), 274-289. doi:10.1177/0091415016652406

- Headey, B., & Wearing A. (1991) Subjective well-being: A stocks and flows framework. In Strack F., Argyle M., Schwarz N. (Eds.), *Subjective well-being: An interdisciplinary perspective*. Oxford, Eng.: Pergamon. Pp. 49–76.
- Holcomb-McCoy, C., Harris, P., Hines, E.M., & Johnston, G. (2008). School counselors' multicultural self-efficacy: A preliminary investigation. *Professional School Counseling*, 11, 166-178. doi: 10.1177/2156759X0801100303
- Johnson, F.L., Cook, E., Foxall, M.J., Kelleher, E., Kentopp, E., & Mannlein, E.A. (1986). Life satisfaction of the elderly American Indian. *International Journal of Nursing Studies*, 23(3), 265-273.
- Karasar, N. (2021). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karip, Emin ve Köksal K. (1999). Okul yöneticilerinin yetiştirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 18, 193-207.
- Keyes, C. L. M., Shmotkin, D., & Ryff, C. D. (2002). Optimizing well-being: The empirical encounter of two traditions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 1007–1022. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.6.1007>
- Kermen, U., Tosun, N.İ. ve Doğan, U. (2016). Yaşam doyumu ve psikolojik iyi oluşun yordayıcısı olarak sosyal kaygı. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 2(2016), 20-29.
- Linnenbrink, E. A., & Pintrich, P. R. (2002). Motivation as an enabler for academic success. *School Psychology Review*, 31(3), 313–327. doi: <https://doi.org/10.1080/02796015.2002.12086158>
- Morgan, G.A., Barrett, K.C., Leech, N.L., & Gloeckner, G.W. (2019). *IBM SPSS for Introductory Statistics: Use and Interpretation: Use and Interpretation (6th ed.)*. London: Routledge.
- Özbek, M. (2016). Evli bireylerde yaşam doyumu ve psikolojik iyi oluşlarının çeşitli değişkenlerle incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul
- Park, N., & Huebner, E. S. (2005). A Cross-Cultural Study of the Levels and Correlates of Life Satisfaction among Adolescents. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36(4), 444–456. <https://doi.org/10.1177/0022022105275961>
- Pavot, W.G., Diener, E., Colvin, C.R., & Sandvik, E. (1991). Further validation of the satisfaction with life scale: evidence for the crossmethod convergence of well-being measures. *Journal of Personal Assessment*, 57, 149-161
- Pavot, W., Diener, E., Colvin, C.R., & Sandvik, E. (2010). Further validation of the satisfaction with life scale: Evidence for the cross-method convergence of well-being measures. *Journal of Personality Assessment*, 57(1), 149-161.
- Ryff, C. D. (1989). Beyond Ponce de Leon and life satisfaction: New directions in quest of successful ageing. *International Journal of Behavioral Development*, 12(1), 35-55.
- Pavot, W., & Diener, E. (2008). The satisfaction with life scale and the emerging construct of life satisfaction. *The Journal of Positive Psychology*, 3(2), 137-152. <https://doi.org/10.1080/17439760701756946>
- Ryan, R. M., & Deci, E.L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on

- hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141-66. DOI:10.1146/annurev.psych.52.1.141
- Ryff, C. D., & Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(4), 719–727. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.69.4.719>
- Ryff, C. D., & Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(4), 719–727. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.69.4.719>
- Schmitz, G.S., (2000), Zur Sturuktur und Dynamik der Selstwirksamkeitserwartung von Lehrern. Ein protektiver Faktor gegen Belastung und Burnout?, Diggitale Dissertation, FU Berlin.
- Siddiqui, S. (2015). Impact of Self-Efficacy on Psychological Well-Being among Undergraduate Students. *The İnternational Journal of Indian Psychology*, 2(3), 5-16.
- Sahraç, Ü. (2007). Stres Kontrolü, Genel Öz-yeterlik, Durumluluk Kaygı ve Yaşam Doyumu ile İlişkili Bir Akış Modeli. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara
- Shin, D. C., & Johnson, D. M. (1978). Avowed happiness as an overall assessment ofthe quality of life. *Social Indicators Research*, 5, 475-492.
- Şahin, B. (2019). Sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançları, mesleğe yönelik tutumları ve yaşam doyumlarının incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Tezli Yüksek Lisans Programı, Burdur.
- Telef, B. B. (2011). Öğretmenlerin öz-yeterlikleri, iş doyumları, yaşam doyumları ve tükenmişliklerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(1), 91-108.
- Türkdoğan, E.N., (2021). Üniversite öğrencilerinin zaman perspektiflerinin psikolojik iyi oluş ve öz yeterlik ile ilişkisinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Programı). Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı, Ankara.
- Urquijo, I., Extremera, N., & Villa, A. (2016). Emotional intelligence, life satisfaction, and psychological well-being in graduates: The mediating effect of perceived stress, *Applied Research in Quality of Life*, 11, 1241–1252. doi:10.1007/s11482-015-9432-9
- Vara, S. (1999). An investigation of job satisfaction and life satisfaction in intensive care unit nurses. (Unpublished master dissertation). Ege University, İzmir.
- Veenhoven, R. (1996). The study of life-satisfaction. Budapest: Eötyös University Press.
- Williams, H. L., Cullen, L. A., & Barlow, J. H. (2005). The psychological well-being and self-efficacy of carers of children with disabilities following attendance on a simple massage training and support programme: A 12-month comparison study of adherers and non-adherers. *Complementary Therapies in Medicine*, 13(2), 107-114. doi:10.1016/j.ctim.2005.03.007
- World Health Organization (1946). Preamble to the Constitution of the World Health Organization, New your, 19-22 June 1946, Geneva.
- Yuksel, A., ve Bayrakci, H. (2019). Self-efficacy, psychological well-being and perceived social support

levels in pregnant women. *International Journal of Caring Sciences*, 12(2), 1-10.

Yılmaz, H. ve Büyükcebeci, A. (2019). Bazı pozitif psikoloji kavramları açısından helikopter ebeveyn tutumlarının sonuçları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(54), 707-744.

Yılmaz, M., Köseoğlu, P., Gerçek, C. ve Soran, H. (2004). Yabancı dilde hazırlanan bir öğretmen öz-yeterlik ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 260-267.

Zimmerman, B. J. (2000). Self-efficacy an essential motive to learn. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 82-91. doi: <https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1016>

GASTRONOMİ TURİZMİNDE YÖRESEL YEMEKLERİN ETKİLERİ

Şükrü Sedat AKGÖZ¹

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 20.06.2023

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 28.06.2023

Atıf/©: Akgöz, Ş. S., (2023). Gastronomi Turizminde Yöresel Yemeklerin Etkileri, Journal of Management Theory and Practices Research, 4(1), 45-60

Özet

Son yıllarda turizm kavramına bir alternatif olarak kitle turizminin olumsuz etkilerini minimuma indirmek için alternatif turizm kavramı ön plana çıkmaya başlamış ve gastronomi turizmi bu bağlamda sıklıkla tercih edilir hale gelmiştir. Türkiye, gastronomi turizmi alanında birçok mutfağı farklı lezzetleriyle bünyesinde barındırmaktadır. Dolayısıyla bu alanda birçok turist için cazibe merkezidir. Bu araştırmanın amacı, Sinop yöresel yemeklerini yerinde araştırmak, reçeteleri ile birlikte kayıt altına almak, Sinop turizmini incelemek, gastronomi turizminin bilinilirliğini araştırmak, Sinop yöresel yemeklerinin gastronomi turizmindeki etkisini incelemektir. Bu kapsamda nitel desende tasarlanan araştırmanın katılımcı grubunu Sinop ilinde ikamet eden 18 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak uzman görüşü de alınarak oluşturulmuş açık uçlu görüşme formu kullanılmıştır. Form toplam dokuz sorudan oluşmaktadır. Verilerin analizinde içerik analizi yönteminden faydalanılmıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında katılımcıların genel olarak Sinop'ta gastronomi turizminin hakettiği derecede değişmediğini düşündüğü ve bunun sebebinin de tanıtımda yaşanan eksiklikler olduğu vurgulanmıştır. Yöresel yemeklerin restoranların menülerinde yeterince yer almadığı da elde edilen bir diğer önemli sonuçtur.

Anahtar Kelimeler: Sinop, Gastronomi, Turizm, Yerel Mutfak

THE EFFECTS OF LOCAL CUISINE IN GASTRONOMIC TOURISM

Citation /©: Akgöz, Ş. S., (2023). Gastronomi Turizminde Yöresel Yemeklerin Etkileri, Journal of Management Theory and Practices Research, 4(1), 45-60

Abstract

In recent years, as an alternative to the concept of tourism, in order to minimize the negative effects of mass tourism, the concept of alternative tourism has come to the fore and gastronomic tourism has become frequently preferred in this context. Turkey hosts many cuisines with different flavors in the field of gastronomy tourism. Therefore, this area is a center of attraction for many tourists. The purpose of this research is to research the local dishes of Sinop, to record them together with their recipes, to examine Sinop tourism, to investigate the awareness of gastronomy tourism, to examine the effect of Sinop local dishes on gastronomic tourism. In this context, the participant group of the research designed in a qualitative design consists of 18 participants residing in the province of Sinop. In the research, an open-ended interview form, which was formed by taking expert opinion, was used as a data collection tool. The form consists of nine questions in total. Content analysis method was used in the analysis of the data. Considering the research findings, it was emphasized that the participants generally thought that gastronomy tourism in Sinop did not change to the extent it deserves, and the reason for this was the deficiencies in the promotion. Another important result is that local dishes are not sufficiently included in the menus of restaurants.

Keywords: Sinop, Gastronomy, Tourism, Cuisine

¹ Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği, orcid.org/0000-0001-5088-7285

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinin başlangıcından beri yeme-içme bireyin en temel ihtiyaçları ve zevkleri olarak tanımlanmış ve medeniyetin oluşumundan siyasete ve ekonomiye kadar hayatın her anında önemli bir rol oynamıştır. Öte yandan yeme-içme, statünün vazgeçilmez bir sembolü olmuştur (Karaca, 2018). Gastronomi ise “insan refahı ve gıda ile ilgili tüm yönleriyle kapsamlı bir bilgi birikimi “ şeklinde ifade edilmektedir (Hatipoğlu, 2010).

Son yıllarda, turistlerin bir destinasyonu ziyaret etme nedenleri arasında o yerin mutfak yapısını ve mutfak kültürünü keşfetme isteği önemli bir rol oynamaktadır. Öte yandan bu isteğin farkına varan turistik bölgeler de sahip oldukları mutfak kültürünü konukların ilgisini çekecek bir unsur olarak kullanmaktadır. Bununla beraber turistik yerlerdeki yeme içme kültürü, yemekleri pişirme yöntemleri ve mutfak yapısı, o yerin kültür yapısı hakkında önem arz etmekte ve o yerin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bundan dolayı da gastronomi turizmi, bölgesel anlamda turizmi geliştirme ve rekabetçi bir ortam hazırlama imkânı sunmaktadır (Homg ve Tsai, 2012).

Öte yandan, dünya çapında yiyecek ve içeceğe verilen değer günden güne artarken bu artan değer karşısında dünya ülkeleri de kendi mutfaklarını ön plana çıkararak mutfak kültürlerini tanıtmaya ve aynı zamanda geliştirme çabasına girmişlerdir. Özellikle gastronomi anlamında seyahatlerin fazlaca yapıldığı Fransa, İtalya ve İspanya gibi ülkeler gastronomi turizmi anlamında öncülük etmektedir. Kısaca doğru planlamalar, stratejik hamleler ve aynı zamanda da pazarlama taktikleri ile ülke mutfağının dünyaya tanıtılabilmesiyle, ülkenin gastronomi turizmi anlamında ilgiyi üzerine çekebilen cazip bir merkez olacağı ifade edilmektedir (Akman, 1998).

Öte yandan gastronomi turizminde gidilen yerin kültürüne has olan yemekleri tatmak, o yemeklerin yapım aşamasını görmek ve aynı zamanda o yemeklerin özel alanlarını görerek gelecek olan turistlerin ilgisini o bölgeye çekmek asıl amaçtır. Konukların, turistik gezilerinde gidecekleri yeri seçmelerinde gastronomik unsurlar o yerin seçiminde fazlasıyla etkili olmaktadır (Ramsden, 2014).

Bir destinasyondaki ziyaret süresi boyunca konukların o yere has olan yiyecek ve içecek kültürlerini o yerin kültür yapısına uygun olacak şekilde tatmak amaçlı yapılan ziyaretler gastronomi turizmi kapsamında yer almaktadır. Konukların ziyaret etmiş oldukları bölgeden hoşnut bir şekilde ayrılmaları o bölgeyi bir dahaki gezilerinde tekrardan tercih etmelerinde önemli bir rol oynamaktadır (Ardabili ve Rasouli, 2011).

2. LİTERATÜR TARAMASI

Sinop, Karadeniz kıyı şeridinin kuzeyine doğru sivrilerle uzanmış olan Boztepe Burnu ve yarımadası üzerinde kurulmuştur. Batı ve Doğu Karadeniz arasında geçit bölgesinde bulunmaktadır. İl toprakları 41,2-43,3 paralelleri ve 34,5-35,5 meridyenleri arasındadır. 15 Yüzölçümü 5862 km'dir. İlin sınırlarının uzunluğu 475 km olup bunun 300 km'si kara 175 km'si denizden oluşmaktadır (Çakan, 1994).

Sinop'un Merkez, Ayancık, Boyabat, Gerze, Dikmen, Saraydüzü, Türkeli, Erfelek, Durağan olmak üzere 9 ilçesi bulunmaktadır. Sinop'ta iki tip iklime rastlanılmaktadır. Merkez, Dikmen, Gerze, Erfelek, Ayancık ve Türkeli ilçelerinde ılıman iklim hâkimdir. Dağların uzanış yönü iklim üzerinde de etkili olmuştur. Karadeniz bölgesinde bilindiği üzere dağlar kıyıya paralel uzanmaktadır. Bu durum ise Boyabat, Durağan ve Saraydüzü gibi ilçelerin Karadeniz iklimiyle karasal iklim arasında geçiş iklimi yaşanmasına sebebiyet vermiştir (TÜİK, 2014).

İlin doğusunda Samsun'un Alaçam, güneyinde Samsun'un Vezirköprü, Çorum'un Osmancık ve Kargı,

Kastamonu'nun Taşköprü, batısında ise Kastamonu'nun Devrekâni, Küre ve Çatalzeytin ilçeleri bulunur. Sinop ilinin %74,3 dağlıktır. Ovalar yok denecek kadar azdır (Yavuz, 2017).

Sinop beslenme ve yemek kültürü bakımından zenginliğe ve çeşitliliğe sahiptir. Sinop yöresinde genellikle mısır unu, tavuk eti malzemeleri kullanılarak yapılan yemekler çoğunlukta olup hamur işleri de yaygın olarak yapılmaktadır. Özellikle düğünlerde, bayramlarda, Sinop yöresine özgü geleneklerde hamur işleri tercih edilmektedir. Sinop Merkez ilçesi yöre mutfağını çoğunlukla hamur işleri oluşturmaktadır. Sinop'ta denize kıyısı olan ilçeler ve deniz olmayan ilçelerde yemek kültürü farklılık göstermektedir. Kıyı kuşağında daha çok deniz ürünleri, sebze yemekleri ve mısır unu ile yapılan yemekler göze çarpmaktadır. İç kesimlerde ise yöre mutfağını çoğunlukla tahıl ürünleri ve küçükbaş hayvancılık oluşturmaktadır.

Sinop'ta sebzeler çeşitlidir. Denizden çeşitli balık türleri çıkartılır. Yemeklerin çoğunluğunda sebze ve balık yemeklerini görmek mümkündür. Nokul, keşkek yemeği katlama, sac böreği, içi etli (Mantı), hamsi dolması yöre mutfağının başlıca yemeklerindedir (Çakan, 1994). Sinop ilinin gastronomi turizmi bağlamında en tanınmış lezzetleri başta nokul olmak üzere; hamsi dolması, keşkek yemeği, içi etli hamur, sac böreği ve katlamadır.

3. YÖNTEM

Sinop ilinin yöresel yemeklerini yerinde araştırmak, ilin bölgesel yemeklerinin gastronomi turizmindeki etkisini içerik analizi yöntemi ile uzman görüşlerine sunarak inceleme amacını taşıyan bu araştırmada nitel analiz yöntemi kullanılmıştır. Nitel analizler sosyal olaylar ve olguların nasıl ve ne şekilde gerçekleştiğini anlamamızı sağlayan tekniklerdir. Nitel araştırmalar sayısal olarak verileri ölçmekten ziyade belirli değişkenlerin derinlemesine ve detaylı bir şekilde incelenmesini amaçlamaktadır.

28.03.2022 – 11.04.2022 tarihleri arasında yapılan araştırmada Sinop ilinde ve Gerze ilçesinde ikamet eden ve farklı meslek grupları içerisinde yer alan, turizm, gastronomi veya yiyecek işletmeleri ile ilişkisi bulunan 18 kişi önceden belirlenmiştir. Belirlenen bu kişilerin 12 sinden randevu alınabilmiş, pandemi etkisi nedeni ile 9 kişi ile, önceden hazırlanmış ve uzman görüşüne sunulmuş sorular ile görüşme yapılabilmektedir.

Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi, nitel veri analiz türleri arasında en sık kullanılan yöntemlerden biridir. İçerik analizi tümdengelim yöntemini izleyen, genel olarak görsel ya da yazılı verilerin analizinde tercih edilen bir yöntemdir. Araştırmacılar bu yöntemde araştırma konusu ile ilişkili olan kategorileri oluşturup akabinde de veri setinin içerisinde bu kategorilere uygun olan cümle, kelime ya da görselleri tespit ederek analizi gerçekleştirmektedir.

4. BULGULAR

Yapılan görüşmede katılımcıların demografik özellikleri; yerel halk ve özelsektör çalışanları için (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5), devlet kurumları çalışanları için (D1, D2, D3, D4) olarak kodlanmıştır.

Ö1: İşletmeci, kadın, 38 yaşında

Ö2: Aşçı, erkek, 52 yaşında

Ö3: Aşçı ve işletme sahibi, kadın, 49 yaşında

Ö4: Tur acentesi çalışanı, erkek, 43 yaşında

Ö5: Aşçı, erkek, 27 yaşında

D1: Belediye personeli, kadın, 48 yaşında

D2: Belediye personeli, erkek, 33 yaşında

D3: Akademisyen, erkek, 42 yaşında

D4: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü personeli, kadın, 46 yaşında

Sinop Gastronomi Turizminin Güncel Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu bölümü Sinop Gastronomi Turizminin Güncel Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerilerine İlişkin Bulguları içermektedir. Katılımcıların 1-4. sorulara verdikleri cevaplar analiz edilerek, elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1: Sinop Gastronomi Turizmi Hakkında Değerlendirme

Soru	Alıntı
Sinop gastronomi turizmi hakkında bilgi verir misiniz?	Ö1: “Gastronomi turizmi ilimizde hak ettiğinden daha yetersiz durumdadır. Sadece mantı ve nokul üzerine durulmuş ancak bizim çok farklı ve güzel yemek çeşitlerimizde vardır”.
	Ö2: “Kurumların gerekli özeni göstermesi gerekir. Sadece birkaç tanıtım kitabı çıkartarak bu iş olmuyor. Daha etkili ve kalıcı çalışmalar ile ilimiz gastronomi turizminde daha iyi yerlere gelebilir”.
	Ö3: “Sinop liman şehri olduğundan, aslında eski zamanda gastronomi turizmini gerçekleştiren bir yerdi. Tabi bunu gastronomi turizmi olarak yapmazlardı, içerik olarak benzer çalışmalar olmuştur. Limana gelen gemilerdeki insanlar o dönemin yöre halkının yaptığı yemekleri yerlerdi. O zamanki büyüklerimiz de onlardan birtakım yemekler öğrenmiştir. Uzun zaman denizde kaldıkları için, daha uzun dayanabilen yemekler yapıp gemilerdeki insanlara satarlarmış. Her ürün fazla dayanmadığı için, dayanıklı üründen farklı farklı yemekler çıkartmışlar. Şimdi ise gastronomi turizmine tam anlamı ile hâkim olamamış durumda Sinop”.
	Ö4: “Turistler daha çok kültürüne doğasına ve deniz şehri olmasına ilgi gösteriyor. Mantıyı farklı şehirlerde de yedikleri için ayrıca bir ilgi oluşmuyor. Genellikle tatmadıkları ürün talep ediyorlar”.
	Ö5: “Gastronomi ürün tüketimi için Sinop’a gelen yok. Başka nedenlerden buraya gelenler yöresel ürünlerin tadına bakıyorlar. Gastronomi turizmi çok düşük seviyelerdedir”.
	D1: “Yöresel yemeklerin daha önemli hale gelmesini sağlayan gastronomi turizmi, Sinop için de etkili olmuştur. Öncesinde çok az restoranda bulunan ürünler şimdi çok daha fazla yerlerde pazarlanıp, sunuluyor.
	D2: “Sinop turizm olarak özellikle yazın çok iyi duruma geliyor. Böyle olmasındaki en büyük etken deniz. Kültür içinde gelenler oluyor, ama en az gelen gastronomi içindir. Deniz için gelen turist, artık her yerde gördüğü için merak edip mantı ve nokulu deniyor”.
	D3: “Burada gastronomi turizmi yeni yeni oluşmaya başlıyor. Mantının tescillenmesinden sonra biraz daha fazla gastronomi turizmine önem verilmeye başlandı ve daha da geliştirilmeye çalışılıyor”.
	D4: “Gastronomi turizminde ilimiz yeterli paya sahip değil. Sadece mantı, istenildiği düzeyde gastronomi turizmi oluşmasında yeterli olmadı”.

Katılımcılardan 6’sı (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, D4) Sinop gastronomi turizminin yeteri kadar gelişmediğini belirtmişlerdir. Elde edilen bulgular sonucunda tespit edilen sorun ve eksikler aşağıda sıralanmıştır.

- Bu alanda yapılan tanıtım çalışmalarının eksikliği,
- Sadece belli ürünlere odaklanılması ve diğer ürünlerin geri planda kalması,
- Turistlerin ilgisini çekecek ürünlerin sunulmaması, benzer ürünlerin farklı şehirlerde de olması
- Turistlerin gastronomi turizmi için değil “deniz tatili” için Sinop’u tercih etmeleri,

Bu yetersizliğin ana nedeni gastronomi turizmine ilişkin çalışmaların yeni başlaması, bu konuya yeni önem verilmesi olarak görülmektedir (D3). Buna karşın 2 katılımcı (D1, D2) Sinop’ta gastronomi turizminin yeterli düzeyde geliştiğini ifade etmiştir.

Tablo 2: Sinop Yöresel Yiyecekleri, Hazırlanışı ve Gerekli Malzemeleri Hakkında Değerlendirme

Soru	Alıntı
Sinop yöresel yiyecekleri nelerdir? Hazırlanışı ve gerekli malzemeleri nelerdir?	<p>Ö1: “Mamalika: Kaynayan suya bir miktar tuz konulur, içine un ilave edilir ve hızlı bir şekilde karıştırılır. Kulak memesi kıvamında bir hamur olur. Hamur ıslatılmış bir kaşık ile lokma şeklinde kesilir. Ceviz ve şeker karışımı elde edilip tepsiye serpilir. Kesilen hamur lokmaları tepsiye kat kat serilir ve üzerine kızartılmış tereyağı dökülür”.</p> <p>Ö2: “Nokul: İçin yapılmasında iki baş kuru soğan, yarım kilo kıyma, yarım cay bardağı sıvı yağ ve tuz gereklidir. Hamurunun yapılmasında, bir kilo un, bir paket yaş maya, bir tatlı kaşığı tuz gerekli olur. Kıyma sıvı yağda kavrulur. Soğanlar küp küp doğranarak, kıymaya ilave edilir ve pembeleşinceye kadar pişirilir. Pişen iç malzeme soğumaya bırakılır ve hamuru hazırlanmaya başlanır. Un elenerek ortası havuz haline getirilir. İçerisine maya ve ılık su eklenerek maya edilir. Yavaş yavaş un eklenerek kulak memesi kıvamında olana kadar yoğrulur. Hamur bölünerek açılır. Açılan hamurlara kıymalı iç konularak sarılır. Yağlanmış tepsiye döşenerek otuz dakika dinlendirilir. Üzerine yumurta sarısı sürülerek yüz seksen derecede ısıtılmış fırında hamur kızarıncaya kadar pişirilir. İç harcı ceviz ve kuru üzümde de yapılabilir. Özellikle bayramlarda hemen hemen her evde yapılır ve misafirlere ikram edilir.</p> <p>Sinop Mantısı: Un, yumurta, tuz ve su bir arada yoğrulur ve dinlendirilir. Kıyma, doğranmış kuru soğan, maydanoz, sarımsak, tuz ve karabiber karıştırılarak mantı içi hazırlanır. Dinlenen hamur açılır, kare kare kesilir ve kıyma karışımı içerisine konulur. Kayık şekli verilerek hamur katlanır. Kaynayan tuzlu suda pişirilir. Piştikten sonra tabağa alınır ve üzerine yoğurt ile birlikte erimiş yağ dökülerek hazır hale getirilir. Sinop Mantısı için gerekli malzemeler: Dört su bardağı un, bir yumurta, tuz, yüz elli gram yağsız kıyma, maydanoz, bir küçük boy soğan, bir diş sarımsak, kara biber, yarım kilo yoğurt, elli gram tereyağı ve isteğe bağlı olarak üstüne dökülecek ise ceviz içi”.</p> <p>Ö3: “Mısır Tarhanası: Bir litre su tencereye koyulup kaynatılır. Kaynayan suya iki su bardağı mısır unu ilave edilip karıştırılarak suyunu çekene kadar pişirilir. Bir tavada üç yemek kaşığı tereyağı eritilir. Hazırlanan hamur yağa ilave edilir ve tane tane olana kadar kavrulur. Servis tabağına alınıp üzerine ezilmiş yoğurt ve ayran dökülerek servis edilir.</p> <p>Hamsili Mısır Ekmeği: Yarım kilo hamsi temizlenip kılçıkları çıkartılıp küçük küçük doğranır. Bir su bardağı mısır unu ile kulak memesi kıvamında hamur elde edilir. Doğranmış hamsiler hamura karıştırılır. Elde yuvarlak şekil verilen karışım yağda alt üst yapılarak kızarıncaya kadar pişirilir. Soğan ve maydanoz ile birlikte servis yapılır.</p> <p>Puçiko: Bir kilo kurutulmuş kabuklu barbun fasulye, bir baş kuru soğan, bir diş sarımsak, yarım cay bardağı zeytin yağı, bir yemek kaşığı salça, bir su bardağı bulgur, dört su bardağı su. Soğanlar yemeklik doğranıp yağda hafif pembeleşinceye kadar kavrulur. Salça ve doğranmış sarımsak ilave edilir. Dört su bardağı sıcak su ve fasulyeler de atılarak kaynatılır. Bulgur ilave edilerek suyunu çekene kadar pişmeye devam eder. Suyunu çektikten sonra sunuma hazır hale gelir.</p> <p>Kestane yemeği: Yarım kilo kestane, bir baş soğan, iki yemek kaşığı kıyma, bir yemek kaşığı salça, üç yemek kaşığı yağ. Kestaneler haşlanır ve içleri bütün olacak şekilde çıkarılır. Soğanlar doğranıp yağda pembeleşinceye kadar pişirilir. Kıyma ve salça ilave edilip kavrulduktan sonra, kestaneler de koyulup çok az su ile pişirilir. Piştikten sonra sıcak olarak servis yapılır”.</p>

Katılımcıların verdikleri cevaplar sonucunda birçok yöresel yemek olduğu tespit edilmiştir. Bu yemekler; mamalika, tirit, kulak hamuru, nokul, Sinop mantısı, mısır tarhanası, mısır pastası, hamsili mısır ekmeği, balık pilaki, yoğurtlu Dildan köftesi ve puçukodur. Bu yemeklerden 5 tanesi hamur işi, 2 tanesi mısır, 2 tanesi balık, 1 tanesi et, 1 tanesi ise sebze ya da bakliyat yemeğidir.

Tablo 3: Sinop Yöresel Yiyeceklerinin Tanıtımı İçin Yürütülen Faaliyetler Hakkında Değerlendirme

Soru	Alıntı
Sinop yöresel yiyeceklerinin tanıtımı için ne tür faaliyetler yapılıyor?	Ö1: “Bütün yöresel yemeklerinin tanıtımı için çok fazla çalışma yapılmıyor. En çok mantı ön plana çıkartıldı ve bunun için restoranlar öncelikle mantıya menülerinde yer verdiler. Tabelaları mantı üzerine isimlendirildi. Gelen turistler nesi meşhur diye sorduklarında mantıya yönlendirmeler oluyor”.
	Ö2: “Yapılan en büyük faaliyet mantı için tescil alınması oldu. Tanıtım kitapları bastırıldı ve burada bazı yemeklere yer verildi, yemek programları çekildi, ama bunların çok etkisi olmadı. Yöresel yemek olarak sadece mantı ön plana çıktı”.
	Ö3: “Tescil alındı, yemek programları çekildi, tanıtım kitaplarında yer verildi, bazı fuarlarda stantlar açıldı. Kadınlardan oluşan ve yöresel yemek yapan kooperatif kuruldu”.
	Ö4: “Tanıtım kitaplarında yer aldığını gördük. Televizyonda yemek programlarında yer aldı”.
	Ö5: “Etkili bir faaliyet yapılmadı desem yeridir. Yeni yeni Sinop Üniversitesinin gastronomi festivali gibi sempozyum düzenlemesi, akademik çalışmalar yapması, yarışmalar düzenlemesi planlanıyor. Türk mutfağı haftası için burada da çalışmalar düşünülüyor”.
	D1: “Sinop merkez ve ilçelerinin tanıtımını içeren tanıtım kitapları çıkartıldı. Bu kitapların içeriğinde bazı yemeklere yer verildi. Coğrafi işaret çalışmaları yapıldı. Tur rehberleri ile tur firmalarına bilgilendirmeler yapıldı. Başka şehirlerde yapılan fuarlarda stant açılarak tanıtımlar yapıldı”.
	D2: “Yemek programlarında sunum yapıldı, tanıtım kitaplarında bazı yemeklere yer verildi, mantı için tescil alındı”.
	D3: “Kadınlar için kooperatif kuruldu, burada yöresel yemeklerin yapılması ve açılan satış noktaları ile pazarlanması yapıldı”.

Katılımcıların verdikleri cevaplardan yola çıkarak Sinop yöresel yiyeceklerinin tanıtımı için yürütülen faaliyetleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz;

- Coğrafi işaret çalışmalarının diğer ürünler için de yapılması,
- Televizyon programlarına katılım sağlanması,
- Tanıtım kitapları basılması,
- Yöresel yemekler yapan kadın kooperatifleri kurulması,
- Farklı şehirlerdeki fuarlara tanıtım amaçlı standlar açılması,
- Tur rehberlerinin ve tur acentalarının yöresel yiyecekler hakkında bilgilendirilmesi.

Ancak yürütülen bu çalışmaların yetersiz kaldığını ifade eden katılımcılar (Ö1, Ö5) da bulunmaktadır. Onlara göre çalışmalar belirli bir ürüne (mantı) odaklanmıştır. Bu da diğer ürünlerin geri planda

kalmasına neden olmuştur. Tanıtım faaliyetleri için katılımcılar tarafından yapılan en belirgin öneri ise Sinop Üniversitesi ile iş birliği geliştirilmesi ve gastronomi festivali etkinlikler düzenlenmesi ve akademik çalışmalar yapılmasıdır.

Tablo 4: Sinop'un Gastronomi Turizminin Eksik Yönleri ve Bu Eksikliklerin Giderilmesi İlişkin Çözüm Önerileri Hakkında Değerlendirme

Soru	Alıntı
Sinop'un gastronomi turizmi açısından eksik kalan yönleri nelerdir, bu eksikliklerin giderilmesi için neler yapılabilir?	Ö1: “Öncelikle gastronomi turizminin ne olduğu ve bu turizm dalından nasıl daha iyi pay alınabileceği üzerine iyi bir çalışma yapılması gereklidir. Çalışma sonrasında resmi kurumlar ve işletmeler ile birlikte bir planlama çıkartılmalıdır.
	Ö3: “Turistin ilgisini çekebilecek yöresel ürünlerimiz öne sürülmüyor ve geliştirilmiyor. Şu zamanda turistler için tercih edilebilecek, ilgisini çekebilecek, anında yapılması veya yapıpı bozulmadan saklanabilen ürünlerin çoğaltılması ve pazarlanması lazım”.
	Ö4: “Gastronomi turizmine gerektiği kadar önem verilmiyor. Ürün çeşitliliği az. Bu da turistler için ilgi duymalarına engel oluyor. Turistlere mantı ve nokul olmak üzere iki adet ürün sunabiliyoruz. İkisi de hamur işi. Her turist hamur işi sevmiyor. Yöresel yemek çeşitliliği artırılırsa, daha fazla turistin ilgi duyması sağlanabilir”.
	Ö5: “Uzmanlardan yardım alınmalı ve çalışma yapmaları sağlanmalıdır. Daha fazla yöresel ürünün, yerel işletme menülerinde yer alması gerekiyor”.
	D1: “Gastronomi turizmi Sinop halkı için henüz tam anlamı ile anlaşılmiş durumda değildir. Gastronomi turizminin çok daha etkili olmamasının nedeni olarak, bölgenin en çok bilinen yaz turizm şehri olması olabilir. Şehrin; festivaller, üniversitenin turizm bölümünün çalışmaları, belediyelerin şenlikler ve tanıtımları ile daha fazla yöresel ürünü ön plana çıkartılmalı, bu ürünlerin yeterince tanıtılması ve şehir ile birleştirilmesi gastronomi turizminin daha etkin hale gelmesini sağlayabilir”.
	D3: “Gastronomi turizmi için çalışmalara geç başlandı. İlimiz bu alanda yeterince ön plana çıkartılmadı. Bu eksikliklerin giderilmesi için, başka yöresel ürünlerin de tescillenmesi, bu ürünlerin büyük şehirlerde düzenlenen festivallerde, üniversitenin düzenlediği sempozyumlarda, yazın sahilde panayır açarak ve dernek oluşturarak tanıtılması planlanıyor ve kısmen yapılmaya başlandı. Bu tip faaliyetlerin kararlılıkla yapılması ile Sinop gastronomi turizminin daha iyi yerlere gelmesi hedefleniyor”.

6 katılımcı Sinop gastronomi turizminin eksik yönünü gastronomi turizminin ne olduğunun tam olarak anlayamaması olarak tanımlamıştır (Ö1, Ö2, Ö4, D1, D2 ve D3). Hem işletmeler hem de halk gastronomi turizmi konusunda bilgisizdir. Bu nedenle geliştirme adına da doğru adımları atamamakta, doğru tutumu sergileyememektedir. Gastronomi turizmi konusunda yaşanan bilgisizliğin nedeni bu alandaki çalışmalara geç başlanmasıdır (D3). Bu alanda yaşanan bilgisizlik ise konuya gereken önemin verilmemesine neden olmaktadır.

2 katılımcıya (Ö3, D4) göre ise gastronomi turizmi alanında yaşanan temel eksiklik ürün çeşitliliğinin az olmasıdır. Turistlere mantı ve nokul dışında çok az ürün sunulmaktadır. Bu ürünlerin ikisi de hamur işidir ve turistlerin çok tercih ettikleri bir ürün değildir.

1 katılımcı ise gastronomi turizminin eksik yönleri sorusuna cevap vermemiş ancak önerilerini iletmiştir (Ö5).

Katılımcıların verdikleri cevaplar sonucunda elde edilen öneriler

- Gastronomi turizminin ne olduğu ve nasıl yapılması gerektiği hakkında bilgilendirme (Ö1, Ö2, D1),
- Devlet ve özel sektör iş birliği (Ö1, Ö5),
- Ürün geliştirme ve çeşitliliğin artırılması (Ö3, Ö4, D1, D2, D4),
- Şenlik, festival vb organizasyonlarla tanıtım yapılması, reklam çalışmalarının yürütülmesi (D1, D2, D4),
- Daha fazla ürün için coğrafi işaret alınması (D3)

şekilde sıralanabilir.

Sinop İçerisinde Yöresel Yemeklerini Hazırlayan ve Satan İşletmelere İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların Sinop içerisinde yöresel yemeklerini hazırlayan ve satan işletmelere ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular yer almaktadır. Bu bölüm görüşme formunda yer alan 5-9. soruları içermektedir.

Tablo 5: Yöresel Yemeklerini Hazırlayan ve Satan İşletmelere Yönelik Değerlendirme

Soru	Alıntı
Sinop içerisinde yöresel yemeklerini hazırlayan ve satan işletmeler var mıdır ve yeterli midir?	Ö1: “Sinop’a geldiğinizde gezerken ya kendiniz muhakkak görürsünüz ya da kime sorsanız size bir yer tarif eder ve yılın her ayı mantı temin edebileceğiniz işletmeler bulabilirsiniz. Aynı durumu balık işletmeleri için de söyleyebilirim. Ancak siz daha farklı yöresel ürün yemek isterseniz bunun için işletme bulmakta zorlanabilirsiniz. Farklı yöresel yiyecek talebiniz için yöresel ürün satış noktasına uğramanız gerekir”.
	Ö2: “Mantı harici yöresel yemeklerin bazılarını ancak özel sipariş ile yaptırabilirsiniz. Özel sipariş ile yaptırabileceğiniz yemekler de işletmelerde pek bulunmaz. Sadece mantı için yeterlidir, diğer yöresel yemekler için yeterli işletme yoktur”.
	Ö3: “Turistlerin bildiği bir veya iki yöresel yemeğimiz var. Bunları da çoğu yiyecek işletmesinde bulabilirsiniz. Daha arka planda kalmış yöresel yemeklerimizi yiyecek işletmelerinde bulmak pek mümkün değil”.
	Ö4: “Yaptığımız turlarda, turistlere her dönem yöresel yemek olarak mantı yedirebiliyoruz. Bunun için yerde bulabiliyoruz. Mantı yapan yerler var ve yeterli. Ancak değişik yöresel ürün yapan ve satan işletmelerin de olması gerekli”.
	Ö5: “Vardır lakin yeterli değildir. Balık şehri olan ilimizde yöresel olarak hazırlanan balık yemeklerine rastlamak çok zordur. Yöresel balık ürünü hazırlayan balık restoranları da yeterli duruma gelmelidir”.
	D1: “Mantı yemek için gelen birisi kolaylıkla bir yer bulabilir. Her mevsim çarşı içerisinde ve sahilde gezerken tabelaları rahatlıkla görebilirsiniz”.
	D2: “Mantı yapan ve satan işletmeler artık Sinop merkez ve ilçelerinde fazlası ile vardır. Nokul gibi biraz daha geri planda kalmış ürünler içinde satış yapan yerler vardır ancak bunlar biraz daha ara sokaklarda ve daha çok paket satışı gibi satış yapan yerlerdir”.
	D3: “Özellikle mantı yapan ve satan işletmelere çok kolay ulaşabilirsiniz. Ancak diğer yöresel yemekler için yeterli diyemem”.
	D4: “Mantı yemek isteyenler için buraya geldiklerinde veya buraya gelmeden sipariş vererek ürüne ulaşabilecekleri işletmeler vardır. Böyle bir durumda buranın yöresel yemeği mantı için işletmelerin yeterli olduğunu söyleyebilirim”.

Katılımcılardan 8’i (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, D1, D2, D3, D4) yöresel ana 2 ürün olan mantı ve balık için yeterli sayıda işletme olduğunu belirtmiştir. Hatta il dışına dondurulmuş olarak sipariş teslim eden işletmeler bile vardır. Özellikle en çok bilinen yöresel yemeği mantıyı satan restoranlar Sinop merkez ve ilçelerinde fazlası ile vardır. Buna karşın 1 katılımcı (Ö5) mantı yapan ve satan işletme sayısının yeterli olduğunu söylerken yöresel olarak hazırlanan balık yemeklerine rastlamanın zor olduğunu belirtmiştir. 6 katılımcı ise (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, D2, D3) mantı ve balığa karşın nokul gibi daha geri planda kalmış yöresel ürünleri yapan ve satan işletme sayısının az olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılara göre mantı harici yöresel yemeklerin bazıları ancak özel sipariş ile yapılmaktadır ve özel sipariş ile yaptırılacak işletme sayısı da azdır (Ö2) yemekler de işletmelerde pek bulunmaz.

Tablo 6: Yiyecek İşletmelerinin Müşterilerine Yönelik Değerlendirme

Soru	Alıntı
Sinop yiyecek işletmelerinin müşterileri ne tür kişilerden oluşmaktadır?	<p>Ö1: “Yaz dönemi için ağırlıklı olarak turistler diyebilirim. Buraya tatil için gelen turistler yöresel yemeklerini denemek istiyorlar. Diğer dönemler de ise çoğunluk yerel halk, diğer esnaflar ve öğrenciler oluyor. Yazın pek öğrenci kalmadığı için daha çok dışarıda tüketim yapan kesim turistler oluyor”.</p> <p>Ö2: “Yiyecek işletmelerinin en yoğun olduğu yaz mevsiminde müşterilerin çoğunlukla turist olduğunu söyleyebilirim. Diğer mevsimlerde gelen turistler de yiyecek işletmelerinin müşterisi oluyor ancak çoğunluğu diyebileceğim kadar değil. Diğer mevsimlerde yerel halk, seyahat esnasında mola verenler, iş için kısa süreli buraya gelenler veya öğrenciler müşteri oluyor”.</p> <p>Ö3: “Yazlık kiralayan veya otelde kalan bireysel gelmiş turistler de evde veya otelde yemenin yanı sıra yöresel yiyecek merakını gidermek için yiyecek işletmelerinde yedikleri oluyor. Öğrencilerin de okul zamanı yiyecek işletmelerinde yediklerini görüyoruz”.</p> <p>Ö4: “Yazın yaptığımız turlarda işletmelerde müşteri olan insanlar genellikle başka yerlerden gelenler oluyor. Diğer dönemlerde karşılaştığımız insanlar ise, yerel halktan veya öğrenci oluyor”.</p> <p>Ö5: “Öğrenci ve turistlerden oluşmaktadır. Buradaki turistler gastronomi turistleri değil, deniz, kum, güneş için yaz sezonunda gelen turistlerdir. Yöresel ürünler için buraya gelmiyorlar”.</p>

Katılımcıların tamamına göre yiyecek işletmelerinin müşterilerini yaz dönemlerinde turistler, kış dönemlerinde ise öğrenciler oluşturmaktadır. Buna ek olarak 1 katılımcı (Ö2) kış dönemi müşterilerine yolculuk esnasında Sinop'ta mola verenleri de eklemiştir. Yerel halk ise -çoğu kendi evinde de bu ürünleri yapabildikleri için- sayıları fazla olmamakla birlikte her mevsim müşteridir (Ö3). Ancak 1 katılımcı (Ö5) gelen turistlerin gastronomi turizmi için değil “deniz, kum, güneş için” geldiğini ve gelmişken yöresel ürün denediklerini belirtmiştir.

Tablo 7: Yiyecek İşletmelerinin Müşterilerinin Tekrar Satın Alma Davranışına Yönelik Değerlendirme

Soru	Alıntı
Yöresel yiyecek tüketen müşteriler, ürün için tekrar işletmeye geliyor mu?	<p>Ö1: “Müşterilerin tekrar işletmeye gelenleri hatta sabit müşteri olanları var. Bunlar daha çok yerel halktan, buraya iş için gelenlerden ve öğrencilerden oluşuyor. Turist olarak da buraya her geldiklerinde gelen müşteriler oluyor”.</p> <p>Ö2: “Başka şehirlerde buranın yöresel yemeğini yapan işletmelere gittiklerini ancak Sinop’ta ki gibi lezzeti alamadıklarını söyleyen ve buraya gelen müşterilerde var. Buraya gelemeyip, buldukları şehre paket isteyenler de işletmeyi tekrar tercih etmiş oluyorlar”.</p> <p>Ö3: “Burada okuyan öğrencilerin mezun olduktan, çalışan memurların başka yere tayin olduktan sonra tekrar buraya uğrayıp yöresel ürün tüketenlerin olduğunu söyleyebilirim. Kendi imkanları ile veya tur ile gelen turistlerden de tekrar ürün için gelenler oluyor”.</p> <p>Ö4: “Hamur yemeği seven turistlerden tekrar talep edenler oluyor. Tabi turistlerden hamur yemeği seveni, onların da tekrar gelmek isteyenine bakarsak, bu sayı bizim turlarımızda çok az oluyor”.</p>

Katılımcıların tamamı yöresel yiyecek tüketen müşterilerin ürün için aynı işletmeye tekrar geldiğini belirtmiştir. Onlara göre iş için Sinop’u ziyaret edenlerden, turistlerden ve Sinop’ta okuyan öğrencilerden sabit müşteri olanlar vardır. Fiyat, lezzet ve hizmet olarak bir işletmeden memnun kaldı ise o işletme ve ürün için tekrar Sinop’a gidenler ve buldukları şehirlere kargo ile sipariş isteyenler de vardır. Buna karşın işletmeden ve üründen memnun kalsa bile daha ucuz bir ürün bulduğunda başka işletmelere giden müşteriler de görülmektedir.

Tablo 8: Yöresel Yiyecek Tüketim Miktarlarına Yönelik Değerlendirme

Soru	Alıntı
Yıl içerisinde yöresel yiyecek tüketimi değişiyor mu? Değişim oluyorsa nedenleri nelerdir?	<p>Ö1: “Sinop yazın daha çok turist ağırladığı için, gelen turistlerin de dışarıda tüketim yaptığından dolayı yazın daha fazla tüketim oluyor”.</p> <p>Ö2: “Düğünler genellikle yazın yapılıyor, düğüne gelen insanlara yemek olarak yöresel ürünlerden sunum yapılıyor”.</p> <p>Ö3: “Kesinlikle değişim oluyor. Buralı olup başka illerde oturanlardan yazın gelenler oluyor, turlar daha çok yaz aylarında yapılıyor, deniz için tatile gelenler oluyor, eğlenceler, düğünler, festivaller bunların hepsi yaz aylarında olduğu için, diğer aylara kıyasla çok daha fazla insan oluyor”.</p> <p>Ö4: “Yazın işletmelerde, diğer dönemlerde karşılaştığımız insan sayısından daha fazla insan oluyor. Bundan dolayı özellikle yaz dönemlerinde tüketim diğer dönemlere göre değişiklik gösteriyordur”.</p>

Katılımcıların tamamı yöresel yiyecek tüketiminin yaz aylarında artış gösterdiği ifade etmiştir. Bunun nedeni yaz aylarında Sinop'a gelen yerli ve yabancı turist miktarıdır. Buna ek olarak düğün, festival gibi etkinlikler de yaz aylarında yapılmaktadır ve bu tür etkinliklerde yöresel yemekler sunulmaktadır. Bu nedenlere bazı işletmeler sadece yaz aylarında faaliyet göstermekte yani sezonluk açılmaktadır. Kış aylarında şehirde öğrenci nüfusu artış gösterse bile bu yaz aylarında şehre gelen turist sayısını karşılayamamaktadır.

Tablo 9: Yiyecek İşletmelerinin Menülerinde Yer Alan Ürünlere Yönelik Değerlendirme

Soru	Alıntı
Yiyecek işletmelerinin menülerinde hangi yöresel ürünler yer almaktadır?	<p>Ö1: “Birçok yöresel yemeğimiz var ancak işletme menülerinde bulabileceğiniz yöresel ürün için mantı ve nokul diyebilirim”.</p> <p>Ö2: “Mantı çoğu işletme menüsünde bulunur. Bunun yanında nokul, etli ekmeğe, balık pilaki bu ürünlerde bazı işletme menülerinde bulunur”.</p> <p>Ö3: “İsteğe bağlı yöresel ürün hazırlayan işletmeler de var bu işletmelerde, kestane yemeği, hamsili mısır ekmeği, mamalika, kiren çorbası, para çorbası gibi ürünleri sipariş verip, bir veya iki gün sonra siparişi alabilirsiniz”.</p> <p>Ö4: “Bizim gittiğimiz işletmelerde mantı, nokul ve balık ile ilgili ürünler gördük”.</p> <p>Ö5: “Buralı olmayan birisinin işletme menüsünde bulabileceği yöresel ürün sadece mantı ve nokuldur”.</p>

Katılımcıların tamamı yiyecek işletmelerinin menülerinde mantı, nokulun yer aldığını belirtmiştir. 3 katılımcı (Ö2, Ö3, Ö4) ise mantı ve nokula ek olarak etli ekmeğe ve hamsi dolması, palamut lakerda, balık pilake gibi balıkla ilgili ürünlerin de yer aldığını ifade etmiştir. Buna ek olarak kestane yemeği, hamsili mısır ekmeği gibi isteğe bağlı yöresel ürün hazırlayan işletmeler de olduğu da dile getirilmiştir. Bu işletmelere önceden sipariş verilip istenen ürün 1-2 gün sonra alınabilmektedir.

SONUÇ

Toplumların kültürel zenginlikleri içerisinde mutfak kültürü bulunmaktadır. Mutfak kültürünü oluşturan unsurlar ise içinde barındırdığı lezzetlerdir. Söz konusu mutfak kültürünü inceleyen bilim gastronomidir. Gastronomi bilimi sayesinde farklı kültürlerin ve devletlerin yiyecek içecekleri arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri bir arada görmek mümkündür. Yöresel mutfak kültürlerinin araştırılması, geçmişteki kaynakların incelenmesi ve geleneksel yiyecek içeceklerin günümüz mutfağına aktarılması gibi konuları içeren gastronomi turizmi, turistlerin destinasyonu ziyaret etmelerinde etkili olan çekiciliği arttırmak ve sürdürülebilirliği sağlamak açısından önemlidir. Son yıllarda gastronomi turizmi alternatif turizm çeşitleri içerisinde çekim gücüyle yer almış ve ulusal ve uluslararası anlamda güçlü bir turist kitlesi edinmiştir.

Yerel ürün, bir bölgeye ya da yöreye ait üründür. Bölgelerde var olan yerel ürünler destinasyonun ekonomik olarak gelişimi için kullanılabilir. Yerel gıdaların kullanımı, yiyecek içeceklerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında oldukça önemlidir. Gastronomi turizmi, bir destinasyonun sürdürülebilir turizm anlayışının ortaya çıkmasına, yerel yemeklerin hazırlanmasında ve ikram edilmesinde benzersizliklerinin

korunmasına ve söz konusu bu ürünlerin kayıt altına alınabilmesine olanak sağlamaktadır. Yöresel yiyecek içecekler, toplumsal aidiyetin oluşmasına katkı sağlayarak, kültürel ve gastronomik mirasın sürdürülebilmesi olarak da görülmektedir.

Bu araştırma kapsamında yapılan analiz sonucunda katılımcıların Sinop gastronomi turizminin yeteri kadar gelişmediğini düşündükleri tespit edilmiştir. Bu yetersizlik tanıtım çalışmalarının eksiliğinden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda Sinop mutfağından sadece belirli ürünler menülerde yer almaktadır. Yöresel birçok yemek işletmelerde yapılmamakta, ürün çeşitliliği sağlanamamaktadır. Aynı zamanda her işletmede bulunabilecek ürünler hamur işi olması gereği turistler tarafından fazla tercih edilmemektedir. Bu ürünler başka birçok şehirde de çok sayıda işletmede bulunabilmektedir. Bu durum Sinop'u özellikli olmaktan çıkarmaktadır. Burada önemli nokta zaten az olan çeşitlerin de yanlış tercihlerden yana kullanılmış olmasıdır.

Sinop'ta yiyecek işletmelerinin müşterileri mevsimsel olarak değişim göstermektedir. Kış aylarında öğrenciler, yerel halk ve iş amaçlı Sinop'u ziyaret eden müşteriler varken yaz aylarında yoğunluk turistlerden oluşmaktadır. Ziyaretçi sayısındaki artışa ek olarak festival gibi etkinlikler de yaz aylarında yapılmaktadır. Bu nedenle yöresel yemek tüketimi de yaz aylarında artış göstermektedir. Yapılan çalışmalarda turist sayısının belli dönemlerde artması, yüksek satış yapma kaygısı ve sezonluk restoran işletmeleri için kalifiye eleman bulmanın zorluğundan bahsedilmektedir. Bu bağlamda Manachi-Chatibura ve Saayman'ın (2015) yaptığı araştırma sonucu dikkat çekicidir. Araştırma sonucuna göre yerel yemekler kalifiye ve tecrübeli personel gerektirmektedir. Ancak mevsimsel artış nedeniyle restoranların işgören devir hızı yüksektir. Bu durum da yöresel yemeklerin üretiminde kısıtlayıcı bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Yapılan araştırma sonucunda birçok müşterinin tekrar satın alma davranışı gösterdiği tespit edilmiştir. Müşteriler beğendikleri ürünü almak için tekrar Sinop'a geldikleri gibi bazıları da bu ürünleri kargo ile buldukları şehre istemektedir. Bazı zamanlarda ise daha uygun fiyatlı ürünlerin bulunması nedeniyle tekrar satın alma davranışı gerçekleşmemektedir. Sinop'ta şu an sadece mantı için coğrafi işaret alınmıştır. Coğrafi işaretli, ürünlerin turistik ürünlere dönüşmesine ve bölgenin tanıtımının yapılmasına büyük katkı sağlamaktadır. Bu nedenle destinasyon turizm gelirini artırmak istiyorsa çekicilik unsurlarının başında bölgenin gastronomik ürünlerini ön plana çıkarmak gelmelidir (Bucak ve Ateş, 2014). Sakar (2021) tarafından yapılan çalışmada katılımcılar; coğrafi işaretin ürünlere değer kattığını, tüketicilere güvenli bir ürün algısı sağlayarak satışı kolaylaştırdığını ve satıldığı bölgelerde ekonomiyi canlandırdığını belirtmişlerdir.

Tespit edilen sorunlara ek olarak katılımcıların bazı çözüm önerileri de mevcuttur. Bu çözüm önerileri bilgilendirme, tanıtım ve ürün çeşitliliğinin artırılması olmak üzere üç başlık altında toplanabilir. Bilgilendirme amacıyla kamu kurumları, üniversiteler, STK'ler, işletmeler ve halk iş birliği içinde olmalıdır. Tanıtım amacıyla farklı şehirlerdeki kongre ve fuarlara katılım sağlanabilir. Televizyon programları araç olarak kullanılabilir. Bir iki ürün odağından çıkılıp diğer yöresel yemekler de tanıtılması ve turistlere sunulmalıdır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular dikkate alınarak aşağıdaki öneriler sıralanabilir.

Kamu kurum ve kuruluşları için:

- Düzenlenecek festivaller ile geleneksel Sinop mutfağına olan ilgi canlandırılmalıdır.
- Sinop mutfağını tanıtıcı kaynak sayısı artırılarak bu kaynakların belirli zamanlarda zenginleştirilerek

güncellenmesi ve yerel halka dağıtılması sağlanabilir.

- Bölgedeki yiyecek içecek işletmeleri menülerini gözden geçirip yörenin sahip olduğu yemek kültürü doğrultusunda eklemeler yapmaları teşvik edilebilir,
- Geleneksel yapıyı koruyan yiyecek içecek işletmelerine ödüller verilebilir.
- Valilik, belediyeler, Kültür Turizm İl Müdürlüğü ve gastronomi turizmiyle ilgili tüm sivil toplum örgütlerinin, yöresel yemeklerin sunulduğu şenlikler ve panayırklar düzenlemesi önerilebilir.
- İlgili üniversite bölümleri ve STK'lar yöresel yemeklerin tanıtımına yönelik araştırmalar yapabilir, yazılı ve görsel materyaller üretebilir. Yerel halk, üniversitelerde, halk eğitim merkezlerinde ve STK bünyesinde yerel yemeklere ilişkin dersler alabilir. Bu sayede yöresel yemeklerin canlandırılması sağlanabilir.

Özel sektör işletmeleri için:

- Yerel işletmeler gastronomi turizmi üzerinde etkilidir. Bunun için; gastronomi turu temsilcilikleri, aşçılık okulları, üreticiler ve çiftçilerin gastronomi turizmini arttırmak amacıyla bir arada ve aktif bir şekilde çalışmaları önerilmektedir.
- Yöresel yiyeceklerin kaynak kişiler aracılığıyla tespit edilesi, yapılaşlarının ve orijinallerinin öğrenilmesi, kaydedilmesi, reçetelenmesi ve saklanması yoluyla gastronomik bir kimlik oluşturulması önerilmektedir.
- Yiyecek işletmeleri menülerinde daha fazla yöresel ürünün yer alması sağlanmalı ve yöresel ürün sunan işletmelerin sürekliliğe önem vermesi önerilmektedir.

Yeni araştırmacılara yönelik öneriler:

- Türkiye'de pek çok yörede kendine özgü yerel mutfaklar bulunmaktadır. Başka yörelerde de benzer çalışmaların yapıp durumun ortaya koyulması, unutulmaya başlanmış veya unutulmuş olan lezzetlerin hatırlanmasına ve gastronomi turizminin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Sinop yöresel yemeklerinin çıkış hikayelerinin, yöresel yemekler üzerindeki merakı ve ilgiyi artıracığı düşüncesi ile, yöresel yemeklerin çıkış hikayelerinin araştırmasına yönelik çalışma önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akman, M. & Mete, M. (1998). Türk ve Dünya Mutfakları. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- Ardabili, F. S. & Rasouli, E. H. (2011). The role of food and culinary condition in tourism industry. Middle-East Journal of Scientific Research, 9 (6), 826- 833.
- Bucak, T. ve Ateş, U. (2014). Gastronomi turizminin il turizmine etkisi: Çanakkale örneği. International Journal Of Social Science, 28(2), 315-328.
- Çakan, İ. (1994). Karadeniz Bölgesi. Ankara: Özkan Matbaacılık Sanayi.
- Hatipoğlu, A. (2010). Türk mutfağının dünya mutfağındaki yeri. Erişim: 30.12.2022, www.foodinlife.com.tr
- Homg, J. S. & Tsai, C. Y. (2012). Culinary tourism strategic development: An Asia- Pacific perspective. International Journal of Tourism Research, (14), 40-55.
- Karaca, E. (2018). Dünya genelindeki yükseköğretim kurumlarında verilen gastronomi öğreniminin karşılaştırılmalı analizi. (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitü, Sakarya.
- Manachi-Chatibura D. Saayman M. “Local Cuisine Promotion: Case Study Perspectives from Key Tourism Stakeholders in Botswana”, Journal of Tourism and Gastronomy Studies, Vol.3, No.3, (2015), s.50-61
- Sakar, M. E. (2021). Gastronomi Turizminde Coğrafi İşaretli Ürünlerin Önemi ve Bölgesel Kalkınmaya Etkisi: Mersin Örneği. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Turizm İşletmeciliği Bilim Dalı, Mersin.
- TÜİK. (2014). Seçilmiş Göstergelerle Sinop. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Yavuz, Y. (2017). Sinopeli. İstanbul: Alper Matbaacılık.
- Ramsden, J. (2014). Do TV cookery programmes really influence the way we cook? Erişim: 10.05.2022. <https://www.mum'.theguardian.com/lifeandstyle/wordofmouth/2014/jul/14/tv-cookery-programmes-infhmıce-jcımie-oliver-masterchef>